

کتابخانه و اسناد ملی جمهوری اسلامی ایران

کیش و موسیقای همنه‌بہستی کوردي

عبدالرزاق بیمار

کوماری عسراي
مزاره نى دۇنيويى واکه ياتىن
مۇزىكى دۇنيويى بلاقىرىنى كوردى
كىتەبى ژۇرنە (۲۷۷)

كىش و مۇسقىي
هەبەستى كوردى

عەل رزاق پىمار

چاپى بەگىم - ۱۹۹۲

چاپخانى (دار الحرة) - بەلگىد

کنیس و موسیقای له له به ستنی کوردی

عبدالرزاق بێنمار

پیش گوین

له‌بەر ئەوەی ئەگەر لە بەشی گوردیی سەر بە زانستگانی پەرەووەوەی زانکۆی بەغدا ، سالی ١٩٨٤ هەرسی کیشی هەلبەستەم بە قوتاییان دەگوته چەند لاپەرەیه‌کم دەربارەیی زانستی عەرووز نووسی ، لەم لای ئەو لاش‌دا هەندێک نەروێژی هەلبەستی گوردی شێوە عەرووزیم گۆکردەوه - دواي چەند سائیکیش لە گۆقاری وێشیری نوێی دا دەربارەیی ئەم بابەتە دوو وتارم بڵاو کردەوه ، که سەریم کرد زەویی ئەم بابەتە لەچاو خۆی دا بپارەو پێتووستی بە رەنجی نووسەران هەپ ، بۆیە بە خۆتەخەوی زۆر سەرچاوه هەول‌دا باشتر خۆم نێرێکەو شارەزایی‌یه‌کی لێ پەیدا بکەم تا وێتە‌یه‌کی ئەم هەولە پێشکەش خۆتەران بکەم . ئەگەرچی ئەم زانست زۆر وردو بە پەلێزەو ناتوانم لانی پێلێزی تێدا بدم ، بەلام وێستوووە بە شێوە‌یه‌کی سادە و روان - کیشی عەرووز شێکەمەو تێگەشتن و ناسێوەی لە هەلبەستدا لای خۆتەران ئاسان بکەم .

باس کردنی ناوڕۆکی ئەم نائیکە‌یه‌و خستەرووی پابەستو باری سەرچەم دەربارەیان بە پێتووست ئازانم و ئەم ئێشە بۆ خۆتەری سەرچەم لێ دەگەژێم ، بەلام ئەم چەند تێبیناتەش بە چاک دەزانم لێرە وە‌بەر گۆفی ئازیزی هەلبەست :

١- بە پەرەوام ئەزانی زارلۆه‌گانی زانستی عەرووز تەرجەمه بکەم . چونکە لام وایە خۆ خەریک‌کردن بە وەرگێران یان دانان یان داناشینی ئەم زاراوانە کاتیکی زۆر بە‌لێز دەدات ، لەکاتێکدا که بەکارهێنانیان

له بازنه په کي گوروو هر اوډا نړۍ . بله نوي پهره گانو نوي زحاف
 عيلنه گانو زار اوډي لهم جوړه هر په عهره پي ماونه تهره ، گهوا
 سره هندانيان له سر ښانه څيځي عهره پي پوه و تايته به زمانه
 عهره پي پوه گهوا له عهره پي دا پيښي هلبست ماڼي رهشاله ، (سبب)
 نهو په تکه په که رهشاله کي په سينگوه پي تولده کړي و (وتد) سينگوه
 (فاصله) نهو گورپه دريزه په که رهشاله که په سينگوه دوړه کانهوه
 ده بست و (عروزي) ټيوا ټيکه له تاو رهشاله شورتي وټان له هي پياوان
 چياده کانهوه (مصرع) نيومي رهشاله که په .

پوه دا چا که عهره کو ځوان - پيښي گلپيښ - په کاران پيښي .
 ٢ - بهلام چه تد زار اوډي ټکه هه په که ليردا په کارم هيتاون دمهوي
 غونډران لن يان ناگدار پي . تيره شي مپداني ليدوانو ساغ گردنوهي
 راستو پوختي زار اوډه گان نړۍ ، چورنکه باس کړدي هم مهلبست
 له بابه ته که لامان دمات . زار اوډه گانيش ټمانن :

هلبست : شمر

هوژلووه : نظم

ديځي : ښت

نپوډي : مصرع

پيښ : تميله ، وټان

پاښته : قايه

تريه : ايشاع

٣ - ده کو بهر له منځي گوتلووه . پوم دهر کو توروه هلبستني
 عروزي کوردي په کسر له عهره پي پوه هم ريځه پي ومرتو گوتلووه .
 پوه ښت بستن به سرچاووه قارسيو په گان لهم پورمدا کارتي پيوت .

جا ، عرووزەگە نە گوردی دا کۆمەت عرووزە عەرەبچەگە ئۆرەم گۆزانی
مەسردا ھاتووہ ، خۆتەری ئازیز شاپانە ئاگاداری ئەمە بیت .

ئەر لە بەشی دووھمدا ھیوادارم کیتی پەنجەر کیتی لەنگەردار لە
مەلبەستو بەندی مقامو لاوکو ھەیراندا ئامادە بکەم لە بەرھێکی
ازەدا بۆتکیشی خۆتەمەلوانی بکەم .

عبدالرزاق ینار

بەغدا / ١٩٨٨

که له له نجامی هم پتړه ندي جدا «په» دروست دهيت ۰۰ دوو باره کړدله دی
 له هم پړاوه به شپږه يکي رڼکونکي کيښي هله ستی له په پيدا نه ديت ۰
 کوايت ده توالين بلين کيښي «ترپه» که کاتيکي رڼکونکي ده پاتړه (۰)
 په خشاله هله ست ترپه هه به ، به لام ترپه کي رڼکونکي نورو
 جزړ او جزړه له پهلوه کيښي څر دروست ناکات ۰

مؤسسچاچومه ؟

مؤسقاش هه ست کړدنی خوښه يان گوښه غره بهو ناولانه کي
 دهنگه کاني وشه کاندو جزړی هه ستو سوزی دروونو ماځی وشه کاني
 له له نجامی رپه ي پرته کاندو یتکمانی پوره کاندو به کيښي هله ست کي
 دده د ۰

برگه :

پرته له چنه دهنگانه وشه په که کي پياو به چک هه ست به زار
 دري ده پتړی ، پرته گش :

۱ - يان نه ودا له یتيکي پوره دنگو یتيکي پروتي کورت یتيکي
 ده کو گوله ، نه ستی پرته کي کورتی پوره گوتړی ۰

۲ - يان له یتيکي پوره دنگو یتيکي پروتيکي درو یتيکي ده کو : با ،
 دتی ، چي ، دوو ۰

۳ - يان له دوو یتيکي پوره دنگو یتيکي پروتيکي له تړا ياندا یتيکي ديت
 ده کو : گول ، سپر ، گل ۰

- يان له یتيکي پوره دنگو یتيکي پروتيکي دوو یتيکي پوره دنگ یتيکي
 ديت ده کو بهر ، نیک ، دهنگ ، دهنگه ، هموم ۰

له هه‌لێن زماندا زاراوه‌ی بێ‌گه‌ی کراوه‌و داخواو به‌کار دێت ، که
 بێ‌گه‌ی کراوه‌ ئه‌وه‌یه‌ به‌یته‌ بۆ‌ئین کوتاهی یت چ کورت و ده‌کو که ، به‌
 یان درۆ و ده‌کو یا سوو، یی . بێ‌گه‌ی داخواویش ئه‌وه‌یه‌ که کوتاهی یت به‌
 پێتکه‌ یان دوو پیتی یان ده‌لنگ و ده‌کو، سه‌ر ، گول، چه‌رز .

له هه‌لێن زماندا سه‌ن جوړ بێ‌گه‌ی کورت و ئه‌وه‌نجیو درۆ زوړ چا‌ک
 لێک جودا ده‌کریته‌وه ، بۆ‌یه‌ له هه‌لبه‌ستیشدا تێوانیان دیاره‌ ده‌کریته‌ ، به‌لام
 له‌په‌او هه‌لبه‌ستی کوردی‌دا و ده‌کو له دوا‌یشدا با‌سی ده‌که‌ین ته‌نها بێ‌گه‌ی
 کورت و درۆ جی‌لب ده‌که‌ین .

له‌نگه‌ر :

بێ‌گه‌ له لایه‌ن چه‌لایی ئه‌و کاته‌وه‌ که گو‌کردنی ده‌ی‌خا‌ئین به‌
 کورت و درۆ دیار ده‌کری . به‌لام له هه‌لێن زمانی‌دا بێ‌گه‌ به‌ له‌نگه‌ر
 یان سترسی جیا‌ده‌کریته‌وه . له‌نگه‌رش ده‌کرده‌وه‌یه‌کی فزی‌ولوجی‌یه‌ له‌
 شێ‌می گو‌شین یان قورس‌یه‌ک‌دا که ده‌خ‌ریته‌ سه‌ر ره‌گه‌زی‌کی ده‌نگ‌ی
 وشه‌کانی زمان .^(١) به‌م جو‌ره هه‌لێن بێ‌گه‌ له‌نگه‌ردا ده‌ی‌و هه‌ندیک‌یش
 به‌م له‌نگه‌ر .

کیشی هه‌لبه‌ستی ته‌للان :

چونکه‌ کیشی هه‌لبه‌ست له چه‌رگه‌ی زمانه‌وه هه‌له‌ده‌ستێن هه‌ر زمانه‌ش
 سه‌روشێکی له‌فری خۆی هه‌یه‌و ته‌هین‌کردنی چه‌وره‌ پێ‌ه‌وێکی ده‌لگی
 تاییه‌تی هه‌یه‌ ، له زمانی سه‌ره‌یه‌دا دووباره‌‌کرده‌وه‌ی ده‌نگی پێ‌تو
 په‌ستوانی که‌وا (ته‌شه‌یدی) یان ده‌لێن زوړ با‌وه به‌تاییه‌تی له‌ چا‌و‌گی
 وشه‌دا ، هه‌روه‌ها جیا‌وانی تێوان بێ‌گه‌ی کورت و درۆ کاشکرایه‌ با‌خوس
 پێ‌ته‌ بۆ‌ئینی کورت و درۆی ئاسان لێک‌جودا ده‌کریته‌وه . به‌لام زه‌اسی
 ئینگلیزی له ده‌نگ‌دا شه‌پۆ‌له‌ده‌و بێ‌گه‌ دیار‌کردنی چه‌رگی‌ نه‌وه . بۆ‌یه‌

٦ - کمال ابو‌ فدیاب ، ل ٢٢٠ ، فی البنية الإقنافية للشعر العربي .

زاتايك دەلېز : «بە وردى لە پەيچەرى دەنگى ھەر زاماتىك بىكۆلەم بە
 ئايەتى سىنەنى بزووتتەمەكەي ئەمسا دەزانی ئەم زمانە چ جۆرە كىشىكى
 ھەبە ١٩»^(٦) وەتاي كىشى ھەلبەست لە ھەمەو جەھاندا يەك جۆر لىيە ،
 بەلام لە ئەنجامى زات پورنى دۆشەنەي گەلەك پەسەر گەلەيكى تردا يان
 لە رەنگەي دىن و پەندەي زيارى و ئۆيى دەگەزەو ، بۆي ھەبە گەلەك
 كىشى ھەلبەستى گەلەيكى دىي وەربەگرت ، يان كۆمەلە ئەمەو يەك يەك جۆرە
 كىشيان ھەيت .

بۆيە سەردەگەيت كورد ھەلبەستى بە كىشى ھەرووزى ھەمەسە
 داوام . ھەروەكو تورك و فارسەكانو لە گەل ئەموشدا لە زاتو زمانى گۆرانىو
 لە فۆلكلورى كوردىدا جۆرە كىشىكى دىي بەكار ھەتەو كە لە ھەرووز
 جياوازە . زاتايان سىن جۆرە كىشيان لە ھەلبەستى زمانانى جەھان دەست
 نیشان كەردووە كە ئەمانەن :

١ - كىشى چەندى «الكسى» :

لە كىشەدا دەنگەكان بە پىتى چەندى ماوەي كات خاياتەندى رەك
 دەخەين . ھەر دێرە ھەلبەستىك لە ومارەپەك پەنە يەك دىت ، ئەم
 پەنەنەش بىرەين لە كۆمەلەيك پەگەي كوردە نوژ بەپىتى چەندى
 كەنگە .

ھەلبەستى پۆتايى و لائىيى ھەمەسە لەم جۆرەپە . ئەمەش لىو/
 زماناندا دروستە كە تىوان پەگەي كوردە نوژ پورەي ھەستى
 پەنەگرت .

٢ - كىشى لەنگەر «النيرى، الارتكازى»

ھەلبەست لەم كىشەدا بىرەپە لە ومارەپەكەي ديارى كەرو لە پەگەي

٧ - مصطفى جمال الدين ، ل ٢١ ، الإبداع في الشعر العربي .

لهنگر دارو پن لهنگر به شپوه په کی په کان له همسو دپنه کالدا ،
 بهام مارج مریه دپنه دکان له ومارودنی پر مچش دا په کان پن ، بهسوله
 کیکی (داکتیلای) ینگیزی هر پر په کی له سچ پر گه پتله هاتوه ،
 لهنگر دهکوت سر پر گمی په کمیان ، بهام له پتله کیکی (هافیت) دا
 لهنگر دهکوت سر پتله سره می .

هېلېست له زمانې ټينگيزې و نهانې دا يم کيښه ديموزرتوډ .

۳۔ کتنی عجا و مارویں

بعضی پتی‌دگورتی کیشی پرگهی «سیلاب» چونکه خو کیشی
چالیش هر لسه بانگی پرگه دلمزواوه ، چاکر قومیه پتی بگورتی
کیشی (مارمی پرگه المیدی) چونکه هر دپرتک له دپرتکانی هلبست
له کیشدا له (مارمیکتی یه‌کاز له پرگه یته‌هاتووما یه گوئی‌دانه
پز بوونی کووتو دویژ. هلبستی فهرنسیو کوردی بسم کیش
هزارومه‌وه .

سروشی نام کشفه :

لهم کیتاه زاندي سروشتي زمانو پيکهايتي ميزووي کونو
 ودهين بهيتي گومزووي شاعيرک له شاعيراني هتودويک هتا گهر به
 دهتي (هتده) پش يت زور جار نه پيايتيکي دروست به دست ايت.
 به لسونه دهرگيز کيتي چندي له گيل سروشتي زماني ټيکيزي
 ناگوليت. (۸)

جا بر زائینی شو بهرینه زائیناهی که دیاردهی جزواو جوری
کیفی زمانان لیک دمدنوم و ا چاکه رای دکور پوروز خاطری بکین
به پیشواز که لم چند خالدا پرخته کی پیشان مدین: (۹)

٨ - مبادل واحد (قوة) (مركب) ل ٨٥ .

٩ - پرویز خاٹری ل ١٨ - ٢٨ وزن الشعر الفارسی - قاهرہ .

۱ - کيښي چهلې ټولواړنې لهو زمانه دا به کار په پندرت که ماوه
 پر که کان جوړايد په کي نه گړواو دياران هيو له زمانې هيندو لوروايي
 کوندا يټ دنگلاره کان ماوه په کي ديار کړواو نه گړواو دياران هيو ورو دوو
 جوړ بوون : کورتو دروځ .

له زمانې يونانيښ دا پر که کورتو دروځ زوډواش له په کتر جيا
 دکرښو هروما له زمانې لانيښ دا .

۲ - هر چي زمانې نه په لمر په جياوړي ماوه که ديارو نه چسپاو
 نړه ، جوړه گان نړه کيښي چهلې له زمانه دا په پيدا يټ .

۳ - له زمانې ټينگيزي و تللاني دا هروښه يک بهلای کسمو
 پر که په کي له گړداری هيو ، وانا که پر که کافي هر وښه يک گړيکرت
 دهن پر که په کيان به گوشراوی دمويردرت ، گوشه کش ديارو نه له
 پر که کافي تر جياي بکانه و . ديارت بهمه کيښي هم زمانه له لمر
 ښاغی هلاينه و پر که کي گوشراو نه داسه زرو و .

۴ - زمانې چيني زمانتيکي بهک پر که يوه ، وانا هر وښه په کي له بهک پر که
 يټکه هاتو و ، وښه کانيښي شپوي هيو جوړي وښمازي (صرف) يان لويه ،
 پاشان هر پر که بهک جوړه به زوړو نه و په کي دهنگي هيو که بهښي هم
 به زکړدنه و په مانا په کي تايه تي ددا . چا له زمانه دا دروست کړدلي
 کيښي هلاقت لمر ښاغی به زوي و زمي ، يان تيږي و گړي پر که کان
 داسه زرو و .

۵ - «نوښت» دهلن : ښه تي ښه و گړنگي هر ښ
 جوړه کيښي گاونډايد په هلو و فارسي عوامي لمر په که لمر
 ښاغی زماږي پر که داسه زرو و (چهلې) پر که کان به هيچ شپه بهک
 به چاو ټاکون .

(ئۇ ئىسپاتىي ھەلبەستى ئۆلكىلورى - كە بىسەر كېشى ھەرووز
 تاگىونۇ ئۆسەران ۋە ئاۋچە جۇر بەجۈرەكانى ئىران كىزان كىدونەتەۋە
 ھەسەۋ ئىسپەر كېشى ھېچانۇ زور بەشيان لەنگەردارن ، چەندى كىانى
 پىگەش ھېچ قىمىلىكى بىسەر ھەلبەستى زار زىمانانى كىوردى(۱)
 گۇردانى(۱) ۋە ئورامانى(۱) خوراسانى ھەۋە ئىرە (ھەسەۋشيان زارزىمانى)
 باگورن) - لەپاسىدا ھەسەۋ ئىسپەر كېشى ۋە زىمانى پەھلىۋىدا
 نۇزراۋەتەۋە ھەرومە ھەسەۋكېشەكانى ئۆلكىلورى زارزىمانەكانى باگور
 (باگورنى دۆلەتلەتو باگورنى دۆلەتو) پەھلىۋى ئىم دەستورە
 دەكەن .)

عمرووز له ههلیستی کوردیجا

مردود که کینی شیری عربی به دوی بلوچونودی تسلیم
له ولایتی روضه لاتی نامی استدا پیری پوه غو حلبیستی شو غله
سولانه نهمه ده که به کنگ لواته گل کرده .

ههلبهستی کوردی بابتاير (له ١٠٩٩ زردووه) به کيشی عمرووز
مزارووتووه، نڊای شوویش ههلبهستی مهلای جزی (١٥٧٠-١٩٤٠ ز)و
نعمهدهی حاتو (١٦٥٠ - ١٧٠٦ ز) شاعیرانی سهدهی نۆزدهمی سۆران
وه کو ئالی کوردی وه قایو حاجی قانوی کلێ و ژۆری تر بهم کیشه
مزارووتووه - ئاوی لی هاتوووه بووه به بهشیک له کهلهپووری سهدهی
کوردسان .

نان بهانی عرووزیش له زاروامانی گوراندا ههلبستو چیرۆکی
هزاروه به کێشی ههچای خرمالی هزارونهوه، ههجه له بستو گورانییه
لۆلکورییهکانان بههموو زار زمانهکان که ههرههم کێشه خرمالییه
هزاروندهتوه . لاولو ههرازو مهقامهکانیش جۆره کێشیکی تابهیان
هه به کینهندی بهمۆبقاتوه ههجو نهدهجتهوه سهر عرووزو نهکێشی
هه.

زاتگانسان به زمانی عمری له پاپتی (عرووز) دواونو کيږو
 نايکه يان له سر دواونو شاعران له به کار هتاني دا هونريان
 نواندوه . نه گورچي هلبستی غرق کوردي پشي له کيښي عرووز
 کر دوه . زور کم نهين شاعران - له رڼا وندا - ټوري لن تاده توه .

پرگهی کوردی دژ له کوردی دا ئیجگار وا پکدا نه پراوه، په لکو
 ونه کان له تک پکدا شه پزلیکی موسیقا پهیدا دهکن که پرگه کان نا
 پاده پک دانه پوشتن، وه کو وشه گهل: گیان یوان، کرۆسک، مەسلک،
 چلک، که له پەشاندن دا به کار بچینرین ئهو شه پزلداته موسیقایی به بیان
 پتوه دباره بهلام که بفرته ئاو قالی کیتی عرووزموه نووشی دای کردو
 پرگه زهق پشان دان دەین، زۆر وشه ههیه به پیتی زموقی کوردی لهوانه به
 به پک پرگه گۆبکرتن بهلام له به کارهتانیان له کیتی عرووزدا نووشی
 گۆرین دەین.. گیان دەین به (گیان)، کرۆسک دەین (کوردیک) له
 پاشتن دا عەرب که ههتیک وشه له جۆری یانی به کار دیتن به
 نهوای دمسکاری تانزو پرگه کانی دهکن په سووه وشه (کاروان)
 دهکن به (کهروان) و له کیتی عرووزش دا دەین به (کارهوان) وه کو
 له دوو سووته یدا :

به ناله د شقام نایه، درتق بۆ مرهمی جهرگم
 له زهنگی کاروان چ بکهم دهیلی کاروان یۆسی
 - وهفایی -

وشه (ناچه) له ههلهستدا بوونه سن پپرگه :
 که من هۆگر به تۆ بووم تازه بۆچی دوله پزکی تر
 دهرم که ی لیره ناوۆم (ناچه) کووچهو دهرنگی تر
 - سهولسی -

به سووته لهو پروایه دام وشه (جوان) ی کوردی نه گهر له کیتی
 عرووزی دا پت چارنیه دهین مین به دوو پرگه، کهچی له زمانی
 سروشتی کوردی دا له فزاکلۆرو له ئاخاوتن دا، پک پرگه به موسیقاکی
 له بهرگوتن دا شه پزلداتیکی مین گرتی فروست دهکات نه گهر به پک پرگه
 گونیی لێ نه گری ئهوا نه مری دهکیت بدمهیری گۆران که چۆن به کاری
 ههناوه :

له گهروزی شمال ،له نعل کهمان
گه لن ههساوه گولزوی جوان جوان .

تهاناب له زمانى کوردی خړشیدا ، له تیوان شترمو لکه زمانه کاندایا له
پروموه جیاوانزی په پیدابووه ، لهواشه په هوی کاریگری بیالیپوه
پیت ، لهووتا وشه گول : ترزوو، ترزوی ، شواشینک په تهرزوو، تهرزوی
لهواشینک گوده کرځ .

[پرواته : ده خړلدار ، کیښ وکانیه]

ههرومه ههوار دملج :

خوړمو چاوه نعلزی هه لنیز
بازی لاسک ، گولزی بلوتر

(س.ک) لاسک بووه (دیفونگ) واته دوو دهنکی لیکمرو بوی
وشی لاسک دهن په یک پرکه گولیکرځ بهین لوموی تیوانی سین
کانه که به زمقی داسې بکرځ .

۲ - ههرومی زمانیکی په لیرا په پیتکانی وشه په هوی کاری
دستووری ریزمان پرووتهمو سکوپیان ده گولیت ، بهلام له چاو
زمانی کوردی دا لسه والی په بوی زور زحاف پان عیلمت که دپته سر
ناکه دپزیکي هه لپستی ههرومی شیکي لاسی دهن ، بهلام له کوردی دا
زوربه ی چار کیشه که ده گولیت ووا چاکه زحاف پان عیلمت که له ههرو
دپه کاندایا پیت .

۳ - له ههرومی دا پیتی یزوی (ددهنگار) دووچورمه چوریکیان
ته کلیان لیره به لکو بهوتی نشانه ی سر ، پروو لیر له سر پیتی
په دهنک دهنوسرین . له مانه پیت یزوی کودن ، جوری نریش پیت
یزوی دریزن وده کو : تلف نولو ، تی . جیا کردتهوی (سر) له تلف .

بان (وژ) له یخ زور گاسانه، چونکه جاییان زور زموږ ګاښکرایو له
معموداښتو رسته پټکماندا چې ځاږېږنو ماوې کانیان چه پاره .
ه راده پک که مقاومت درېزده کان دوو په تمه کورته کان . جا په پټی لم
سروته شو پر ګانه پټی پزوتی کورت یان درېزبان شیدا یث
جیا کړلوه پان په پر ګهی کورتو درېز کارنکی گاسانه ۰۰ ټمبش ښاغلی
داښتی کاري کیشی عرووز .

په لام له زماني کوردي دا هم جیایو په له تیوان تیی پزوتی کورتو
درېزدا هم زموږ دایرې په نوبه زور جار له بهر ختری قالسی کیشی
عرووزی پزوتی (ی) کورت یان (و) درېز ده کرتسمو، په پیچمه وانه ووه
درېز کورت ده کرتسمو، هر ووه کو له سمودا سووځی زوری ټمبه ده بین .
هر پزوتی کیشی د مڼی زماني کوردي کیشی جیایو کوا له —
ریز کړدن ریکویتیکی پر ګهی درېزو کورت دانامزیت .

:- کیشی عرووزی له کوردي دا زماړی پټی دتیه کانیان له عره یی
ریا تره . ووه کو له ومملو همزه جوړ مجزو مضارع دا ۰۰۰ هتد . کینه کایش
زور لکیان لیر ووه ووه هر لکیک شایه به کیشی سره منو دابندرتو
زور جار هم لکه انو ووه پان له هله پستی عره یی دا نوبه لیکداسوه ی
موی شو ځواکي که شو ګانه ی دروست کړدوه به زحمت له
به پدی زانسی عرووزی عره یی دا جیگر ده یث ۰۰ په لام ټمبه —
نارسی دا سوو وپان زور ووه له کونه ووه ټوان له کیه کانیاندا ده ست
پنایان کړدوه، پزه هم پاره که دملن عرووز له واته په لیرنکی
مارس ووه به کورد گیشین (راسته) .

زور لکی کیشی ښه پدی عرووز ده توانین بکسین به به پدی
سه که مان ۰۰ جگه ووه که زماړی تقیله (له کوردي دا) زیاتره ۰۰ ووه کو.

مضارع :

.....

مفعول "فاعلات مفاعیل" فاعل.

- هزمجی لغرمجی مکتوف مفعولی همتی:

مفعول مفاعیل "مفاعیل" فاعل

- هزمجی لغرمجی مقبوضی مفعولی شمتی:

مفعول "مفاعیل" فاعل

- و مفعول مفعول:

مفعول مفعول مفعول

• ه - همور هو شازده کینهی عرووی عرمی له هلمبسی
کردی دا به کار تهاوتوم نووتی به عرم کانی : کامل - مدید - مقضب
زافر - ملوی - متعارف یان تهمدیتوون یان زور کمن • دوو کیسی وه کو
مضارع و متقارب له عرمی دا کم به کار هاتوون و لهواتی له شیری
حاجلی دا نووتی یان نهیت کمچی له کوردی دا باون •
لهو شازده کینه دا لهواتی به تاوانگنو زیاتر هلمبسیان یان
مزاراوتوه لهواتی :

رمعل - رهجهز - هزهج - مضارع - خفیف - متقارب - مجتهد •

سرباری لهواتی چه له نووتی کی کمیش له کیشه هلمب :
سریع • بیض • منرح • کامل •

وه کو سرانجام دله زیاتر به عرم صافه کان پهسند ترن له به عرم
پیکه له کان همر بویه رمعل و رهجهز هزهج سردهستی هم کیشهان
• • • • • له سر سووکی و تاسان کردنی کینهی هلمبست و ترک بووتی
نه کسر خومانی و گرم کردنی تاههنگی کینه که •

هرمه ها تییینی نهوده کونی که (ضرب عروسی) وانا یی همدرو
بره دیزی هلمبست پر گبهکی لئ دهرتیترونی له کوردی ده پرتوه سز
نهوی جوشی کیشه که بست نهیتو سارد نهیتووه له ناگوا به کو

روزی باسی پرونی کیتی عرووزو خومالی له ههلبستی کوردی دا
 کردووو شومزایانه له یهکی جیا کردووو نهعمو نرووئی چهند بهرئیکی
 عرووزی له ههلبستی کوردی دمت نیشان کردووو. دهگر دمرده کوئی
 عرووززانیکی وردو بهواتا پرووه.

ماموستا (گورانی) لهو دمرسه دا که ۱۵ سالانی شمتدا به مرنایانی
 بهئی کوردی زانستگای ئادلی بهغدا ی گوتووو شومزایانه له جوره کالی
 کیتی ههلبستی جهانی و کوردی دواوو کیتی عرووزی له شیرری
 کوردی دا دمت نیشان کردووو. بۆ بهلگهی شومزایی گورانی لهم پرووه
 نهمه به که ههلبستی (گوازی دوری) له سالی ۱۹۳۳ دا بلاو کردوهتووو.
 جیا کردنهمی کیتی عرووزو خومالی و تیکهل کردنیانی له یهک پارچه دا
 پشانداوه که دوا ی خۆی زۆر کس له ئی کردنهمی ئهم ههلبست دا
 به ههله چوون^(۴).

گورانی نووسیهتی :

« ئهم شرانه له سهراصول هترو و ئهخران و ، ههو فقره دیت بهاره
 له : بهیت ، بهیتی یهکم و چواره له سهرا و مزی عرووز و تران و ، دوروه
 و سهرا بهی له سهرا و مزی پهتیه »^(۵) .

شایانی باسیه گورانی دمرس کردنی عرووزی به نیواری
 رۆههلات ناسهکان له سهرا بناهی کورت و درێژی بۆ که به ئهتجاه هتاوه
 نیک له سهرا شیره ی کۆنی عهره ی .

ده مروف خزندهار له کیتی « کیتی و قانیه له شیرری کوردی » دا
 که یهکم کیتیکی سهرا به خۆیه لهم بابته ی کۆلی بهتوووه^(۶) .

۱ - عهلا الدین سجادی - نرځ شناسی - برونه ل ۱۲۹ .

۵ - گۆڤاری ههوار ، ژماره (۹) سالی ۱۹۳۲ .

۶ - د. مروف خزندهار کیترو قانیه له شیرری کوردی دا ،

کیتی ههلبستی خۆمالي کوردی پيشان دلوو نوو نه چکی زۆری
 بۆ هتاوه نوو ههلبستی پای به کهلکی دهرباردی دهسه نی کیتی خۆمالي
 خستوه نوو بهلام وا دياره که کیتی عرووز به په نجه ده کيشو
 ههلبستی خۆماليش به عرووز لهم کاردی دوايه با هدا دلتيا نيه، نوو
 له کيشانی ديزه ههلبستیکی خۆمالي کوردی حوت بۆ گه ی دا ده لن ؛
 بهلام ئایا کیتی عرووز که ئیردا (سطلن فمولن) پتوه نلی یکی
 ناوازی نوووی له گه بنچو بناوانی حوت ههباکه هه به ئایا ئه له نوو
 لاگات که به زۆر کرایکی تهم که بهر کارایکی قهلهو بکهن ١٤٧١)
 بریارنکی بهرقو چیره ، بهلام پای دکتور تهمیه «له کيشانی ب
 خۆماليان دافون له شیري کوردی دا کيشانان به ميجا رووداو نکر
 ئیدلوزی به ، ئه گنا ئه گه ر به عرووز به عرووز یان کيشن
 ده کيشن» (٨)

ده ئيشان قواد دهرباردی کیتی عرووزو کیتی خۆمالي نه
 و تارمات له گوشتاری کولنجی ئه ده یات دا (١٥ - ١٦ ی سالی ١٩٧١ -
 ١٩٧٢) ده لن :

» به شیک له ده خه گرو نوو سهرانی ئه ده به که مان مه ی نوو ئارمه زوونکی
 تابه تران هه به بۆ فراموش کردی کیتی عرووزو پش گوئی خستی
 له پاش قوفاقی گوژا نوو (١٩٣٠ - ١٩٤٥) وه دافانی خوونکی جیا که
 ده دی بنچ له ئیوان سهرده می به کاره تانی کیشی عرووزو کیشی
 سیلاب «په نجه» دا له گه ئه موشی دا که چه تده کیشیکی عرووز له لای نه
 ده ست بیک شاعیری نوئی خووازی پاش کوفاقی جهنگی گیتی دوو ده نوو هه
 به کارهاتوون ٤٠

٧ - هه ر ئه و سهرچاوه به : ل ٢٨ .

٨ - هه ر ئه و سهرچاوه به : ل ٦٥ .

نەوێ شایانی بۆ کێشی دەملو هەزەجی لەم وتاردا پاس کردوووە
 لە هەلبەستی شاعیرانی ئێرێ ئێرانەیی سەرھەدا لێوێی هەڵبەردوووە
 نسی کردووەتووە .

د. عزالدین مصطفی لەو پڕۆژەدا بە گەشتێکەوە گەشتی کردووە
 بۆ کۆمەڵەی کوردی دانییە (١١) بەلێ هەروێز زانەکان پێن لەو دەستێن
 هەروێزی هەربێی کە هاتوێ ئو شیرێ کوردی هەو (بەلکۆ رمانی
 گەلانی مۆسڵانی) بۆ دەستکاری و چۆرە گۆنەاندیکی تایبەتی هەو
 بۆرە کە سێوێ زانۆ چۆرە هەوێ پێوێتێن کردووە، بەلە
 نەگەر پێن حانێ لەوێ بکەن کە هەلبەستی کوردی بە کێشی هەروێز
 هەزۆرەتووە لە کاتێکدا شاعیرانۆ هەروێززانێ کۆن دانیان هەوێ
 کە لەر ئێرێ هەلبەستیان هەزۆرەتووە . بەلکۆ لە بەکارھێنایی چەند
 کێشێکدا هەزۆرێن تۆنەووە و کۆششیکی زۆرێن پێر بابەتی هەروێز
 نەرخان کردووە . رایەکی دکتۆر دەرھامی کێشانی هەلبەستی کوردی
 دەرھامی . بە تایبەتی ئەگەر مەلە گرانی و گاسانی پێر کە وەکو ئێر
 کردووەتی بە بەلکە کە دەلێ .

• ئەگەر ئەم پارچە شیرە - کە لەر کێشی سەرھەدا پێنەووە سەر
 کێشی پەنجەیی کوردی ئێرێ دەتوانین لەر کێشی پێج پێر گەشی پێوێن
 . سێر پارچەکانی تریش دۆزینەوێ کێشی حۆمالی و پێوێن زۆر ئاساترە
 لەر یردەنە سەر هەروێزی پاس کرا (١٢)

ماژستە علاءالدین سجادێ لە کێشی " ئێرخی ئاسی دەا چەند
 لایەریشکی پێر پاسی کێشی هەلبەستی کوردی نەرخان کردووە بەرێ

---

١٠٠ . د. عزالدین مصطفی رسول / شیرێ کوردی وێرانی شاعیرانی ،
 ل . ١١٩ .

نەر هەردوو کیشی عەرووزو خۆمالی تیکەل بە بەک دەبوو بە تەرازووی بەکتر دەکیشێن، بەک دەلێ :

«گوا یا هۆزراو دوورگەوتوتەو لە عەرووز!! بەلێ دوورگەوتوتەو بەلام ئالوانێکی بوترێکی ئێی بێبەشە. وەکو ئاشتوانێکی ئێو هۆزراوێک کە نەر عەرووز دەبۆن بێ بێش لە ژمارە پەنجە»^(۱۱) هەر چۆ دەرباری مەبەستێکی عەرووزی (دەلار) «لە ئاڤاتی ژبانی ئاڤەتێکی خەندەکی بایی» دەلێ : «ئێو کێشە عەرووزانە کە هەبوونو هەن لە هۆزراوی کوردی گنجی ئاوەپاست لە مانەدانین» بەلکو بێم هۆجە ناوی هۆزراوی ئازادی نە حەری دەرگەوتەو»^(۱۲) لە بانی کیشی حیاچی دا ، حیا بەرەبەر بە

۱۱- ماموستا ەلە الدین سجادى / فرخ شەلى / ۹۹ .

۱۲- هەر لەو سەرچاوەیە . ل (۵۴) .

دواى نووسینو پلاکردنەوی ئەم بەشە بە وەرێک لە گۆناری ژەبیری نوێدا وە ئاگا هەڵسەو کە بەر لە من ماموستا هەریز گەردی لە رمارە ۲۲ و ۲۳ ای تەیلوول ۱۹۷۱ی رۆژنامەی هەلکەریدا دوورو دوتێز ئەم ژانە ماموستای پەنجەشتی (سجادی) بە هەلە دەرگەوتەو کە لە گۆنای وەرگەویدا دەلێ :

«لە ئەکەم لە ماموستا (سجادی) ئێجا ئەوانەى ئەم ئێلێنەو کە بە سێوەبەکی عیسی سافى بکەنەو کە ئەم هۆزراوەیە دەلار ئەمەر کێشی عەرووز نەلوا . ئەمەیش بە پێشاندانی ئەسکی ئەنێلەکانی هەزەچ و ئەوێرگەوتنی هەنگاوەکانی لەگەڵ عەرووزدا . نەلە هەر ئەوەشە وازبێش کە ئەم هۆزراوەیە ! گۆلەکە سەر رێچکەبەکی رۆمانێک ، ئەم ئەوەشە هەر لە بەرەللاکردنی رێکای عەرووزیدا بەلکو لە چەشتی گۆزارەندا ! پاشاوەد ! لێرەدا کیشی عەرووزی عەرەبی ئێو کێشەبەکی کە لە هۆزراوەی کوردیدا بە رۆزی بەدی دەگرا ئەم دەفەعا بەدی ناگرتی ! چۆنکە ئەم سەرییەو باوەم دەرپێشی ساکەری بێ لێکەتەوێدو نەگرتی رێچکەبەکی عیسی بۆ گەشتی بە خەتەخت هێچ کەسێن ئاڤات ناکەت کەس باوەری بێناوەشتێن !»

وێرەکی ماموستا گەردی بە سەرناوی «خەندەکی بایی» هۆزراوەی سەرزما «و» وەلاوە راستگەوتەوێ چەند رابەکی دکتور کوردستان مەزگەبانی بە .

په نېټه ، پان پر ګه دانان بېلګو لای وایه «کورتر هېچا سر ، چور ، زړه دروژر هېچانی (۱ ، و ، ی) په وانا هېچای همانا زمانه په که به (ده لګ) دافووه مه پېښی پته دنگلاره کان بووه . چو په له دست پشان کردنی پر ګهی وشه کانداز توشی ټاکوژی خا توده . سرمړای لومړش به بن هېچ پالېشیکي زانستی باوړې به بوونی پته بزویڼ نړیو (۱۳) هر له سر ریازی دیتووسی عوړمی سودا له ګڼل دنگه کانی زمانی کوردی ده کاتو له چوانیوه (پر ګه) به تمولوی بناسق چو په له دیار کردنی ومارمی بېر ګه دان هېچای نوروته هېلېسته کانی دا توشی هله بووه (۱۴) .

هم روانه عوړه نویسیو پته :

د هېلېسته بووه که له سر ومارمی په نېټه روښتووه لومړی که جایی شووه کراوه پتی دنگلارو پخ دنگ درلوڼ له یلکو ټسو جوره مخز اووه کوی پخ دروست کراوه» (۱۵) چو ټکه خړ وشه هېچ زمانیک نړیو له دیادا له یلکدانی وشه دنگلارو پخ دنگ دروست نه بووین: بهلام جوری روځ کردنو له یلک دانه کایان جوره کښتیک دروست ده کات .

ماترستا محمد عوړدی له لیکوالینه عوړه پیکدا به ناوی (کیشی له نسیمری کوردی دا) (۱۶) زور وروځ زانسته عوړووز به گشتی و به گشتی عوړووز له هېلېستی کوردی دا به تایه تی به نوو نومه شی ده کاتووه جیاوازی لېوان کیشی غلامالرو عوړووز ده خاته دوو . عوړووه به نوو نومه . سن بهمری عوړووز دواوه . نه گهرچی هم باسه چاکترین سرمړاودی نه .

۱۲- نرغشلی ، ل ۱۱۲ .

۱۳- ه . س . ، پروانه لاپهړه ۱۲۰ و نوروته کانی هېلېستی کامساران ر کسوران .

۱۴- ه . س . لاپهړه (۱۱۲) .

۱۵- احمد عوړدی / کولوری براهیڼی ، ز ۱۰ کالون ۱۹۷۱ .

بانه به که نا پیتا به زمانی کوردی نووسرايت بهلام لاسر شپوهی
 کون وانا لاسر بنافهی نیی پزولو و نه پزولو ، ودهد و سهه ب لک
 لاسر نه پزوهی کورتو درزیی پگهی تخفيله کاذ هرروز شی ده کانهوه ،
 نه من وده که له دوايی دایس ده که یخ غورنده وار ، یان قوایی به تاییستی
 ناره صحت ده کانت .

له پز دوو روانین بهر لاسر به شیکردهوهی کیشه کاذ هیه ،
 به که میان لیکدانهوهی هرروز لاسر شپوهی کون ، دوو میان لیکدانهوهی
 هرروز لاسر شپوهی وژاووی به کاذ به دهست یشان کردنی بره گی
 کورتو درزی له هر تخفيله یکندا .

نوجا بازاین هر دوو رنگا چزانو چین و سن بوجی دوو میان
 ههله ده چترم .

لیکدانهوهی هرروز لاسر شپوهی کون :

یخ گومان ناخاوتن له پیتی دهنگدارو یخ دهنگ یتک دیت: بهلام ریتووسی
 عهدهی بز چوار دهنگدار ییتکی سهه به پزوی ویت ته کیشاوه به لکو
 نادی (حرکه - جووله) ی له سن یانان ناوه که برتین له (سر ، بوز ،
 زبر) و بهر لاسر که یان (ه ، تی کورتو وای کورت) به بز پیت بزوئیش
 که (الکرة المظنة) ی ناو دهه یخ یان دانه ناوما جا نم دهنگانه پاش
 هر ییتکی یخ دهنگ یتن به جووله ی سر نو پیت داده نین .

که واته له ریتووسی عهدهی دا پیتی جووله دار یان بزووتوو پیتی یخ
 جووله یان نه پزووتوو هیه به سووله وشه ی (سر گول) ده یخ بزووتوو
 (سر گول) که برتین به له چوار پیت (ییتکی بزووتوو + ییتکی نه پزووتوو +
 بزووتوو + نه پزووتوو) ره کردنه که له چاو بزووتوو و نه بزووتوو دا (به لک نا
 به که) بهم جووله وشه گهل زمان له ره کردنی نیی بزووتوو نه پزووتوو
 جباوازان هیه کانتیک که له دوو نیوه دتیری هوزاوه ییتکی هرروزی ورد

دهيتوه دهيشي كه وشهكان به شتيرهيكې وا رړكراون كه پشهكاسي
نيوه دېرې پهگهي هبلست له رړكردنځا كښوت ودهكو پشهكاسي نيره
دېرې دوومې هبلستكه پښ .

دهپښ لوهپښ يزانين له دهرووزدها هر سځ تپي دهنگلاري (۰۰'۰۰ ي)
به پښي له بزوونو (ساكن) داندنفرين . هر جوره ستميكې رږوونې
پښي بزوونو نه بزوونو له نيوه دتړيكو بهر اسبه ردهكشيان له نيوه دتړيكو
نري هبلستدا جوره كښيك يان بهرنيك په پيدا دهكات ، كښاني لههش
پښي دهلښ عرووز .

له عرووزدا هر دتړه هبلستك به چهنډ پارچيك دابهش
دهكرت كه پښي دهلښ تفييله ، هر تفييلهيك برتريه له دمارهيك پښي
بزوونو نه بزوونو ، به پښي دهستوري زانستي وشمازي (سرن) ي
عروبي به وشي (فعل) كښيراون . سركراوه شو پارچاته برتښ لــه
كښي و نهنگاه:

(فمولن - مفاعيلن - مفاعلتن - فاعلن - قاعلاتن -

فاعلاتن - مفعطن - مفاعطن - مفعولات - مفعطن)

هر يښك لهم تفييلاننښ بهر چهند پارچه نهنگيكدا دابهش كراوه .
بهه جوره :

۱ - سهېمي سورك: (۳) له پښتيكي بزوونو په كيكې نه بزووسر
پښك دتړه ودهكو چم : گول .

۲ - سهېمي قورس : له دوو پښي بزوونو پښك دتړه ودهكو . كهه .

۳ - وهندي كومه : له سځ پښي (دووان بزوونو سځ په ميان
له بزوونو پښك دتړه ودهكو نههه .

۱۷- دهته به مانا منگو فاصيله تيراني (دوري وشماله سهېمي گورسه
ا دهكرجي مانوسا دهالښ سځاسي سهېمي به هو دهرحمه
كردوه له نرځشاسي د' .

۴ - وەتەندى بائۇر : لە سى پىت يىتك دىت ، دوو پىتىچ جۇدونو پىتتىكى
ئەرزۇر ئوبان لە تىرازا دا تىت وەگەر بەردە .

۵ - قاسىلە : لە سىن ، يان چىزار پىتى بىزوتو لە گەل پەيگىكى
ئەبىزوتو پىتە دىت وە گەر بەخەبەر ، ھەر موزى ، گەمەرە شل . (۱۸)
بەو پىن بە ھەر تەغىلە يەك بەم جۆرە بەسەر گەو پارچاندا دابەش
ئەتت :

۱ - فعلون = ومنه دینکی کلام (فعل) لہٰذا سببیتکی ضرورت (لن) .

۶۔ متاعین = وہ تہذیبی کلام (مفا) کہ گہل دو سہجی سوک
(ع: لن)۔

۳۔ مفاہتن - وہ حدیث کی کڑمہل (مٹا) کہ لہلہ سے بہتی ہوئی
(عہدہ) ہو سے بہتی ہوئی سووک (تہ) ۔

۴ - قاع لائن و متدینکی بلاد (قاع) و دوو سہمی سودک
(لا) و (تن)

• فاعلن = سەپەتلىكى سووك (فا) و دەتەتلىكى كۆرەن (علن) .

۶- قاعلنن : سەبەتتىكى سووك (فا) و ۋە تەدبىكى كۆمەل (غلن) و
سەبەتتىكى سووك (ن) .

۷ - مستطین = دو سہ پہی سبوتک (مس ، نف) و وہ تھائی کی
کڑی (علن) .

۱۸- لومړی له هغه څخه غوښتل شو چې د پراخ کورنۍ لخوا په ګټه کې چلند
په پرمختګ کې بدلون راولاړ کړي او په دې توګه د پرمختګ په لټه
له همدې څخه پاتې شوی ټاکلې دا ټولنې پیاوړه کړي .
په دې څخه ګټې : الکاحې ، غوښتل شو او دواړې خطبې التبریر ، تحق
الصلوات حسن عیادت . مکتب التجاری : القاهرة : ل ۱۸ .

۸ - شاعان = سەبەئىكى قورس (موت)و سەبەئىكى سووك (ئا)و
 دەندىكى كۆمەل (طن) .

۹ - مغلوات = دوو سەبەئى سووك (مف ، مو) لەگەل و دەندىكى
 بۆر (لات) .

۱۰ - سىلخان = سەبەئىكى سووك (سى)و دەندىكى بۆر (خى)و
 سەبەئىكى سووك (ن) .

باشى دىچە خەلپەستىك بەم تەرازوۋە بېكىتىن وىك ئەم خەلپەستى
 نالى .

دَرَوْنِيْ لِدَاوَر شَشَكُوْزُوْزِيْ وَيَسُوْزُوْزِيْ
 كَسِيْر مَسْكَرْ كَرْمِيْجِيْ اِلَا تَاوَسُوْزُوْزِيْ

سەردەكەي رۆز كەردى يىتى يۈزۈتۈ و تەيۈزۈتۈ (بەتتى رىئوسى سەردەيدۇ
 ئەم شىئەيە كە دەنگەكان لەمەم دەردەمچىن) لە ھەر دوو نيۈە دىچە كەدا
 وەكو بەكو ھەر نيۈە دىچە تىكىش بە چوار پارچە دايش كەلۈە كە لە
 دۈۋارە بوۋەتەۋى دوو تەخىلەي (فولن)و (مغلان) يىك ھاتوۋە .

فولن مغلان فولن مغلان

فولن مغلان فولن مغلان

دەكو كوتان فولن بىرتىرە لە دەندىكى كۆمەلە سەبەئىكى سووك ئەم
 رۈنە لە ھەر چوار تەخىلەكەي (فولن)دا دوۋارە بوۋەتەۋە ھەر بەم
 جۈرەنى تەخىلەكەي (مغلان) كە بىرتىرە لە دوو دەندى كۆمەل ، يان
 مغلان كە لەۋەندىكى كۆمەلە دوو سەبەئى سووك يىك ھاتوۋە ھەر
 بىر تۈۋە سەرى تىپە يۈزۈتۈۋە تەيۈزۈتۈەكانى ئەم دىچە خەلپەستى
 (سالم) بەكە :

مَسْكَرْ كَرْمِيْجِيْ تَاوَسُوْزُوْزِيْ
 مَسْكَرْ كَرْمِيْجِيْ تَاوَسُوْزُوْزِيْ

هر دو نپوه ډيرې هلمېستا دېت چ به قراندي يان زبادکردلي پيټک
يان چه د پيټک هم کارمن پتوت له همدو دتپه کاني هلمېستا
دووباره پيټوه. هر دوو کيښان ترنگي سد چوربان هه .

دهيچ نوموش پزانين که زانا يان هم زحانو عيلا تاه به خوش يان
که موگورتي کيشه کاني هر روز دانا تين ، بلکو به پيچمو او نه گوتوروا له:
زحان وده کو لهسه که واپه بلکو له چوگدا له لهسه که شپرتوه. (۱۱)
هر وده با خاڅري همدارکردني تپه (يقاع و) رزانه نپوهي کيش له
زحانو عيلا تاه يان هيتوه. (۱۲). لههاته له هر کيښه دابن بمرکه
ناگورن . نه گرجي لکو په لورې زړي لن چيانه که نوه .

سهرده کي متاعن (ب - ب - ب) له رنگي زحانو دهين ب
(مستغن) (-- ب) هميش که له تيره هلمېستي همره يي دا
رووبدات دپاره له سرچمي ژماري پر که کاني که ده کاتوه ، له گل
نوموش دا له پيواني (کات) هلمېست که دا هست به کسي کور تپه کي
نشياو ناکه ب تاجا هر چرچه ده گورت تر مرج نپه له همدو دتپه کاني
هلمېستي کيش هر روز يان (چندي) دا ژماري پر که کاني وده کو بلکو
هاوا بين .

خوشه کاني په ځي کاني لیکلاندوي هر روز :

وده کو ليکول لرموه مارچرخه کان دلتين خليلي نهراميدي خواوند
هر روز رپانژکي واي نه گرت که له لايه ني دهنگوه لهسر ځانجه په کي
زانتي دانه زوايت . تهغه کاني چ له لايه ني مړسپاوه چ له لايه ني
رېږووني پر گي ناخواتنوه دابن نه گرد ، وده کو تماشا ده کين لهسر
خاڅري دست نشان کردني سه بهيو وده نوه شو گوږ انکاري ي بهوري

۱- سرچاوه کي پيټوه . ل ۱۹ .

۲- د . صله خلوص / کوالري (المجله) - قاهره يي ۱۵۸۳ سالي ۱۹۷۰ .

زبانو میلکتهوه بهسران دیت (فاملان)ی کردووه به دووگرتسهوه
(فاملان) که چی ییواهی زانسی تازی دهنگ هیچ جیوازهی یلک له
تسوان (فاملان) د (فاملان)دا یاین هرومه له ییوان (مستم)و
ستم(۳۳) .

به لمووه مایوستا همدی که حاتروه ئو تخیلای بهسر وهندو
به بهیدا بهش کردووه ، بر گاسان کردلی یاس (وهکو خوی دلس) هر
تغیله بهکی کردووه بهسچ پارچهی بچروکومو ئوی سهرتا ئومراست
کوتایی لن تاون وهکو : (۳۴) .

سهرتا	ئومراست	کوتایی
مفا	می	لن
مس	مف	طن
مفا	ملا	تن

به ۹م ئایا لهسر ج بنانهیك دابش کرلون ، لهسر بنانهی یشووی
ناخاوتن ، بر گه ، دهنگی موسیقا ۰۰ بچی (مفا) که دوو بر گه یو (فا)
که یلک بر گه به سهرتا دابشرین ، (می) که یلک بر گه یو (ملا) که دوو
بر گه به همدووک به ئومراست دابشرین .

بانگ ئمدی (فامله) که له چوار بر گه یلک حاتین و فامیلای بچروک
له دوو سه بهی (بهکیك فورس و بهکیك سووک) و فامیلای بچروک له
سه بهیکی فورس و وه تدیکی کومل یلک حاتین ، ج همدووک دیشین بر
خورد کردتهوهی کیش و دیار کردنی پارچه به نه پته کالی جهستی
به صرتك ؟

۲۱- د. ابراهیم انیس / موسیقی الشعر ، چاپی بیجهم ۱۹۷۸ ، ج ۱ ، ۵۳ .
۲۲- گولاری برایتی / ج ۱ ، ۱۹۷۱ .

دیت . بویه لسمر شیومی عرووزی یزانی عرووزنکی بز هلبه سی
 عرهیی نووسی ، نهمش عرووزنکی راستو رهوانو تی گه یشتن ناسانه
 به هویه عرووزی عرهیی پن ناسان دهشتو خرنشدن له لایه
 قوت یانهوه کارنکی سخت نویه (۳۶) .

له راستی دا عرووز زانانی نازمی عرمب به تاییه نهوانی
 ناساداری کیشی نهوویان دادیان له دست یتگی لیکه انهوه
 کلنی عرووزی عرمیی کردوهو پیشانیان داوه که رتکه به کی وختو
 نالوزه (۳۷)

له بهر شموی که زمانی عرمیی ومانیکی به شیراچو عروورده کی
 چهندی به Calculative رتگی یز که چاکترین رتکه به بز دهرس
 کردنی عرووزه که (۳۸) ههر بویه بوو لیکولهوه نازه کان گوز یاسوه
 لای یز کهو سیران کرد که یز که دانهی شی کردنهوهی دهنگه گانی زمانه
 له ههوه زمانه جۆربه جۆره کاندای زلر باشی تخفیه گانی به سردا . دبیش
 دهشت (۳۹) . نجا لسمر شیومی و دستووری نهوویان به کاد راب
 عرمبه کان کهوتنه شی کردنهوهی عرووز لسمر بنانهی یز کهو بزیان
 دهر کهوت که به یز هوی یز که له بهر چهله هویه کی زانسته له شی کردنهوهی
 دهری هلبهت بز تخفیه باشره چونکه :

۱ - یز که به یز به که (به که) ، یان دانهیه کی دهنگه له ههوه
 زماناندا هاویه شو لسمر بنانهیه کی زانسته ههله دههنگیری که یشی دهلین
 زانشی دهنگ Phenomenon

۲۶- محمد مغورو / فی المیزان الجديد ، القاهرة / ۱۹۸۸ ل ۲۳۶ ، چاپی

سینیم -

۲۷- جلال الحظی ، ه . س . ل ۱۵ .

۲۸- گولفری (المجله ای پلسی کراو)

۲۹- د . شکرى هیاد - موسیقی الشعر العربی .

۲ - هر سه جزوه گاني کيشي هبلست (چه ندي ، له لنگر ، په لپه) ملوکمپي سېسسي پر گهي دملگن که پر گه (مطلق) به په که په کي ته کردن دملوکمپي دتوت^(۱۰) . له بهر لهسه ، ټپه له چلو هر ووزي هبلست له زماني کوردي دا پوهي به که زمانه که مان ټير به له رتووس دا پروتو و له پروتو کي تپدا نړيو همو وپه کان يان دملگلرون يان يې دملگ ، سرباتي شومش که پروتيکي يې وسم که يته پروين ، يان ربهده ، يان (کسره مختلفه) يې دملگن و له هر مې دا نړيو ، ياشان پتي (ا . ي . و) چن رويه به يتي له پروتو دابسترت ا وده که له هر مې دا داي دتپن ا هر مې يتي دملگلري (ي ، و ،) چوان هپه درخ بکرترو بوشان هپه کورتو به قدم هر ه کي هر مې يې . له بهر هم هر ه زور زمحه ته شيري کوردي که به رتوويک دملوکسرت ټيراي تپدا نړيو به رتووس هر مې بنووسرت ، چو موي دپاري بکين که هم يته پروتو و شويان له پروتو و .

باشه له گهر يتيک له پروتو و يو يتيکي يې دملگ حبابه ندي به تپا چن گو دملگي هتا جو له په کي ته کوپه پال وانا يتيکي دملگلري په گال ته کوپي اېم پوره بچو کرين په که په کي دملگ دتپه پر گه نڅ يتي . وده کو له يتي تپدا باسان کرد دالاي (وده دو سه بهر لاصيله) به پايه يان بنکي يتي کيش کارتيکي گاسانو رتو و رد نړيو چاکتر وايه په کسر تفيله که چو گاساترو بچو کرين پارچي خلقي شي بکه يتيوه شريش (پر گه) په .

د لومړي گوماني تپدا نړيو کولينه و له شيري هر ووزي له سر بنانه ي به رودوا هاتي (توال) پر گه گاني دملگ له ټيکدالومي له سر بنانه ي به رودوا هاتي سه بهر وده ودره دملگي ټپه مول دده يې

لهو موسیقا دهنگره په بکولینهوه که له زاری خه لکسوه هله دهقولیت ،
 به تابه تی که لهم سالانه دواړه پدنا زانستی دهنگه کانی زمان پش کونووه
 په راده پک که ده توانین به هر یوه پیچکار به وروی شو گاوازه پوانین
 که دهنگه کانی زمان په پشای ده گن . ۴۰ (۳۱)

بهم جزوه ټپه له سر بنه پدی وړه کړدی په گهی کورت و درت و
 چندیان له هر وړه ده کولینهوه که هسانش پلگهی شو چه لکه کاهن
 که هر پک لهم په گاه دهی خایه ن که به گشتی و ټیکرا ترپهی هلبست
 دروست ده گن .

بهره له هر وړی کړیدی :

پیشور پسی په گمان کړد و زانیان شو چه ند لهرو دهنگه به که
 مروت ده توان به پک هه فله دمران پرت . چونکه (ته کړدن برتیره
 له زنجیره لکه لره لری دهنگی پک له دواپک له هر ووه ده گانه گوسی
 گونگر . به لام گوتکوه که لهو زنجیره په پارچه پارچه وی دیکه بهر گوتی
 که وده کو قفل قفل په پکوه به ستروی زنجیره که وان ، جا هم قفانه
 پیران ده گوتی هیا یان مفتح یان مفتاح (۳۲) .

به کوردیش په گه له جیانی وشه (مقطع) دالرووه ، له هر ووهش
 په گه کانی هلبست (بهین گوتی داته کورت و درت ی) داپوه به په نجه کانی
 دهست دلمیردین بویه زلرووی هلبستی په نجه له گیل په گوه هپجادا
 به کار دیت ، شیخ نوری دهنگ یین په کم جار سالی ۱۹۲۸ زلرووی هپجاد
 له مرستی به سانا په گه به کاره ټپان . له لاینی چندیوه بهر په
 دوو جزوه :

۳۱- مصطفی جلال الدین / الاشیاع فی العصر العسری ، چاپسی علوم ،
 ۱۳۷۱ ل . ۳۰ .

۳۲- د پرویز خالری / وزن الشعر الفارسی / الناصرة ل ۱۳۶ .

۱ - پرگهی کسرت .

۲ - پرگهی دروژ . (۳۳)

دهین ناگلداری نهوشی بین که له کوردی دا دهنگداری کورسار
دهنگداری دروژ تیوان کردیان له همسرو وشه چلدا (له چار کیش
هر روزی دا) ئیجگار وردو تهوار نیهو مهوای تیوانیان بوی هیه کسار
ریاد بکات ، له بهرتهوه به پیشهوانی زمانی عهره بوی زمانه (چندی) به گانی
دی که مهوای تیوان دهنگداره دروژو کورته کان ناگوریتو هه بیه
دروژه کان دوو نهوشی کورته کاتن . بویه چسپاندنی ئه بر کاسی
به تایه نی (ی . و . ئ . و . یان تی ده کوی له عهلیستی کوردی دا ئاسار
نیه . له م رووهوه ده مارف خزنه دار دهلی :

(تیی بی دهنگ که له گه یه کن له تیه دهنگداره نیره کان
به گه نگرئی هیجای دروژ دروست نه کا (ا . ی . و . و . و . و . و .) نه مه

---

۳۳ - د . کلل الهمیر / شیخ نوری شیخ صالح له کوری ئیکولپسوی
ویژمید و هه خه مفرقا .

وشه هیجا که له فارس و توری دا به مانا پرگهی دهنگ به کوردهانوه
یوه به زاراده مانا زمانی به کهی نهوه ههنگی عهره بیه که نه بیه دهنگه
به جیه ههستوه . ئهتر هیجا له مه بانی کیش دا به سانا به گه به ده
دهنگ .

به لام نووسری ئه م کتیه له ل ۱۲۱ دا نووسیوه بیه که شیخ — دروژ
• عهره کو بیه بیه ده گه بیه دهنگ یا حود (هیجا) به بهردی مانهانی کیش
داوشن !!

مانوسنا ملاه الدین سجادیه له مرج سناسی دا زارادی هیجای به
نالقوی به کاره هتاره . جارێک ده نووسین که ده گورتهر هیجا به ر . بۆر .
زهره دروژیه هیجانی (ا . و . ی) به — لایمه ۱۰۹ — جارێکیش
وشه (دهنگ) به دوو هیجا دا بهش ده کاتو لای وایه نه گه به سه
بروتیشی به گوتیه تیوان ان - گه دهین به سی هیجا ! ل ۲۷ .

نه گهر پیرمی لمر بوو . نه گهر نهمیری لمر نه پوو نهو کاته هېجای
کورت دوست نه کا (۱۹۱) .

بلاډ له نووناته ی که تا کیتا له هلمستی کوردی دا سرچوم
کهوتین شامیر بهینی قالبی کورتو درزۍ پر کله نخلیه که . پینه که
کورت . یان درر ده کانه وه . بهنورونه نه گهر نیی (ی) و مر کړین ده ییس
نه گهر قالبی هرودز مادی دایث زور بهی چار به کسورت دانسراوه .
کورنۍ به کشتی به راست دزمانم چونکه هر بهنورونه له شوناهدا که
نارازی (اضاقة) یتکدیتین له زار زمانی گقورانو همدیک لکړاری

۲۴- پر گهی کورتو دوږ ږ :

مه لوی دایمېش کړنی پر گه به کورتو به دوږ کسیت دمه نه من
همدله کړی . بلاډ یو کیشی هلمست هر نم دایمېش کړد به
دروسته .

نعلت له زمای معری دا هر نعه پیرموده کړیت . نه کمر چي
دکور نمیس ده لن : ه به پستی سلوهی گوښان یو سن جؤر
دایمېش ده کړین : کورت . ناو مندی . دوږ ږ : بلاډ پر گهی دوږ ږ له باری
روستان دا نعت تاینر یو ، یوه نعبا له قاضی همدی کیشی دا له
هلمستی معری دا دمیښین ، کوا ته هلمستی معری له همدی
باری زؤر که دا نعت هر له پر گهی کورتو ناو مندی پښتدیت -
موسبی الشعر ل ۱۱۷ ، ۱۱۸ ، ۱۵۰ .

هر پم جوره ی د . خلوص له کیشی هلمستی معری دا لورث
درزی به کارهتانه کما هه صو پر گه به کی کراوه به کورت
دلمېر دیتو نیشته ی (به) یو دادندریث . هه صو پر گه به کی
داخر اویس به کورت دلمېر دیتو نیشته ی (-) یو دادندریث
- فن الترجمة ، د . سلاه خلوص ، ل ۱۲۷ .

پای دکور خاتلېش ودهایه که ښای کیشی هلمستی ماری هر
رووده که چندی به دوو جؤر پر گهی هیه ، به کتک (بلند) شوی تر
اکوا ، له هه صو زلفیکیش دا که ښای کیشه که ی چندی ښت هر
نهو دوو جؤره پر گفه هیه . ۵۰ وزن شعر فارس . (به فارسی) د . برور
خاقری ، ل ۱۳۹ .

کرمانجی خواروودا برتریه له (پیتروین)و تهانته به نووینی
ناووسرت ، وهکو (قانع) دلق :

کوردستان بهشت روی سر زمینه

پشای شیرانی خاوهن لگنه^(۳۵)

هر بویه شامیرایش زوریهی چار وهکو گوتان هر به کورتیان دااوه
با بر نعضی چند نمونه چکی جیلوتز پاس بکهن ، (گورانی) زورتر به
کوردی دااوه :

خهراسی کم دواوی عومری لاویم

دلایلی خوئی گهرمی تاگرویم

کیمی (وقایم) له یه نیوه دتی به هلبهتا به درزی دااوه .. پروانه
وشی (نازی و بازی) :

(به نازی چلوه کبی بازی که بازی دام هتا دمرم) وهکو گوترا هم
جیاوازی به له کاتی دیاری کردنی کیشه عرووزی به کازدا بن گومان
گیروگرفت په پادده کات . توهتا شیخ لوری هم دتی به هلبهستی
پنخندی .

له کورجی کولخانی غمدا به پادی قامتی کره

همیشه قومیه خوشخوانی سهروی پانی چه تاتم

ر م جوره کینهساوه :

مناظرن مناظرن مناظرن مناظرن

مها پر گه گلی (جی ، نی ، دی ، تی) ی وشه گلی (کورجی ، گولخانی ،
پادی ، قامتی) به کورت دااوه به لام له غورندلهومی شواژداری

شېره کېدا به یې دوو دلی (ی) په کاز درې ده کړتوبه ، لومړی کپشه کش
به رموالی دمېن به (مفاعیلن x ۴ چار) همدو کړ له دې ده کالی نری
همېست که خوی دا دپاره همدو کړ خلای له چله لودنه ټکی ترډا
لهم چوره پر گاهې به درې دانوبه . (۳۱)

له هروزی همدیې دا له همدې ده کپدا لودنه مسملی
درې کړنه همدو کورنې ټکی گور دلیان دمېن وه کړ دمکې (ه ، ا ، ی)
همدې چار به یې پیوست درې ده کړتوبه (که اشباع یې دمکې) همدې
چارې به یې اشباع دمر دمېن لېس لېس سروشی لېس پناه به که
سروکړو راکتاف همدو گړن ، لومړی دمکې « له قبل » دمنوسیت
« لېس قبل » لېس کپش (مفاعیلن) خړ نه گړ کپشه که پیوستی به پاکشان
نېو لېس (تضی فی) دمنوسیت (تضی فی) لېس کپش
(فاعلن) . (۳۲)

همدې ده کپداری کورن ، بنایمې تیه یوین ، وه کړ هسته کړی
له ناخونزو له همېستې میلې دا پیچکار به ټکی به نیژې له وشه کاندې
دمر دمېن ، لېس دپار دمېش کاري لېس دروست پوښی پر گوه همدو له
شوی ټکی ترډا زیاتر روولی ده که پتوبه ، بلن وشه گیل : کرکسک ، جرانه
نریسک ، چلک ، برنج ، کپشک برنج ، شوق ، شرم ، گرم ، کموله
پلوسک ، چلم ، کلک به کولونکی تایه یو به یې پچران ده گورن ،
همدې (گورن) لېس ساوېده همدو لېس دمر پښی لېس ولسو
لوازه کي دلوه :

کلووه لاورېسی گیالارم
چا پیرزده کلک کولمارم

۳۱- د. کامل البصر / سرچلوی پتوبی لېس کړاو ل ۲۹ ، ۳۰ .
۳۲- حکمة فرج الیموی / السروش فی اوزان القصر السروی ، طبعه ،
۱۹۶۶ ل . ۴۸ .

همرزه کولم کرد هرچم وت
 وا ټو چلکم په نرېنک شت
 (هر دېنک له مانه هشت پر گڼ - گورجیو سوری -
 کښه کښی دا دپاره) .

هرومها :

په نېجی غاز بهرېده له چکي شرم دمرگوڼی لټوی ټال - روسی
 خلو . کولسی نهم

کاکلی باسی ټومیه زور جار له جیاگردنوموی پرېگهی سرسرو
 کورت پېښی پته دنگداره کان له هرووزدا تووشی گیروگرت دمی -
 نهمش دهگپیتوم سر سروستی تایمېتی زمانه گمان ، چونکه (نه زمانه
 چندی په کاند) (الکې) جیاوړزی له تیوان دنگداری درېز دوو نهموموی
 راندی ټیکرایی موموی دنگداری کورت یت ، له زمانې تری وه کو
 هر دمی ټو مومویه نامادی گوراته - بزې له توانا دپه دنگداری کور و
 ټاوهندی و درېز ټو زمانه دما (چندی په کان) دمت نیشان بکرت جرکه
 موده کانیان لیکتر جیان ٢٠ (٢٨)

دوی ټوموی شټیکمان له بلمی پر گهوه پروون کردومو ټنک دین
 هرووز به پر گه دهگیشین - وه کو له پتشموه گوترا هر بهر ټک له جوړه
 نهمپه یه ټک هاتوموه ، هر نهمپه به کیش له چند پر گه ټیکر گوروت و
 درېز دروست بووه که ریز گردنو بهرودوا هاتی پر گه کورت و درېزه کان
 له دېره هلبست داو دوو باره کردنومویان کیشی بهر ټکی سایه سی
 یتک دهگیشین - با ټین پر گه درېزو کورته کانی نهمپه کسان به گویزه ی
 بشالهی (-) بز پر گهی درېزو (ب) بز پر گهی کورت شې بکه بنوموه . (٢٩)

٢٨- د پرویز خالری / سواجانوی پتشموه (همره پر گهی) ل ١٣٦ .

٢٩- د سله خلوصی / فن الترجمة فی ضوء الطباعت طبعه ، ١٩٨٢ .

- ۱ - فعلان . فـه / عـو / لـن ب - -
- ۲ - فاعلن . فـا / عـ / لـن ب -
- ۳ - مستعملن . مـس / تـف / عـ / لـن / - - ب -
- ۴ - متاعیلن . مـه / فـا / عـ / لـن ب - - -
- ۵ - فاعلاتن . فـا / عـ / لـا / تـن ب - - -
- ۶ - متاعلتن . مـه / فـا / عـه / لـه / تـن ب - ب ب -
- ۷ - مفعولات . مـفـ / عـو / لـا / تـ - - - ب -
- ۸ - متاعلن . مـو / عـ / فـا / عـ / لـن ب ب - ب -

(تـبـیـیـی : هـر چـی تـفـعـیـلـی (مـسـتـعـلـن) و (فـاعـلـان) یـسـه
 نـوـا هـ رـسـیـدـنـی یـر گـدـا هـیچ حـیـا یـان یـر تـا کـرت چـونـکـه هـر دـمـق نـوـه نـدی
 (مـسـتـعـلـن و فـاعـلـان) دـکـفـ .

نـه دـنـپـر هـایـهـسـی (وـهـنـایـی) :

بـ نـاری چـاوهـکـی بـازی کـه بـازی دـام هـتا دـمـرم
 دـهـر سـم هـر بـه بـازی بـم کـوونـی نـهـو یـاری مـنـدالم

هـر سـوه دـنـپـر تـکی لـه ۱۶ یـر گـه یـنـکـه مـاتـووه . بـم جـوره :

بـه نـازی چـاوهـ/کـه/بـازی/کـه

بـازی دـام/هـه/تـا/دـم/دـم

دـه نـر سـم/هـه/بـه/تـا/بـازی/بـم/کـو

/وونـی/لـه/بـازی/مـن/دـا/لـم/

کـورتـی دـنـپـری یـر گـه کـایش بـم جـوده یـه :

ب - - - ب - - - ب - - - ب - - - ب - - -

ب - - - ب - - - ب - - - ب - - - ب - - -

سـه یـر دـکـه یـن هـر نـیوه دـنـپـر تـک لـه چـوار یـنی وـه کـو یـنـکـه مـاتـووه
 کـه هـر یـنـکـه چـوار یـر گـه یـکـن کـورتـو سـی دـنـپـری نـی دایـه ، لـه گـه

له ډلې لیسې ته خپله کالې پېښ هم چله دې ډاډه پر لور دېان بکسین
 ددینین په کالان به (ملاین) .

بهلام له یوه دېمې (قانع) دا :

هم شو که بهلم هاته سر

شیرین جملې وکړه سر

سړه ده کین لورې ۱۶ پر گڼه ، بهلام کورنۍ ورکړې پر گڼه کالې بهم
 جوړې خواړه وړمین :

هم / شو / که / بهم / تم / ها / ته / سر

/ شیر / دین / چه / مال / وکړ / ته / سر .

له گڼه یشانه کورنۍ وړمین بڼه داتان بهم جوړه :

-- ب -- / -- ب -- / -- ب -- / -- ب --

ددینین یوه دېمې که له سر چوارین دمرات ، هر یوه پیکش له دوو
 پر گڼه وړم + پر گڼه کي کورن + پر گڼه کي دوتن یشانه ووه که
 په کاله به خپله (مستمل) .

(صافی) دملن :

که ی ددین خوت یوه لاسان

دلبرې شلخو خمرامان

پر گڼه کالې بهم جوړه شی ده کړتوه :

که ی / ده / دین / خوت / دین / په / لا / مان

دل / به / وی / شل / خو / خه / را / مان

واتا :

-- ب -- / -- ب --

-- ب -- / -- ب --

نەر گۆڤاتاقنى دەستورى تايەنچان بىر دېارى كرلۇد كە بە كوردى
سەمەن: (۴۰) .

۱ - ئەگەر يەكەم بىر گەي دېڭى ھەلەست درىز بىر دىش بىكرى
بە كورد .

خۇ ئەگەر يەكەم بىر گەي دووم بىر گەي سەمەن دېڭە كە درىز بىرون
دەن (دەن) بە كىكەن كورد بىكەنە .

خۇ ئەگەر لە سەمەن دېڭە بىرون لە تاواخنى دېڭە كەدا بىرون سەمەن
دەن دوومىيان كورد بىكرىتە .

۲ - ئەگەر لە ھەلەستەكە سەن بىر گەي درىز بە دو: يەكەدا ھەن
دەم (دەم) دوومىيان يەن سەمەن بە كورد دېڭى .

۳ - بەلەم ئەگەر چوار بىر گەي درىز بە دوایەكە ھەن (كە كەم
دەم) ۱ وا چاكە بىر گەي سەمەن بە كورد دېڭى .

۴ - رەكەكەس لە دېڭەكە لە دوو بىر گەي كورد زانەر سەمەن
بە كرى دا يەن . ئەگەر ھەن دەن دووم يەن سەمەن بە يەن كىشى يەن

بەمەكە بىكرىن بە درىز .

بە نووتە شېخەرزا كە دەن :

دەم كوردى ھەك دەزانم سەمەن دەمى رەقەب

دەم سەمەن خۇدا دەست لە سەمەن پەردە ھەب

بەكەم بىر گەي دېڭە كە (دەم) درىزە كەبى بەكەم بىر گەي نېمە دوومى
نەم دېڭە دېڭەكە تى ھەلەستەكە بە كورد دەستەن دەكەت بىر

بەن دەستورەك دەش بىر گەي بەكەمى درىز بە كورد بىكرىن .

سەمەن بەكەم دى كە تەبەكە دەن :

گولە رەقەبى خارە ، سەمەن بىر خولارە

۱۰ - بىر ھەكەمى دەستورەك / دەم بىرەمى دەم . لاپسە

(۱۰۷) .

که بجه نهیسی ماره . باده به رهنگی خروته

ه یی به کهمدا (گولهرهفی) ب ب ب - سن کورت بهدوا یلکدا هاتوون .
نههش فورسه . جا به یی دهستور دهتوالین پر که به کی کودتی لچ به
درر برترین . له راستیشدا له خورندلهوهدا که هم دتیه دهخورتینهوه
دهلین .

(گولله رهفیتی خاره)

هاتا پر کهی دووهه (له) دریز ده کهینهوه دهی کهمین به (له) .
! سموت (دهلن :

گریان شهوههده که عسا توی چاوی چاوا

لاله زوبان له زاری هیجرانی مستفا

سرج بده له نیوه دتیه به کهمدا چوار پر کهی کورت به دوا
یلکدا هاتوون : (- ب - ب ب ب ب -)

گر / یان / شه / وند / ده / یه / که / نه / ما

نیوست پر کهی دووهه می شه چوار پر که کورته بکهمین به پر که به کی دریز
ما نر بهی کیشه که نهوست .

د - دوا پر کهی نیوه دتیه هلبهست شه گر کورت بود له نوانا
دایه دریزی بکهینهوه : به تاپهتی که بهر (پاشه بند - قافیه) ده کهویت و
دواین هاتی پتوری خورندلهوهی هلبهست ده که بهنق . جا بز به هیز کردنی
زیه (لیقاع) نیوست به جزره دریز کردنه وه چک ده کرت . چواکه
له نگری ده کهویت سر .

جزره کانی زحافو عیلهت :

دوا ی لهوهی دهستورده کانی هم رنگه چمان زانی سهیره ده کپن
هسود شه زماره زورهی له رنگی کلکدا بز زحافو عیلهت دانراوه
کهمدهیتهمو له چهند حاله تیلکدا خلیان دهنرتن کهوا له خوارموه پیشانی

دهدهسن

ناوی زحاف	چړیږه نې گړپه که	چړی پړیږه که	پړیږه که پاش گړپه ان
خښ	په کم پړیږه که کوروت ده کړت له رمه چړ ، رمه ل مچت ، خیفدا	مستطن -- پ فاعیلن -- پ مفعولات -- پ فاعلاتن -- پ	مفاعیلن -- پ -- ب فعلن -- پ -- ب مفعولات -- پ -- ب فعلاتن -- پ -- ب
مښ	کوروت کردنی دوهم پړیږه که له رمه چړ ، رمه ل سویجدا	مستطن -- پ -- ب مفعولات -- پ -- ب	مفتطن -- پ -- ب فاعلاتن -- پ -- ب یان (مفعولاتو) -- پ -- ب
قبض یان کف	کوروت کردنی پړیږه که دوړی پش دواړی له متاربو همزه چړدا کوروت کردنی پړیږه که دوړی دواړی له همزه چړ و مضارع دا	فعلان -- پ مفاعیلان -- پ مستطن -- پ فاعلاتن -- پ مفاعیلان -- پ	فعلول -- پ -- ب مفاعیلان -- پ -- ب مستقل -- پ -- ب فاعلاتن -- پ -- ب مفاعیلان -- پ -- ب
مستقل	کوروت کردنی پړیږه که په کم دوړی له رمه لدا	فاعلاتن -- پ -- ب	فعلات -- پ -- ب
إضمار	کو کردنه وی دوو پړیږه که کوروت له پړیږه که دوړی دا له کاملدا	مفاعیلان -- پ -- ب	مستطن -- پ -- ب

ب - جملات :

زایل	زیاد کردنی پر گہ پکی دریڑ بڑ دوا پھین	فاعِلن - ب - مستعملن - ب - فَاعِلَاتِن - ب - -	فَاعِلَاتِن - ب - - مستعملاتِن
حُلف (یا ناقصر)	لا بردنی پر گہی دوایی لہ ہمزہ ج ، رمہل ، مضارع ، مجث ، خفیف و متقاربہ	مفاعِلین ب - - - فَعُولن ب - - فَاعِلَاتِن - ب - -	مفاعِی / فَعُولن ب - - فَعُولی - یا ن فَعُول' فَاعِلَاتِن / فاعِلن - ب -
قطع	پہنچ دانی پر گہی کودتی یں لہ سمرعہ دا	فاعِلن - ب - مستعملن - ب - فَاعِلَاتِن - ب - -	فَعُلن - - - مستعمل / فَعُولن فَاعِلَاتِن (مفعولن) - - -
اخر ب (قطع و کف پیکوہ)	لا بردنی پر گہی کوونی پہ کمپو کووت کردنی پر گہی دریڑی دوایی لہ ہمزہ ج و مضارع دا	مفاعِلین ب - - -	ب فاعِلین (مفعول)
اصل (اثر)	لا بردنی دوو پر گہی پہ کمپو دووم لہ مجثو خفیفہ دا	فَعُولن ب - - - فَاعِلَاتِن - ب - - مفعولات - ب - -	فَع - فَعُلن - - - فَعُلن
اُٹھ	لا بردنی پر گہی کووتی دووم ، لہ مجثہ دا	فَاعِلَاتِن - ب - -	مفعولن - - -

دائیره‌ی عروضی :

زور له عروض‌زانیان سره په پوهې دایره‌ی عروضی په گړنۍ کې
نالوز زمان و هندیکان یاسی کردلی عملده‌پوړن . جگه لهوه که حساب
راگرتیان قوسه ، مسله‌ی زحاندو عیله‌ی کینه‌کانش پاریکی فورستره
پویه له براره‌ی یاسی‌ناکرتن .

له چارو حمله‌ستی کوردیش‌دا زائینی دایره‌کانی عروضی یتجکار
گرنک نریه . بهلام بډ لاکاداری قوتایان په پتروستم زانی کورده‌به‌کی
لن ناسی‌یکم .

نومدا زانی دایره‌ی عروض خلیل کوی له‌معدو یتاوه‌نی په پشی
له‌یک چورنی سجبو وه‌ندی به‌ره‌کان - به‌ره‌کانی عروضی چه‌یک
چه‌یک کردوه . هر چه‌یکه‌یک وه‌کو بازنی له‌ندازه‌پو هر به‌ره‌یک له‌م
چه‌یکانه له‌هر چیره‌ی بازنه‌که له‌خالیکوه به‌ری‌ده‌کووتو له‌خالیکیش‌دا
کوتای‌دیت .

دایره‌کانی عروض له عرمدی‌دا یتجن :

- ۱ - دایره‌ی مختلف : که له‌م سق به‌ره ده‌گریته‌وه : طویل . مدید ،
بسیط .
- ۲ - دایره‌ی مؤلف : وافر و کامل .
- ۳ - دایره‌ی مجتب : همزه‌ج و ره‌چاز و وصل .
- ۴ - دایره‌ی منته : سمرج ، منسرح ، خفیف ، مضارع ،
مقتضب ، مجتث .
- ۵ - دایره‌ی متق : متقارب و متعارف .

نوجا با یرانین چاری دایرش کردنو لیک‌چورته‌کان به‌پشی ده‌ستوری
عروض چونه - پاشان په ریښکی پرگمش یاسی‌ده‌کین .
په نورو دایره‌ی مختلف وموده‌گرین . له‌م دایره‌ی‌دا :

بەھرى ئۈزل گە بىرتىرە لە ئورۇن مەھەلەن (۲ جارى) - تەخىلەي
يەكەم يىتەكەتۈرۈە لە :

ئورۇن =

ئور : وەتەدى كۆمەل ۵۱۱

لن : سەبەيى سووك ۵۱

دوۋەمىش :

مەھەلەن =

مە : وەتەدى كۆمەل ۵۱۱

ئە : سەبەيى سووك ۵۱

لن : سەبەيى سووك ۵۱

بەھرى (مەھەلە) ئىش گە بىرتىرە لە ئاغلان ئاغلان (۲ جارى) -
مەھەلەي يەكەم يىتەكەتۈرۈە لە :

ئاغلان =

ئا : سەبەيى سووك ۵۱

ئا : وەتەدى كۆمەل ۵۱۱

ئە : سەبەيى سووك ۵۱

تەخىلەي دوۋەمىش بىرتىرە لە :

ئاغلان =

ئا : سەبەيى سووك ۵۱

ئا : وەتەدى كۆمەل ۵۱۱

بەھرى (بىلە) ئىش گە بىرتىرە لە مەھەلەن ئاغلان (۲ جارى) : تەخىلەي
يەكەم يىتەكەتۈرۈە لە :

سى : سەبىي سووك ۵۱

ئەف : سەبىي سووك ۵۱

غلن : وەتەدى كۆمەل ۵۱۱

تەخىلە دوۋەمىش (ئاقلىن) لە پىشەۋە باس كرا .

ئىتر ئەگەر ئەم پارچەلەي بەمىرى (طولى) قەف قەف بە دەۋرى چىۋەي
بازلەپكەدا رېزىكەين بەم چۆرە :

● وەتەدى كۆمەل ← سەبىي سووك ← وەتەدى كۆمەل
← سەبىي سووك ← سەبىي سووك ← وەتەدى
كۆمەل ← سەبىي سووك ← وەتەدى كۆمەل ←
سەبىي سووك ← سەبىي سووك .

(۱) ئەگەر لە وەتەدى كۆمەلەۋە كە سەبىيىكى سووكى بەدۋادا يەت
دەست يېزىكەين و بەردەۋام بە بازەكەدا خولېنقېن بەمىرى (طولى)
مان دەستەكەۋىت .

(۲) ئەگەر لە دوو سەبىي سووكى يەك بەدۋايەكەدا ھاتوۋمە دەست
يېزىكەين بەمىرى (سېط) مان دەست دەكەۋىت كە بىرئىۋە لە :
سەتھن ئاقلىن سەتھن ئاقلىن .

(۳) ئەگەر لە سەبىيىكى سووكەۋە كە وەتەدىكى كۆمەلنى بەدۋادا ھانېن
دەست يېزىكەين بەمىرى (مەيد) مان دەست دەكەۋىت ، وانا : ئاقلىن
ئاقلىن .

ھەر بە- چۆرە دەتۋاين ھەر چۈرە دائىرەكانى ئىزىش يەك بەك پارچەي
بەنمىلەكانىان لە چىۋەي بازەدا دەست نىشان بىكەين .

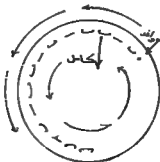
ۋەكۇ سەرنىچ دەدرىت لەچاۋ رەنگەي بىر گەش دا دەتۋاين ھەر پىنچ
دائىرە كە بە- چۆرەي خوارمەۋە بە ئاسان پىشان بەدەين .

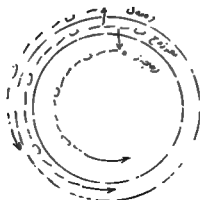
۲ - دایره‌ی مؤلف :

- ۱ - پرگه‌کانی بصری وافر که شش چار تخیلی (مقاطع) به چپ و
 باز به پیکدا بازوده که بنمود و اتا ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب -
 ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب -
 ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب -
 دست‌نشان ده‌گین که بر شریه له (مقاطع) سه‌ده‌گین پرگه‌کانی
 هم به‌مره به تمولوی دمرچین - و دگو لهم ویتهدا :

۳ - دایره‌ی مجتلب :

- ۱ - پرگه‌کانی بصری همزهج (مقاطع) بازوده که بنمود .
 ب - له‌گه‌ر له‌پاشی پرگه‌ی دوومی بصری همزهجوه ده‌ست‌بین‌بکه‌ی
 پرگه‌کانی بصری و مجتلبان بز دمرده‌چیت - - - ب - ب - ب - ب -
 - - - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب -
 ج - له‌گه‌ر له‌دوای پرگه‌ی سومی بصری همزهج یان پرگه‌ی دوومی
 بصری و مجتلبوه ده‌ست‌بین‌بکه‌ی پرگه‌کانی بصری (و ده‌ل) مان بز
 دمرده‌چیت -
 دگو لهم ویتهدا روون‌کرلوه‌بنمود .

۱ - دایره‌ی مشبه :

۱ - پرگاه‌کانی به‌مری (سریع) به دوری پیروی بازگه‌ی کذا بازگوده که بنمود
که برتین له :

--- پ --- پ --- پ ---
ستمن ستمن ستمن

ب - بز دست‌نشان کردنی سره‌تای پرگاه‌کانی (منسرح) دین له
تغیله‌ی دووه‌می سره‌تای دست‌بین‌ده‌کین دانا (ستمن) ی دووه‌م
له‌وسا پرگاه‌کانی منسرح دین‌زنده‌وه که برتین له : --- پ ---

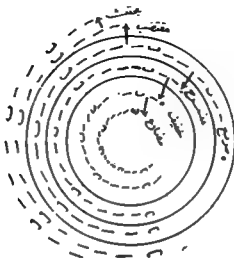
--- پ --- پ ---
ستمن ستمن ستمن

ج - نه‌گه‌ر له پاش بی‌گه‌ی یه‌گه‌می به‌مری (منسرح) هو
دست‌بین‌یکه‌ی به‌مری (خفیف) مان دست‌ده‌که‌ورت که برتین له :
فعلن ستمن فعلن

د - بهمري (مضارع) له پاش پر گهي دوومي پر گه گاني بهمري
(منفرد) موه دست پښه کات و (مفاعيلن) ← فاعلاتن ←
مفاعيلن (مردم چیت) .

د - بهمري (مقتضب) پش له پاش هر دوو تفيي لای په کمه دوومي
بهمري سره موه واکا له (مفعولات) موه دست پښه کات و ده چیت :-
مفعولات: مستطن مستطن

د - بهمري (مجتب) له پاش پر گهي دوومي پر گه گاني (مقتضب) موه
دست پښه کات موه : مستطن ← فاعلاتن ← فاعلاتن
مردم چیت .

شارزای یا ده مهم و زین دا بکارهینای . خانی کیشا نه توایه تیره مله نین
کورد (e+e) د شرا خلدا یا نهواندی و مرارا پیندای (۱۱).

به لگهی خلون و تاریش بز ساخ کردهدی شو بز چوونهی به کوری
له مانه په :

۱ - شو کیشی مهم و زین نه گهر (هزمجه) - وه گور هر و ورانان
گوتو و یاه - له هر و وزی هر ده بی دا هم جزره هزمجه نایین .

۲ - سه پدای خانی له کیشی دغو به عاری غزی دا دست نیسانی
شو جزره کیشی نه کردووو سوونهی بز نه پتله و نهوه ، له کاتیکدا
لوقی سب جزره هزمجه به کاره پتاهو سوونهی بز چنه د کیشی دی
هیتا نهوه شیر لهر داتون .

۳ - له تواندا هیه هلیت کانی مهم و زین هر ووی به کیشی
په نجه بزترین و هر وویان له ده پر گه پتک هاترونو له تیلان هر یوه
دیر تکه دا پشو : یان راوستان هیه وانا له دوو پتی (e+e) پتک هاترونو .

به راستی برای خلون و تار ره کیشی زور و هو لیکي به پشوی
داوه بز چسپاندنی بز چوونه کوی خوی . به لام کینه حهز بکین و نه گین
چ له لایه نه تویدی و میژوو ووهو چ له لایه نه تویدی و زانسی نهوه
شاعیرانی نه تووه موسلمانان کان پاش دلمه زرا نی دولت پهره لوانی هر دهی
له لایه تا ماوه پتکی زور . هتا زمانی خویان بز شیر به کاره پتاهو هر
به هر دهی نو و سپو و یاه شو جا چ جای کیشی هر ووی گه بس لروان
چیکه به کیشی نه تویدی له کردوو و خوی به هر هلیت کانی
موسلمانان سه پاندوو . له سه پر کردنی نه تویدی کولی فارسی و نورکی دا
که خردان کیانی خویان بوون هم راستی به مان بز دموه کسوت . هم
دپاردمش به کیماسی تاو تیردی نه گهر بلین ملای جزوی . یان خانی .

یان تال هه‌لێستان هه‌موی هه‌ر به‌ کێشی هه‌روێژ دا‌واوه‌ دا‌واوه‌ دا‌واوه‌ له‌ کێشی نه‌توه‌یی له‌داوه‌توه‌ . که‌ ئهم رابه‌مان به‌رابه‌ر به‌ ئه‌ده‌یی زارزما‌لی که‌ما‌جی هه‌یه‌ وه‌له‌ین ئه‌وه‌ له‌بیرکه‌ین که‌ له‌ ئه‌نجامی دو‌وره‌ ده‌ستی نا‌وه‌ر سو‌وری ریه‌ازی ئایه‌ی وه‌ندێ قو‌ی ئه‌دا له‌ زارزما‌نی گۆرانی‌دا سو‌ونه‌ی کێشی خۆما‌لی له‌ می‌ژو‌وه‌کی زۆر کو‌تر له‌وان ده‌یین .

به‌ڵا- که‌ گه‌لانی مو‌سلان هه‌روێژه‌که‌یان وهرگرت وه‌ نه‌ین ده‌قاوه‌دی له‌ هه‌ره‌ی چۆنه‌ وه‌ها به‌کاریان هێنا‌ین ، نا ، به‌لکو‌ گه‌لیک ده‌ستکاری‌یان نه‌دا کردو‌وه . له‌ زما‌ری ته‌خه‌له‌کا‌ندا . له‌شیان و ته‌شیانی زحاف و عیله‌ت‌دا . له‌ تێکه‌ کردنی جۆری ته‌خه‌له‌کا‌ندا . له‌به‌ر ئه‌وه‌ ئه‌ک هه‌ر گۆڕین و ده‌ستکاری په‌یدا‌بووه . به‌لکو‌ ده‌توانم بێ‌م کێشی ئازمشی په‌یدا‌بووه‌ به‌لام مو‌سه‌رائی کو‌ن هه‌ر له‌ چوارچێوه‌ی به‌خه‌رکه‌انی هه‌روێژدا ده‌ریان نه‌هێ‌تون .

نو‌سه‌ری به‌ریز ئه‌گه‌ر ده‌لێ ئه‌و کێشه‌ هه‌زمه‌جی هه‌لێستی مه‌و زیر سو‌ونه‌ی له‌ کێشی هه‌زمه‌جی هه‌ره‌یی‌دا ئه‌یه ، رسته ، به‌لام وه‌کو‌ گو‌تای ئه‌د کێشه‌و کێشه‌کانی تری لای نه‌توه‌ مو‌سلان ئه‌هه‌ره‌به‌کان گۆرانی به‌سه‌ردا هاتو‌وه‌ و شاعیرانی زانا‌یانیش ده‌ستو‌ریان بۆ دا‌واوه‌ به‌ به‌لگه‌وه‌ هه‌مو‌یان پرڤه‌توه‌ سه‌ر کێشه‌ هه‌روێژی‌به‌کان .

به‌لێ وه‌کو‌ ئهم کێشه‌ ئه‌یه‌ خۆ جۆره‌کانی تری کێشی (مو‌شاریخ)یش که‌ به‌سدا‌ین خانی سو‌وله‌ی ئی هێناوه‌توه‌ ، هه‌روه‌ها (هه‌مه‌زی مو‌رفه‌ن)یش و کێشی دی که‌ شاعیرانی ئه‌هه‌رب شیره‌زان له‌سه‌ر دا‌ناوه‌ له‌وانیش هه‌ر له‌ هه‌ره‌یی‌دا ئین . ئه‌دی بۆچی خانی ئه‌و کێشه‌ی (مه‌و زین) که‌ به‌لای ئه‌وه‌ پرشویه‌ له‌ : (مفعول مفا‌طن فم‌ول) که‌ پشی ده‌لێن هه‌زمه‌جی ئه‌هه‌ره‌یی مه‌تو‌سی مه‌حفوف .^(١٧)

١٧- علی فتاح ده‌خی / ئه‌وه‌مه‌اری خا‌لی و ئه‌سه‌دی ، هه‌ولێر ، چاپخانه‌ی ده‌شێری / ١٩٨٥ .

له ټاپلکې (نوبهار) ی دا په کار نه پیاوړه ۱ چوک له کړندا لم
کینه و باو بووه بز دانانو چیرکان په کاریتو - په چندن سمد
پیش خانی (طاسی گه پیری) (له پلاو معجون) ی پینداوړه - لهوانه په
(خانی) ی به چاکی نه زایت له چوارچیمو کیتیگی قنولایاندا
به کاری پیتن ، زور کینی دیکش همه که له شیري کوردی دا ه پیر
له نوبهاردا په کار نه ماتون .

هرچی خالی سوره که له تواندا همه هلبسته کانی معو زین به
په نجه یان پر گه بزمین ، بلن نه رات ، عک هر نم کینه . به لکو
معو کینه کالی تری عروزی له تواندا همه - وکو لم باسدا
روونان کړومتوه - به به په نجه یانزمین ، بلام هندیگ جار له
نه پامی (زخاف) دا له عرومی معرج نره ومارمی پر گه کانی نیو دپری
به کم به قدر نیومی دووم یت .

بلام ومارمی پر گه معرجی کیشو مؤسیقا لویه له هلبستدا.
بز پشگری معو قه به هر نمونه له سچای (خانی) دمرگین -
بز نومی بزاین دور کیتی عروزی جلاوژ که هر په کپان ومارمی
پر گه پان ده پر گه به بلام هر په که له پرده پکدا دمردکون .

له (نوبهار) دا پناوی (بهری دچیزی سوږمقل) خالی نمر
دپړه هلبسته لای دانوه .^(۱۳)

(خضر) چه کسکه ، (احمر) خر سوره

(ازرق) هشین ، (جورب) چه گوره

(ابکم) چه لاله ، (امرج) چه لنگه

په ک چاله (امور) ، (اکه) خر کوره

۱۳- سابق بهادین / نوبهارا سبطین معون اصلی خالی . بهلدا .
چاپخانه کوری زاتیری کورد ، ۱۹۷۹ .

ئاوازی ئەم كېتە كەنگى دەكو ئەو كېتەپە كە لە مەمۇزىندا بەكارهاتروم
كە لەگەل ئەوموشدا هەردووکیان دە پەنجەیین :

سەرنامەیی نامە نامی ئەللا
یە نامی وی ناکامە وەللا
ئەي مەلەمى حوسنى هېشتبازی
مەجبوری حقیقی و مەبازی
نامی تەپە لەوێ نامەیا عیشق
ئەیسى تەپە ئەفسى خامەیا عیشق

کەیسى بەکەم دەكو کەیسى (مەحمەدی) شێخ مەروفي عۆدەیی و هەلبەستی
رازمانی گۆزان و عۆلکۆرە ، بەتایەنی لەبەر خاتری چۆری تەخەیلەکەي
بەشوی ديارى تیوان دوو تەخەیلەي دێرە هەلبەستەکەي .
با دێری هەلبەستی چۆری بەکەم شەیکەینەو تا بزانین وێزکردسی
بەگەي کورتو درۆز تەیدا چۆنە ؟

ا/خ /خ/ج /ک/س /ک/ح /م/خ/و/س/و/د/ه
ن/ز/د/ق/ه /ش/ی/ه/ج/و/د/ب/خ/و/گ/و/د/ه

-- پ -- / -- پ -- پ
مستملات / مستملات

بەلام ئەو دێرە شیعری مامۆستا گۆزان کە خاوەن وێژر بە فەسۆنە
هێناوەتەبەر ، ئەگەر بکێشین دەبینن کورتو درۆزی بێگەکی بێ
چۆرێکی تەواو جیاوازه ئەگەرچی ئەیسى دە پەنجەیی و پشوو لە تێوان
دوو بێتی دێرە کەدا گاشکراچو پێتچ بە پێتچە .

کام ئەستێردی گەش کام گۆلی کێردی
کاله وەك گۆلی ، گۆی مەمکی ، لێوی

بەشى دووم كىتەكانى عەرووز نەوونەو لىكۆلىنەمەيان

دەلى ئومى يىتەكەي كوردو تا پادىشاھ يىتەكەي دەرەمى
 عەرووز و جۆرى تەگەشتەن و خوتەن لىكۆلىنەمى يىتەكەي كورد و
 ھاتىنە سەر ئو باومرە كە لىكەتەمىنى كوردەمى كىتەكانى عەرووز
 لەسەر بەتەي يەگەي كوردو درز پىكەيەكى ئاسانۇ بەگەكەو لە زار
 گىرگەننى رەگەي تا لۆزى جاران رزگارمان دەكات . كىتەكانى عەرووز
 ئىكەتەمى لىكۆلىنەمى ئو بەمەرائى لە كوردى دا پلۆن ۰۰ دېارە
 دېار كوردنى نەوولەي جۆرەجۆر پىتەكەي بە ئاگەلەيەكى تەوولەي ھەمەو
 دېارە ھەلەتەكانى كوردى ھەمەو پىتەكەي بە پىتەكەي درز و كاتىكى
 زارو لىكۆلىنەمەيەكى وردى زالتە ھەمە . كە لە مەدا ناپەندى .
 لەگەل ئومى دا ئەم كەرە دەست پىتەكەيەكى سەرچەلەتەي بە ئومىدى
 ئومە كەرە كە بە گەكەي شەير و ئوسەرانو خوتەران يىتە .

ئەم كىتەكەي پىتەكەي لە بەمەرە سەھەكان - واتا ئومەي پەك جۆرە
 تەخىلەيان ھەمە - ۋەكو :

ھەزەج ، ۋەجەز ، ۋەسل ، مەقارب پاشان بەمەرە پىكەلەكان - واتا
 ئومەي لە دوو جۆر تەخىلەيان زىئار پىكە ھاتون ۋەكو :

مەزار ، خەيف ، مەجەت ، سەرح ، بىيە ، مەرح ، دووئى .

۱- هزج

وشی هزج به عره‌یی جزره گزالی بویه^(۱) بژه نم بصره
وا لاو راوه چونکه دهنگ تیی دا ده‌لر بکوه یان له‌بهر نه‌وی (هزج)
له‌رنه‌وی دهنگو له هر بشتیکی نم کیشمی دا دوو سه‌جب دوباره
ده‌بکوه ، بژه لاو راوه هزج^(۲)

له بنه‌مت دا له دوباره‌گردنه‌وی «مفاعیلن» شمش جار یلکه‌هاتوه ،
به‌لام هر به چوار تخیله باوی سه‌نقوه ، چالکو یتریت کراره^(۳) هر
بژه « صفي الدين الطي » دملن :

على الأمزاج تسيل مفاعيلن مفاعيل

جا له‌بهر کوردنی یه‌گه‌کانو سووکی کیشه‌کی زوری‌یی گزالی گوتی
عره‌یی بزم کیشه بویه^(۴)

له فارسی دا یه‌کیکه له کیشه باوو زوره‌کانی هه‌لبستو ته‌لیک
اللو رنجکی لی بروه‌توه .

له کوردی دا (وه‌کر فارسی) کیشی هه‌شتی (هه‌شت تخیله) هه‌به‌و
کیشه‌که چونکه گورچو سووکر به تاهه‌نگه په‌ستد کرلومو شامیران زور
به‌کاران هه‌تاوه ، به سووه شامیرنکی وه‌کر (هه‌لی) نیکه‌ی ۶۹ هه‌لبستی
له گۆمه‌لی ۱۳۹ هه‌لبستی دیرانه‌کی دا بزم کیشه هه‌له‌چستوه .

تا ئیشتانی شامیران که به کیشی عرووز هه‌لبست دابتن ناوی له‌م
کیشه دهنه‌لومو رمولجی لاپان هه‌به .

۱ - مختار الصحاح - ل ۵۵۱ .

۲ - الکافی / ل ۱۶۹ .

۳ - هه‌پون ل ۲۱

۴ - له (میزان اللهب) دا دملن (ل ۶۲) :

ستا مفاعیلن تفاعیلن هزج

والجزء فيه واجب كما اتبع

به پتچموهوه ئهم كيشه گاههنگاره وا دياره له گهڵ سروشی
 زهونی عهروپ زۆر گشتا نه پوره بۆه وهكو بێتی ده سهردمی جاهیلی دا
 نه اسراو پوووه گاتو تانی گوزانی سهردمی عهباسیه كان هیناوبه لێ و
 نهالنه له ههلمستی عهباسیه دا رادهی ههر گهمو ناگاته ١٪ ، تا له
 سهردمی تازهدا شاعیران له شاعره گه گانیاندا ئهم كیشهیان پهند کرده (١٥)
 ههر له بهر سووکی و گاههنگاری و دهوانی دووباره کردنهوهی
 تهغیله گانی ، ههلمستی سهریستی تازهی عهروپ به گاری هینا . (١٦)

بهلام ئهم كیشه سافو گاههنگاره كه له دووباره کردنهوهی
 «مخامیل» پێگهیهکی کوردی سن پێگهی درێژ پتچموهوه له گهڵ
 زهونی گوزانی وستی کوردی دا گونجاوه ههر زوو پاچهیره چوار
 خسته کویه کانی خۆی پێهزیوتموو چوار تهغیله کهی که ههر پیه
 دێژێکه دوو تهغیلهی بهرههههوی له شێوی :

مخامیل مخامیل

یان : مخامیل قول .. دا

له کیشی ههوتو ههشت پێگهی کوردی (ههبا) تریکهو زۆر چار له
 گوزانی و بهست گاندا تیکهڵ به پێکه دهکړن .

دوای ئهوه له لایهن کوردو گهلانی درلوسیتان دا دهستکاری بهکسی
 باشی تیدا کراره لکی وههای لێ په پیاپوه که به حال به هۆی جێژدی
 پێگه گاههوه به (ههزهج) دهشارین . بهلام به هۆی ئهو لکه لێ پووتموووه
 بۆوهی بهکسی باشی بهرگهوتوووه له چیرۆکهوه تهغیله ههزه لێکی زۆر دا
 وه لکی نادهوه . ما بهی خوشی بهختی ههزهج که (سهپه زینای)
 ئهممهدی خانی پێ نووسراوه تهموو زۆر کس ئهم لکانهیان به کیشی کوردی

داواوه ، هەر بۆره ماژوستا علاءالدین سجادی له عات لکینکی ئەم کێشدا
دشت دووستوو دملق :

« هه‌لق کیشو ئاوازه هه‌ن له کوردی‌دا ئه‌وانه به هیچ جور نه
کیشو له ئاوازه‌یان له هه‌رووزی هه‌رمێ‌دا هەر ئێ‌مه به‌لکو ئێ‌ین کیشو
ئاوازی خۆیان تایی‌تی ییو ته‌نانهت تایی‌تیش یی هەر به کوردی‌هوه ،
وه‌کو :

هه‌ربووه هه‌یاتم به سوله‌ییانی و خاکی .....⁽¹⁾
ئهم کێشه‌ش لکینکی به‌ئاوانگتو زۆر باوی هه‌رمه‌ج نه‌ک هەر گورد به‌لکو
نورته‌ فاریشی به‌ر له سه‌دان سال به‌کاران هه‌تاوه تایی‌تی‌هه‌تی کوردی
ئێ‌مه ، هه‌روه‌کو له دوا‌یی‌دا باس‌ده‌کین .

زحافو هه‌له‌ته‌کانی یه‌نی کیشی هه‌رمه‌ج له کوردی‌دا به‌م چۆریه‌ :

١ - مقبوض : هه‌میلان ده‌یخ به‌ هه‌لقن (ب - ب -)

٢ - محذوف : ده‌یخ به‌ هه‌لقن (ب - -)

٣ - مكشوف : ده‌یخ به‌ هه‌میل (ب - - ب)

٤ - اخرب : ده‌یخ به‌ هه‌میل (- - ب)

پێ‌تر ئهم گۆڕا‌ناه به‌ک پێ‌ک یان پێ‌که‌وه لکه کیشی تازه له هه‌ده‌ داری
هه‌رمه‌ج په‌ی‌هاده‌کەن ، که له‌هه‌ولا باس‌یان‌ده‌کین .

به‌ گه‌شتی ئهم کێشه‌ی (هه‌رمه‌ج) له کوردی‌دا باس‌ده‌کین که
به‌رچاوم که‌وتوو‌ن :

(١) - هه‌رمه‌جی شمشێ ساهم :

ئهم چۆره هه‌لا هه‌میلێ ئۆمه‌رگۆنه‌تی دملق :

گه‌لق شوکری خردا که‌ن ئه‌ی گه‌لق کوردان

که به‌ختی به‌د به‌ری دافو له هه‌و هه‌لسان .

لهم کینه شهنش تا کوره که له عهده بی دا ده گهه ، له کوردیش دا گهه
 جوره به (سالم) ناوی پراوه چونکه دوو تخیلی دواي هر دوو یسوه
 دپه کان « وانا ضربو عروض » تووشی زحاف نه بوون .

شیکردنه وی لهم دپه بهم جوره به
 گه لن شوکی / خودا گه نهی / گه لن کوردان
 که بهختی به / بهری دلزوو / له غمو هملان
 ب --- ب / ب --- ب / ب --- ب
 مفاعیل / مفاعیل / مفاعیل .

(۲) ههزمه ششیه مطوف :

نمیش کاتیکه که پتی «ضربو عروض» وانا دوا تخیلی دپه کانی
 ههلمت تووشی (حذف) دمیت ، کهوا پر گه به کی دروژن لږ فری دمحررت
 و (ب ---) دمپ به فوولن ب --- .

نمونه ی لهم جوره کینه له دیوانی ههلمستی کوردی دا زوره ،
 بابه تایر چوار خسته کی به کانی خوی بهم جوره ههلمستهوه . مصطفی
 به کی کوردی دملن :

زهمانی فیرقنی پاراهه لهمشو
 شنه ی بای هجری ناوداراهه لهمشو
 هه پانتو مرگتو وهسلو ههجو خوشیم
 دملتی ههجرانی یساراهه لهمشو

شیکردنه وی لهم کینه بهم جوره به :

زه/با/نی/ضیر//نه/نی/یا/دا//ه/هم/همو
 مفاعیل // مفاعیل // فوولن

کهوا ههسوو پیره کانی دواي لهم ههلمسته لهسر کیشی (فوولن) دهموان
 وهکر : (نه لهمشو) ، (رو خوشیم) ، (غله) دملن : .

قسم په شعره بنی دپلاری پاکت

شعرا ب عیسی زهری ماره بن تر

شمش هرودها دوو بی (ری پاکت) و (ره بن تر) فصولن ب - -
دوایی هاتوه .

هه لیکه چار تمغیله کانی (شعی مملوف) تووشی (گف) دین .
واتا مفاہیلن ب - - - دمیچ به مفاہیل (ب - - ب) وانا پر گهی دوايي نووت
ده بچ . . شمش له کانی خوینده نوهدا زور بهی جبار ویر ليو دهری و
پر گه که درتوده کرتوه نه گهر درتیش نه کرتوه هر تایت مایه تیپی
کیشه که . به نوونه (قال) له سره پای هر نو هلیستدا دهلن :

نسر دم من نه گهر شم چاره بن تر

نیم شعره هه تا شم خواره بن تر

به کم بی نیوه دتیری دووم (نیم شعره) بری به له (مفاہیل ب - - ب)
شم پتر موش و نه بن بین به دستور تکی پیوسنی هسوو هلیست که
به لکو ریکوت دعوی له بوونی دا ده گچیت . له تمزایکدا تالیک بیان
دوو تالک شم زحافه ی لید که کوئی . به نوونه شم غزله ی (کور دی)
دپیری دوومی تووشن (گف) هاتوه :

عزیزان من / نهوا پریم / له لانا

له مظلومان / بهلا چول بن / ولانا

که کیومز پادشای لوتفدو عدالت

بخوا حیفه پر دینین گداان

کهوا تمغیله ی (بخوا حیفه) له سر کیتی مفاہیل دعوات .

(۲) هه لمچی هشتی سلم :

بهم کیشه زماره په کی زور هلیستی شاعران هوزلوه نووه . بهو
پره نه که هشت تمغیله له هر دتیرک دا به وانا دوو نوو ندی کیتی

تا یکی هلبستی هرودی هم درزی بهش پروته هوی توانای زیار
 دهرین و پیوستی کستر به پاشنه (قافیه) هرودها بر شایر مایه
 پشوی زودتره بهلام درزی بهکی زور جار له هلدیک هلبستها
 پروته مایه ساروی خاوی موسقا ، بهتایستی له هلبستگانی هم
 سدهیدا وهکو لای (پیرمترد) زیار هم دیاردهیه دهرینتری (۱۸).

بهلام پروان هم جوره کیشه له لامل گلندا بهتایستی لای
 حاجی قاری کللی به گاهلگو سوارو گورچه کورا دملج :

که هست قاستی بهری ، له همری تودهکو هرزی
 پرتشان زولنی سد تهرزی بهسر یکندا پروو هرزی

که هست قا ب - - -

به تی بهری ب - - -

له همری تا ب - - -

وهکو هرزی ب - - - / شاملین x ۴

(حین) دملج :

له گولزری ورنگی بلی سهرهستو شهبلیج

بهلام تاپه جهریکیش له هیلای به تالی من

بهسر تاپیت دهر سالن خپالی بهکی خاوی تر

له گهری تی گهیشتم چاوهکم خاوه خپالی من

له سهردهمی تازهشدا (هردی) دملج :

له وایرودویکی دورا سسکارنکی بهد کردار

گلی کوردی له تاسورا سزا دایرو به زهری دار

---

۸ - هم شایرهای هارچهرخ که به زوری هم کیشه به کردمچین ، دگور
 احسان نواده ، که بر ناسکویزی ناوی این ناپرو (کیشی بهل سهری)
 چونکه من پیهمه گوت : دگور کیشه که دویرو لرو سهردهستوه .

(۱۱) هه‌لەجی هه‌شتی (سەط) :

وێكو سه‌رمان كرد جزوه درێژی و خاویڕه‌ك له‌ كێشێ هه‌شتی دا
 ده‌ینه‌سێتی ، بۆ چاره‌سازی ئهم حاله ، شاعیران هه‌ر دێتێکیان کردووه به
 چوار به‌ش . له‌م چوار له‌ته به‌ سێ له‌تیان پاشه‌ند (قالبه) په‌کی تازه‌یان
 داوه‌ له‌تی چوارمه‌شی له‌سه‌ر پاشه‌ندی غه‌زله‌كه به‌رده‌وام ده‌یخ ، به
 هه‌ره‌یی به‌م حاله ده‌لێن (موسمه‌ط) وانا ونازوه . هه‌روه‌كو تاهیریه‌ك
 ده‌لێن :

هه‌واوه‌ حاله‌تی وێم ، له‌ده‌سه‌ چوو روحي شیرین
 وه‌تیان تێن بکه‌ن شینم ، سه‌دای گریه‌و فوژان بایخ

ئه‌گه‌رچی ئهم دیاره‌یه‌ شایاه له‌ جاسی پاشه‌نددا یاسه‌رکرت به‌لام
 یاسه‌کردنی تیرمه‌ش دا یخ سوود نیه .

سه‌رله‌ری ئهمه‌ش له‌ حاڵی (سەط) دا پاشه‌ندەکان زۆر چار ده‌ین
 هه‌وێ ئه‌وه ته‌خه‌له‌کان تروشی ده‌ردی (کف) بین . وێكو :

زمانی به‌زمی ده‌نگه‌ ، به‌لق ساتی به‌ په‌یماه
 له‌به‌ر ته‌عتیسی مه‌ینه‌هه‌ بێتێن پیری موژان بایخ

مفاعیل / مفاعیل / مفاعیل / مفاعیل

مفاعیل / مفاعیل / مفاعیل / مفاعیل

لام وایین ئهم کێشه‌دا هه‌لبه‌ستی وه‌مام نه‌دیوه‌ که سه‌ره‌له‌به‌ر (مکفوف)
 ییت وانا هه‌ر هه‌شت یه‌که‌ که‌ بین به‌ (مفاعیل) به‌لکو به‌رێکه‌وت ده‌یخ .

(۱۲) هه‌لەجی هه‌شتی له‌سهری مه‌کفوفی مه‌سکوف :

یه‌که‌کانی ئهم کێشه به‌م شه‌یره‌یه‌ن :

مفعول / مفاعیل / مفاعیل / مفعول

-- ب / ب -- ب -- ب / ب -- ب --

لهم کشته همزه به له عره بی دا هله سنی به ناو بانگی یی له معزراوه نهوه
و له سرده می پشودا عر نه بوه . به پیچه وانهوه له کوردی دا کیشکی
په سندی به جوش و به گاهه نگه و سر تا پای کشته که بری به له دوو پاره
کردنه و به ورو دای (توالی) دوو پر گه ی درزو دوو پر گه ی کورت له
دپرینکی چواره پر گه ی دا :

-- / ب ب / -- / ب ب / -- / ب ب / --

لهم ورتکونکی و نر په به کی به هاواری دیارو پر له جووله ی پین داوه،
لهم ریز بونه رینه هاو تا پی کورت و درزی نه که له کیتی عره می له
کیتی نه ورو پایس دا مایرتنو گوازیکی خرمالی پین دلووه له ودا که
موسقا کی به جوش و گورالی گامیز و دمیتموه سر بنی ه تی ناوانسی
کشی همزه ج به وناوه .

حاجی قلندر دملخ :

لهم خیه که شمعی شاهه شمعی نمرزه

تا چاندی نیلی سری سر ته پله کی به نرزه

هر دپرنکی پیکهاتوه له :

لهم/خی/ه/که/شم/سی/ه/لی/شا/

همن/شه/هی/نمر/زه/پو/

-- / ب ب / -- / ب ب / -- / ب ب / --

له گالی خورتدنه ودا پشوی بتران به ته گان هم جوری خورمه ده پیت.

نه که به ورتکونکی به سرده (دوو درزو و دوو کورت) :

لهم خیه که شم -- ب ب --

سی شا -- ب ب --

هه شمعی نمرزه -- ب ب --

■ به پیتی دستورده مسود پر گه به کی کوردی گوانی دپن دملخ به درزو
بنویشتنه وده .

بهلام لسم پایانه نمغیلای هرروزمان بهرامبر نوره کواپیت ددیس
 بگه پئی پنهو سر جوری ریزرونی پرگه له نمغیله کانی هرروز ، لوسا
 گونجاوترین کیتی و موسیقای شیرده که بهم چوره هدیت :

- نه پنهیه / -- ب (مغول) کوا له بنه متدا مغایلین بووه پرگی
 په کاسی لږ په پرمو ماوه پنهو مغول . که پئی گوترا
 لسترب .

- که شمیه / ب -- ب (مغایل) کوا خوشی (کله) خاوره
 پرگه درازی کوتای کورت کراوه پنهو .

- یی شاهه تنه / ب -- ب (مغایل) (

- می پنهو / ب -- ب (مغول) که مغایلین پرگی دواپی لږ په پرمو
 ماوه پنهو مغای که ده کاته مغول .

(لاله) دملن :

هیند موته پیری تو برو هتا چاوی سپی بو

تو مگر که لاسر په ک قدمو دیده چتی بو

که هر لاسر تم کیشهیه . بهم چوره لوه هلبهستی
 لای ماموستا سجادی ماچی پرسیار برو لوریش هر لاسر هم کیشهیه
 کوا لیخ رهزا دملن :

مهر پورته جی پام به سلیمانی پر خاکی

خوژگم به سگی قاپریه که می نمغیلای کاکي

لوه قودویی ساداته که سوککائی سادات

شپایانه لاسر سوچده لپه مرغیلای پاکي

مغول / مغایل / مغایل / مغول

لهم هلبهستی حاجی قادری گلزی دا له (ضربو هر وخی) دا وانا له
 نمغیلای کوتای نیوه دتیه کازدا لمیاتی (ب -- ب مغول)

تهيا دوو پرگي کورت (پ پ) په کارحاتره : که دترالين به (نور)
پخوانينه .

۱ - پورسته نهلهک ټاکه کی وای ټوډتوډ

پژ هاردي ټيټه چ عبايب دهگري

-- پ / پ -- پ / پ -- پ / پ -- پ / پ

۲ - لوقمان لهمددا شوانه ټه گهر خوی بکوزي

-- پ / پ -- پ / پ / وا / ټ / پ -- پ / پ -- پ / پ

۳ - گلاوه ټلاټون که پمنه ټاټپري

-- پ / پ -- پ / پ -- پ / پ -- پ / پ

نمزل / مناميل / مناميل / نور

هرومعا (خادم) له هلبهټيکدا دلق :

ټاکم ټلهي من له خدا غمري خدا

-- پ / پ -- پ / پ -- پ / پ -- پ / پ

ټهليه سرم دل به جودا جان به جودا

-- پ / پ -- پ / پ -- پ / پ -- پ / پ

ټم جيلومي روخاره بووه ټيله ټل

دل بژي بسورپتوډه وټه ټيله نوما .

(۷) هلمجي همشتي لهخرپ :

لم کيټهدا دټه هلبهټ دهگري به چورل لت هر لهچک دوو

«په» ، په کميان نووشي دمري ټسرمي دديت بم جوره :

نمزل / مناميل / نمزل / مناميل

نمزل / مناميل / نمزل / مناميل

(لال) لم کيټه دلق :

سوداسره گه زولفت له زهاری له کن په
 دوو له گوله یڅاړمې گولزاري له کن په
 --- پ / پ --- / --- پ / پ ---

(صانی) دملک :

گه شادي یو گه شپه ، گه خه لومړی ځایه

جوماتی ره گولزی دل ، هر لمره هوا ښکته
 هره کو سره خچریت هر یوه دڼیک به دوو لهی ویک دابش
 دهیتو هر له تی له (مضول" مضاعفین) واک له ۷ پر گه ښکته دیتو کښه که
 له کښی خرمالی تریک دهیت .

هر لم کښه د همدیک جار مضاعفین توشی (کف) دهیت ، واک
 دهیت به مضاعف ، جی خړیته به کښی کی سره خوی دابش که
 پوره کان نه یو پښی ده گوتری شمردی مه کوف .
 (۴) همدی شمعی شمردی طبعی مضاعفین :

هم کښه له تلو همدی فارسی دا بلومو پوره کانی نه مانن :^(۱)

مضول" مضاعفین فصل

--- پ / پ --- / پ ---

وه هر لم زمانه د بلو شمردی جیرکی هوزلوه به کاره تراوه له
 لومړی (لیلو جنون) ی نظامی د (تحفه المرائین)^(۲)

حاجی قادری کوی کومیک همدی نیشانی و کوم لایته هم
 کښه دانه ، واک دپاره بلو شمردی سکالو بیری وردو باری شمردی
 شمردی په لای کردوه . له مانه :

شیکردنهومی بهم چوره به :

حه / نا / تو / دو / رو / حور / سان

پ - پ - / پ - - - / مفاصلن / فصولن

له / کی / تیک / را / رو / ممد / رووف

پ - - - / پ - - - / مفاصلن / فصولن

حور بهم چوره نیو دتیه کی ترش برتره له :

مفاصلن فصولن مفاصلن فصولن .

(تبینی : یتنی به کسی نیو دتیری به کم ده تا تو دمو)

پرگی سینه می ده شیت که کوته به درت بخوتد ترسوه .

شیخ رمزا دملن :

که بایی گونتی یزن ، خاکیهی بهری حور نوک

له من بیره صفای شاره حیزه کی کور کوک

شیکردنهومی نیو دتیری به کم :

پ - پ - / پ - پ - / پ - پ - / پ - پ -

له یتنی به کمدا پرگی (بی) له ده بایی گور دهین درت بکینه وه

له کاتی خوتدنه ودا ، حور مفا و شهی (یزن) له یتنی دو وه دما به (یز/زن)

بخوتدنه وه وانا زایه که بگوشین و درت یته وه .

شیکردنهومی نیو دتیری دو وه :

له / من / به / بر / سه / سه / فای / شا

دره / ح / زه / کی / کور / کوک

مفاصلن / فصولن / فاعلان / مفعولن .

پ - پ - / پ - پ - / پ - پ - / پ - پ -

له گرجی له ناوازهی کینه کهدا هم نیو دتیه حور له سر کینه

حور ووزی به که به ، به لام واین دمچین شامیر به کیتی (۷+۷) ی میجا

دای فایت .

٩١ ههزیمی ههشتی مەهلۆف :

(خادم) ئەم هەلبەستى بە کێش و ماناوه لە ئارسو پەوه وەر گێژاوه
 سەر کوردی ، بۆ ئەم لکە کێشە بۆ تۆمار کردوین :
 لە هەشتم ئاقلی بەزمی حەرفات نەدیوه
 لە خوێی باندە ئۆشی دەستی ساتی یەخە پەرووی
 سەدای هوندی مۆریب ، بەزمی مەسات نەدیوه
 لە غەمەدا بە شایع چوو هەموو هەری عزەت
 پەرتشانی گەوا زوێنی پەرتشانت نەدیوه .

پێگە یەخە گانی بەم جۆردن :

مەعەلن / مەعەلن / مەعەلن / فەولن .
 پێی دەوی تووشی (حەف) بڕوه . واتا پێگە پێکی لێ پەرووه .
 نووهی ئەم کێشە لە شیرێ کوردی دا کەمه .

کێشی تێوان هەلچ و وەلۆ :

کێشی بەری (واتر) لە هەرمی دا بەم جۆردیه : (١١)

مەعەلن مەعەلن فەولن / ٢

پ - پ - پ - / - پ - پ - پ - / - پ - -

بەلام زۆر چار ئەم کێشەدا مەعەلن پ - پ - پ - دەپێ بە مەعەلن پ - - -
 واتە دوو پێگە کورت تێلەدە کە هەوێ پێگە پێکی درێژ تێلەدە هێتین ، لە
 راستیدا لە لایەن مەودای دەنگهوه دەزانین پێگە پێکی درێژ دوو هەلکی
 پێگە پێکی کورته ، لە پەر هەوێ با لە زامەری پێگە کوردی هێتین ، بەلام
 لە لایەن کێش و مۆسیقاوه هەست بە هەلکی ناکرێتەر هەست بە ناتەواوی
 هەستی مۆسیقای هەرب ئامیردۆت . (١٢)

١١- مێوان اللەب / ل ٤٦

١٢- الاشاع / ل ١١١

زور له هلمېته همزېږه کایش له عمرېږي دا پښې وافرېان تېږدا
هاتوروه . (۱۴)

پړه هه لږې چار پياو سړي لن دمه توت ، ځایا تا که هلمېتیک
به وافر پان به همزېږه حباب بکات . (۱۵)

له لاهت زور له هر وړانسان همزېږه به لکېکې وافر دادمېن و
سره پخو سودای له گېلدا لاکن . بسم جزره نم کښې کړا له
خوارمه لږو لږې څر دمه تېږه که ښه له کوردي دا به همزېږه
دادمېن نموان به (واښې دادمېن) (۱۶) :

اذا لم تطلع شيئا فضع
و جاوزة الى ما تطلع
مفاعيل مفاعيل فمعلن
ب --- ب / --- ب --- ب ---

له کوردي دا نم دپارمې ټیکه لېږوږې پښې وافر و همزېږه ږه ،
رهنگه له پېر هموتې څر که رځوونې ږه که کسورتو درځه کاندو
رهنگاوره لکړيان له گېل شمېر لږدالې مړيځای زمانې کوردي دا
رنگه له کسورت .. له پېر هموتې پښې (مفاعيلن ب - ب ب -) م
پېر چاونه کسورتو .

۲- وېجېز

په ټيکه له کښه باوه کاندو شاهياني کورد به کارېان هېتوږو پښېږه
له هشت چار مستعلن (--- ب -) له دتې ټکدا ، هرودما گه ټيکه لکېښې

۱۴- موسیقي الشعر / ۱۱۰

۱۵- الکافي / ل ۱۴۴ د ۱۴۵

لڼ پړووه نورو زور کښي تازه وائي دراوره پال که له بهرني هروردا
لڼ په زمست له بڼه دا دمنونجن .

هغه يک نوسهري عره يي هروردهس لايان وايه گسه کڅترين
کښي عره په لسه تري يي پڼو هه لکاوکاني خوشتر له ناولي ياباندا
دامه زارومو به گوازه که يوه گڼرالي واپان گوتووه که بل لڼ خوشپړسي
خوشتره کان به کله پورمو پړيان گوتووه (خداه) .

رمنچ له زماني عره يي دا به ما له لرزين ديت شمېش بڼه لمر نومي
لڼ لراوه چونکه «تڼيکي» پړوتو له گڼل په کيکي ه پړوتو و دوو پړوتو
و نه پړوتو ته شمه وده کو لرزين وايه^(۱۱).

پم جوړه : شستمن .

له لمر عره يي ، له ميداني شريدا شريک په چنده دتڼي هه لڼيک
خو به دوژمن دملاسانو به گڼراني خو هه لڼيک دتڼي هه لڼيک دتڼي
سر ، به مشيان ده گوت (رمنچ) . هرورده کو ښمېر له شري (خو نه يي) دا
گوتووه يي :

انا التبي لا كذب
انا ابن عبدالمطلب

لڼم کښه تاسانو خوش پړووه ، بڼه پړ زور مېشتي دي په پايان پړ
پړدووه ، هه باه يي زانستو وژمېان پڼو نړيوته ، که هر باه يي
له سمه هه هزار دتڼي پورمو پړيان گوتووه (ارجوزم) ، له هه پړيان
په لڼو بالگر ارجوزه کي ښين مالکه که لاري (التيه) و کړي مایله
به هزار دتڼي وژماني عره يي هڅيوته .

له سەردەمەکانی عەباسیو ئەندەلوسیو یەکاندا (لەجوزم) بۆو بە
هولەرتکی میلیو بە داھەرە کانیاو دەگوت «زەججالی» (۲) .

هەر لەم کێشەشدا جیوت پاشەندیش پەیدا بۆ ، هەرەما یۆدی
یۆ دێژی لێ پەیدا بۆو بە پێچەوانەی کێشەکانی دی پاشەندیان
وەرگرت .

زانیاریکی هەرمب دەلیق :

له رمجەزدا «هەر دوو ئاگۆکی خێرایو خۆی خۆ دەنوێن ، لەبەر
ئەو بۆ زۆر هەلوێستی گامانچو مەبەست جیاواز بە کاردێتو ئەم سروشت
کردوو بە پارگیری بەردەستی شاعیرو رمجەزەوانان» (۳) هەرەما لای
واپە که رمجەز پێچەنی زۆر کیتی ترە که لەو پەیدا بۆو وەکو رەسەلو
هەزەج و سەریخ . فروشمەکانی رمجەزیش بە زۆر نوو هەی جۆرەو جۆری
هەلبەستە دیارە .» (۴) بەلام وادیارە بە گشتی رمجەز لە دێرانی هەلبەستی
عەرەبی دا زۆر دەسەزو پەسەند لێرە ، شاعیرانی سەردەمی جاهیلیو شاعیرە
بەناوبانگەکانی ئیسلامیش زۆر بە کارمان هەتیاوو ناویان لێ نەداوەتەو (۵) .
بەلام لە هەلبەستی نوێو سەریستی تازه پاندا زانیەر بە کارهاتوو و بە
ئاوای بۆوژاوەتەو .

ئەم پێشەکییەم بۆرە بۆ کرد تا بزانین رمجەز لە کوردیدا بە کێشە لە
سێ کێشی باوو بۆو لە فارسیشدا بە پەکیکە لە تر کێشی (مطهری)
دادهێت .

(مستغلن -- ب -) له رمجەزدا ئەم گۆڕاڵەیی چەمەردا دێت :

۲ - موسیقی الشعر / ل ۱۲۶ - ۱۲۲

۳ - جلال الحنفی / ل ۴۸۶

۴ - هەرەم سەرچاویە / ل ۵۶۸ ، ۵۶۹

۵ - موسیقی الشعر / ل ۱۲۷

مستملن (مغلطن) پ - پ - (خین)
 مغلطن - پ - پ - (طی)
 مغلطن - - - (قطع)
 غول پان غولن پ - - (خین و طی) غیل
 مستملن - - پ - - (ترلیل)

[ټیټي : غولن یا (غول) لمدوا غمغملی سر دوو یوه دټیټی
 مهلبستندا دیتو له هر دټیټی دا ټمه رموایه .^(۱۶)
 وا له لمدوا چوره کانی هم کینه باس دهکین که له دیرانی شاعراندا
 برچاوم ککوټوون .

۱ - رچلزی هشتی ټولو :

کوا له دټیټی مهلبستندا هشتجار مستملن - - پ - دووباره
 دیتو وهکو هم قسیمچی (ومقای) :
 جیومی صبا ، لهجهی شمال ، بزی زلفو خلی یار دمدن
 یا لوبلر دټیټی بهبار ، میسکی تمار ، بزی مستردن
 شیکردلومی یو دټیټی کی :

جیومی صبا - - پ -
 لهجهی شمال - - پ -
 بزی زلفو خا - - پ -
 لی یار دمدن - - پ -

هر وعا مهلای جزیری شیدکی چلو با نگی لمر هم
 کینه په :

من دی سمهر ، شلمی مهجر ، لسی دهر ، منصور جوو
 ټو دیم زمري ، سوي مشتري ، یا دېب پاری یا حور پرو

(کتبی : له خوځندلومې تېمپلې دواړې هر دوو شم نیوه دنیو دا
 دهین دواړې پټې خوږ و معصور پټه پزوتن (کسره مقله) دابتنو
 بهم چلوه .

مخ / موو / ده / جوو
 یا / خوو / ده / جوو

له پهلومی ومارمې دنیو هلمېتیکي شم کتبه ده گانه .
 (۳۲) پر گهو هر نیوه دنیو تکی (۱۶) پر گه ، به خوږ زانلوه له واستیش دا
 هر وده چا . پر به بل چاروسازی هر دنیو تکی ده کرت به چور لت هر
 له تکی حمت پر گهو سوزان یک پاشه ندو چوارمیان پاشه ندی بنم دنی
 هلمېته که دوو باره ده گانه ، شم چلوه زانراواکه (وهظای) دملق :

شم لاره گریه ی نایو نی ، له لاره خندمې جامی می
 لاگر له عالم بهریمې ، هنا طریق الماشقین

هر بهم شتوبه (ابن الحاج) دملق : (۳۳)

شمی موته دای خاسو عام ، بهمانده لهو دلو له سلام
 بامیت به لوته دنیام ، هاولر له خرم چمند رووسام
 تکتا (محض) پیر پوه ، کوبی له عصیان کردوه
 نفسو هواکې مردوه ، هاولر له خرم چمند رووسام .

۲ - دچلوی مېچون :

شم کتبه مستعلن - - ب - تروشی زحلی خین دهیتو دهبس
 به (ب - ب -) مغلطن کوا پر گهی درژی سره دا دهبس به کورت ،
 لممش له لایان تره موسیقاره گولز تکی به چورلو به جوش په یفا
 دهکات ۰۰ (کورتو درزو کورتو درز) ه / هن / ه / هن / ه / هن / ۰

۷ - کمشول کله پوروی کوروی / بهر کوبه کم - ۲۲ - ۲۰

له كوردی دا چەند مەلمەستیکى پێنج خشت کى درخ بىم کێشه
هزاروله شهوه ههسوى به زهزمهوه به جۆش و باهه کانیان جوانی و
دلدارى به . لهما له زۆر به لوبانگ پێنج خشت کى به کالى زیوهر و نههمبو
حهسرى به .

به نهروه جفا به گى (محب) لهم پێنج خشت کى دا دمان :

به دهلم و جیله زوهره بو ، به شوق و شوقه مستى
نه زوهره بو له مستى ، نهوگ مهلهك ، نهوگ پهري
نهوگ بو تالى کاتىخه ، نهوگ نىگارى کێشه
خراشى زبو زیوهرى له عهقى تاجى نهوهرى
دهگهیه چهرخى حهوتى له خاكى تیرمهوه .
شیکردنهوى نیو دیکى :

به / رهن / سو / جیل / مفاطن
وه / زوهر / ده / بوو / مفاطن
به / شو / قو / شوخ / مفاطن
له / من / نه / دى / مفاطن

ههروهما (زیوهر) دمان :

ههرق لیه له عالهه که لایهق له دل شهه
به نهیه تهتره ههروى که لهووی دیکه خواروه .
کوا برتیه له ههواره کردنهوى (مفاطن) ههشت جار .

٢ - ههچێ موهی مههچوون :

له کێشه کى پێشهوه ئێکهو دهاتى گوازه کهبان له پک تهلهوه
ههلهدهستى . کوا له گهل مفاطن (ب - ب -) دا پى مفاطن (ب - ب -)
بههق دهکوتى . نهوش له (مفاطن) وه -- ب - گلهوه و (لى)

بسم‌هاتووه کوا پر گئی درختی دوومی بووه به کورت ، به گئنی
بهم جزومی لوتق :

مفتن / مفاطن / مفتن / مفاطن
- ب - ب - / - ب - ب - / - ب - ب -

به فارسی هم نوره کوله باسی دهگن : (۱۵)

چاره مرعی نهد این دل دردمند من
آه که یتر خاک شد ، دیده مشند من .

به لام لهواتیه به کیک بیریت بژی خا مفاطن له (مفاعین)موه
زیکره تا له (مفتن) ، نهدی بژی ناوی تاوین ههزهجو له خانی رمجهز
دای دتین . به لام بهرین به که هرورز کیتی موسیقی ههلبست خوتنهومی
به گاهه لگی شامیرانه دمری دهخات که مفاطن دمیت بازتهی (مفتن)موه
چونکه هر دوولا نه گهر بکرن به دوو لهتوه ، لهتی دووهمیان وه کو به که
(عین) که پر گه به کی کورت و پر گه به کی درزهو له گاهه لگدا (تتهن) و
(تتهن) پهیدا دهگن ، ههرچی لهتی به که سیاه (مقا) و (مستف) (ب -) و
(- -) چونکه دست پر کردنی تخیلیه ، ناسانه پر گئی درخت بکرتی به
کورت و جیتی درخت له گهل کورتدا نالو گۆزی پیر بکرتی .

هر له هرورزدا که مفتن به زحاف دهین به مفتن - ب ب -
یان مفاطن ب - ب - دیاره هم کرداری زحافش پالشتی هاو گاهه لگی و
گونجانی موسیقی ههلبسته .

(نال) هم کیشه دملق :

- ۱ - گهسول تفرقه نظر ، تهنویمیی سهبب دهکا .
- ۲ - عارفی وحدت گشتا هم قیه به محبب دهکا .

- ۳ - پهنده تهزل به خطلی غزی قایلی قیسهی بروه .
 ۴ - کیت به ئیقفای مهمل چنگهیی غزی که لب دهکا
 شی کردهومی یو مدتی یکی :

نمه/وه/ل/تف	مفلتن - ب ب -
ده/قه/ه/ظو	مفلطن ب ب ب -
تف/د/یه/یی	مفلتن - ب ب -
سه/بب/د/کا	مفلطن ب - ب -

(خانیای لهرش له نوبهاردا لهر ئهم کیشه پارچهیکی له
 نوبهارهنگوی هژنیوهتوه ، دهیزت :

پرده کو رابتن وهر عارض دلستانه خوش
 دل و خمان کو یتهمر بلبل گولستانه خوش

په/ده/کو/ب/ن/د/یه/و/ع/ر/خ/د/ر/
 دل/س/تا/ه/خوش

- ب ب - / - ب - / - ب ب - / - ب - / - ب -

۴ - دهچیزی مورمفلل :

لهم کیشهدا مفلتن یه گهیکی بژ زماندهکرتو لهجانی چوار دهیت
 پتج یه گه ، وشی (ترغیل) له زمانی ههرهیی دا دامن درێژکردنی گراوه .
 له مورمفلشدا دروست مفلتلان تروشی نهین یتو بیج به
 مفلتلان یان تروشی (طی) یتو بیج به (مفلتلان) - ب ب - - دپری
 ههلبهستی سورمفلل وا باوه ههر چوار تهمیله یت .

به پندا ئهمدهی خالی له نوبهاردا ناوی ئهم کیشهی برودومو
 پارچهیکی لهر هژنیوهتوه ، بهلام بهرانی من ئهم کیشه لای کیشه زۆر
 دهگهته ، چونکه ئهم کیشه که ههر یوه دپریکی ۱۰ یه گهیهو برشره له
 دوو پتی (۵+۵) هاوتای کیشی یه گهیی خومالی ههجا به که ههر له کوههوه

تا کشته شاعیرانی زار زمانی گسردن و شاعیرانی بیلی حلقه‌ستان
 بین مؤنزه‌نومو نیجگار به‌نوبالنگر بازده ، هر بویه شاعیرانی کلایک
 رویمان نی‌له کردوده . نه‌گهر هر بهم کشته حلیفت دابتن نه‌وا کشته
 کوردی به‌که خوشتر و ناسترو باوتره . له دیوانی نالی ، مصوی ، سالم ،
 لمدب ، صافی ، حاجی‌قادر و به‌چاوم نکه‌وتروه . نه‌وه پوو له شونلیکی
 زدا جیاوازی نیوان هر دوو کشته‌که (ده پرگی هیجاو هر روز) مان
 روون کردوده ، لیه‌ما به پیروستی نازنین لیم باه دووباره بکینهوه .

مافوستا زوهر و کو بلی به دستی نه‌خست له تجربه‌کردنی لیم
 سروودی شاعیری ره‌چله‌ک کوردی ، هریمی زمان معروف ره‌صافی‌دا

سخت شمره‌ل‌ل‌تغلیب

تلاه فوق‌النصن الرطیب

و‌یترویتی لهر همان‌کشی ره‌جیزی مورشفعل یکا به کوردی ،
 نه‌ما دملق :

برلیون به‌تغهی دلکیش و خوشی

-- پ -- / -- پ --

گولزاری پر کرد دمنگو خروشی

-- ب -- / -- ب --

به‌لام له دپه‌گانی دی‌دا ده‌یکانه‌وه به کشته خرمالی هیجا :

بالگی کرد خله‌سه‌ر به‌ست خولقاوم

لیم باغو دملقه روو‌لاک چلوم

-- پ -- / -- ب --

-- ب -- / -- ب --

هگر ده‌تله‌وچی دلشادم بکهن

له به‌ندی قه‌ضس گازدم بکهن

پ - پ - / - - - پ -

پ - پ - / - - - پ -

دمبراره‌ی هم کتفه له کورنۍ و له عمره‌یش دا میړه جیاوړه و ژور
کس به کټیکي نامریان زانیوه له سر پټانه‌کي راکه‌کوترون . به
لږله ماموستا علی دزمه‌ی دمبراره‌ی هم کتفه دملخ :

« راسته‌به‌کي داهاتنې هم کتفه له بهرې رهمېزدا څم ساغ
نه‌کرایوه . چونکه تطمیله‌کاني بهرې رهمېز تووشی میللنی تهریل
نابین » هرودها دملخ :

« لام وایه (خانی) څو تموی پایي کتفه‌که لای شامیردکاني کورد
بهرز بکاتره : هم (تخریج) می څو کردوه ، یا خړ پلومړی ودها بروه که
دېن هموو کټیکي شیري له بهر-کاني هروروی-وه
داهاتوین »^(۹۰)

پن هېچ گیر وگرفتیک دتوانین بتن هم کتفه‌و بهر ناوه ژور یش
(خانی) مایوه ، هرودکو له فارسی‌دا شس قیس رازی له سعدی حوتی
کلچر دا ترفیلی دمت‌یشان کردوه به ناوی (مرح مرغل و ملس مرغل و
لږولنی هپت‌لوه‌توه^(۹۱) هرودها به شپږمې رهمېزي مطوی مرفل و
رهمېزي مضبوطی مرفل لږولنه‌هه ، نوره‌دا خواجه عادی کرمانی دملخ :

شزه دی ای پا دل تنوژی

دل شده ای را چله نازی

مفتلاتن / مفتلاتن - پ - پ - -

خواجه عسکه الله بخاری گوتووینی :

گر تیغ بارد ، دو کوی آن ماه

۹ - علی دزمه‌ی / نوبهار ۱۰۰ ل ۳۲

۱۰ - المصنوع فی اشعار المصنوع ل ۱۳۱

مستطن + فاعلن + مفعولن^(۱۱)

-- پ - / - پ - / - پ - --

ده ابراهیم ایس لای وایه هم کشته پیش سرمدی ههاسره کان
نه لاسراومه له کشته دلهاسراومه کاهه - نوونه په کی تری هم پیچو په لایه نهویه
ده سناه به جوریک له جورده کالی (شرح) ای دافومو هم پوره ههلمته کی
مفعول الرضالی ده کیشن: (۱۲)

ست شعرا للعلیوب تلاء فوق النمن الرطب

مستطن / مفعولات / مستف

پ - پ - / - - - پ - / - - -

مستطن / مفعولات / مستف

پ - پ - / - - - پ - / - - -

که ه له گیل گولزو موسیقای ههلمته که مفعولات ه تفعیلای (مستف)
هم بهرمدا یوایو علیا یی گهیک ج (مستطن) و (مستطن) ای هم دپره
زاد بکرت پتراتهی روانو دوست مرمجهت - هر گهوسه رای لوه
لوه که ههملق کس به ترازووی ومجهز می کیشو دهفوسن:

مستطن / مستف / مستف

بهو پوره مستفعل - - - له تفعیلای لوه دلهاسراومه رای له گیل

لهواش لوه که به (مطلع البیت)ی داده تین: (۱۳)

له گهرچی لارک لالاکه وای زایره که خلی دلمچهری تفعیلای
(مستملان) (۱۴) بهلام وا دپاره شاعرانی عرب - چ کونو چ غزه - کم
هم کیشه بان به کاره لوه (۱۵)

۱۲- موسیقی الشعر - ل ۱۱۸

۱۳- د - سناه خلوصی / فن التلخیص الشعری - ل ۱۵۲

۱۴- مفعول سرچاوه به - ل ۱۵۲

۱۵- ملی حمید خلیبر - سرچاوه یی پیشوون

۱۶- موسیقی الشعر / ل ۱۱۹

کواچیت له بهر لموه کښه که له عره یې دا زور بلو لږمو لاس
 جړی شیکړه موی کښه که رنګه موی نره ، وایې منچ له گڼل زمونی
 هلبستی هژلنه موی عره بډا رنګه له کویټ . پوره ټاهره به کان له
 هلبستی څرګان جوړان بل کړوه موه به لوی رمچه یې مړه مقل ټوړان
 بردوه .

هرچی له کورنۍ به ، لوه نړۍ هم کښه به تاپه یې له رووی
 زما رمې پېگوه که ده پېگه یو ه ه ټیجگار کښتیکې بلو مو هلبستی
 فولکلوری یې هژلنه موه ، پوره مو موه لوی که پلرت بلو کښتالی
 هلبستی ده په تپه یې کورنۍ به سفلک و پتوای عروزی عره یې
 زوردارۍ به .

هم رووموه ماموستا د لزار کاتیک که چارنه کالی باجه تپری کړوه
 به سوزالی نوو سوزتې :

« سو شمشي تاوړاستيم لاسر جزوتك له جوړه کالي (مديد)
 گزړوه که غمړی موه لوی و زووی شیری کورنۍ پسم کښه
 هژلاره موه » (۱۶) .

له هر ښه به سووه هم چارنه پکښې که په کښه له چارناله یې
 ماموستا دست نیسانی کړوون ده ښه « لاسر کښی (مديد) د مړوانو
 له رمچه و « هی دی . له هغه دملق :

دل مهلی گولی باغي نړی هه به

سراسر سینم دلفی نړی هه به

چرومه لاله زار دل بکم گوشاد

دېم کهوا لاکش دلفی نړی هه به .

۱- شیکردنومی دا تخفیله گانی کیکی (مدیدی) لن بعدی لاکین که برین
 له (فاملان / فاملن / فاملان) پان تخفیله دواپی ییچ به فاملن پان فاملن
 پ پ ب - - - لکن : ، کوا هم چارده :

— — — — —

=====

—U—U—U—U—U—

— — — — —

لہذا ہم کہہ سکتے ہیں کہ ہمارے پاس جو کچھ ہے، اسے ہم نے اپنے ہاتھوں سے بنایا ہے۔
 ہم نے اسے اپنے ہاتھوں سے بنایا ہے۔

فَاعْلَافُ / مَفْعُولُ / قَاعِلُ

ہیتا ہر بہ مایہ حیاتی فاکرٹ ۔

لایه کی ترمو مائوسا طی نزدیکی دیرباری (۳) پارچی سره پای
نورمه لگو کی نحصدی که حزان لمر کیبی ده پر گیی حیایه (لپاو
نیوه دیر لکدا) دکن : « له کیبی بمری مو تاربی توارو و مقبوز مو
لریکه ، همه تخیله کالی هر میرا چکیبی :

فعلین فاعول* فعلین فاعول*

-4-4/-4-4-

به نام له گنجای جگر دهری دتیه کالی دا سه سر ده گن شاپان لوب
به کتلی عروزی دلبین ، نهان دتیه حریم و غلری گلیز کایلی
هر و هان - وه کور هم دور دتره :

• نامی خودای، حتی، لایست

پرویدگار ملکوت

ب-ب / ب-ب / ب-ب / ب-ب

-- پ-پ-پ-پ-پ-پ-پ-پ

العبد لله على ماوجب   هدانا الى لسان العرب

-- پ-پ-پ-پ-پ-پ-پ-پ   -- پ-پ-پ-پ-پ-پ-پ-پ

دهینین (فعل، مفعول، فاعل، فاعل، فاعل، فاعل، فاعل، فاعل) تیکل به پک پروما
 ین بنافه یکی عرووزی *

۳- وصال

کیتیکی زار ناسراوه له هلبستی کوردی داو چند نکیکی
 لوبونهوه - له بنه پمتدا ، وانا له عرومی بریتوه له شمش جار (فعلن
 - ب - -) که ده قودق هلمکرواوهی پرگه کانی متعلن - - ب - ی
 رمجزه - بهلام له کوردی و زمانه دراوسره کانداه جیانی شمش جار
 فاعلان همت جار دوو باره ده پتوه - هم کاره ، وانا زیادکردنی دوو ین
 پیریوه توه عرومیوه له سده کانی دواپی نیلامی دا هلبستیان
 ین مژنیوه توه ، کهوا شیخ عبدالقادر گهلانی له هلبستیکی بهو
 پالمرادوا له سر هم ری و شوتنه ریشتوه و دملن ^(۱۱)

قال يا ربی ذنوبی مثل رمل لا تعد

فألف عني كل ذنب واصلح الصلح الجبل

هم کینه به پیچمواهی لای خومان - له شیر عرومی جاهیلی دا
 کهمو به سواو له قهلم درامو له کیتی چیلریران ده پتو شاهیرنکی
 وه کو (متبی) تا بژی کرایت خوی لوبادلووه ^(۱۲)

۱ - د . مفاه خلوصی / لن النطیع النحری ل ۱۲۴

۲ - هر نمو سرچلوه به / ل ۱۳۷

۱ - دهمین هفتی کواک :

له دېچېکې هم کيښدا هشت چار خاغلان دووباره دميښوه ، نهمين
که هر يوه دېچېکې (۱۶) يې گډه په درېچېکې مين درېږ داده لاسوت .

شعوي دهردي ټاره زوړه ندي له کسي نه ټيږي ټاين
هو کب دهر دم دوزالي گهر له پاري خړي جودايي
هي پراندر خاله وړاني ، جودايي ، بر وهايي
وگ وهايي ، هي جودايي ، ياخوا خلعت خرايې

له گهر دتې په کسي شويکه ښوه دمينين برتريه له هشت چار خاغلان و
بسم جلوه :

شور / حي / هر / دې / خاغلان
شا / ده / زوړ / من - ب - -
دې / له / کسي / گډ - ب - -
سي / در / نا / بڼ - ب - -

هو / ک / ب / هر / دم / ده / ز / ان / گهر / له / يا
دې / خړي / جو / دايي

- ب پ / - ب - / - ب - / - ب - -

شاعيرانې هاوچېرخ کم هم کيښه په کار دهچتن بهلام همودانې ماموستا
مين له هلمېستکدا خلک :

من له داسې / خړي خوريږد / گشتاي محمد / من هلاکم
من له ترسي زانډ زوډي / نهمي چارو / من هلاکم
خاغلان / خاغلان / خاغلان / خاغلان

بهلام له پير درېچېکې دتې هلمېست هم کيښدا ، شاعيران به غردسيان
زايريو هستان کړووه هستو سوزي به کول له کيښي درېږد زوړ

پي گدا سارده ديتنه . بلخه يني دوايي هر نيوه دنپيگان قوله كړونه
 به دواي ميللني (قطع) و (قصر) و (حذف) يوه پي گدي دوايان لن غرق دواوه
 وه كو له مولا باسي ده كمين ، يان كړدو بانه چور له تي قانيهار وه كو
 له رمبزو هزه چا دېمان . له م وینه چا (صافي) دملن :

دلېرا دل پخ ضراره / چاوه كانم گريه باره
 سينه كم هر دافطره / يار په كو غم سعد هزره
 كي دمين خوت پوه لاماڼ / دلېري شخو خرامان ؟
 تا بگا دمتم به دلمان دلېرا دل پخ ضراره .

۲ - رسل جنتي معطوف :

هم كېشه ټينگار باوه شاعر نيوه حېلېسي له سر دانه تين ، هم
 (حذف) هس وه كو تريه دواي بهتير جوش وړولوي په كي به كېشي
 رسل دلوه .

حېلېستيكي جواني مستخا به كي كوردي ده كمين به سوونه ي هم
 كېشه كه تيران - پوه كالي زور ټاكره ؟

له پله كي پين مه پله كي معيوبه كي عياره كم
 شخه كي پي حمله كي پين دمه كي نه ددره كم

هر نيوه دنپيگ بريشه له چور پين س قاطلان و چاره د (فاطن)
 (پاره كم) و (داره كم) - پ - هم باروش دمين له همسو دنپه كاندا دورپاره
 يتنه . كهوا پي گدي تروزي دواي فاطلان - پ - په پيوه ماوه تنه وه
 (فاطلا) يان (فاملات) هم تفهيله پيش - پ - له هر ووزدا پيش ده گوتري
 فاطن . بلخه شاپانه فاطن به گاريش .

هر له كېشه دهم حېلېستي مه لا صالحي حريق ناسلخو
 به ناوبانگه :

چاره کم دوتن له کولمن کول به عيسوه خړی نواند
 نك نهك گیر یم به هرگی تر قسم هیچ نهمواند

چا / وه / کم / دوق - پ - - فاعلان
 یخ / له / کول / شن - پ - - فاعلان
 کول / به / عیت / وه - پ - پ فاعلات
 خړی / ن / والد - پ - فاعلن
 نك / ن / نك / غیر / فاعلان
 یم / به / سر / گی فاعلان
 تر / قه / سم / هیچ فاعلان
 لم / د / واند فاعلن

هم کیشه تا سردمی ترمش پمه تذکرویی شاعران پوه ، پیرمیرد ،
 زیتور ، حمیدی ، یوگس ، تانغ ، هردی ، دلزلو هی دی هملېستان
 له سر دالاوله .

۲ - دعمل شمشی مخطوف :

نم کیشه برتیره له :

فاعلان فاعلان فاعلن / ۲

هروځه کو سالی صاحبقران دملن :

الوداع هی مولکی بابان الوداع
 الوداع هی له ملی بابان الوداع
 روږه پرووی منشرق دمچم بز مولکی دی
 الوداع هی قیلهی جان الوداع
 « پیرمیرد » یی له هملېستاندا دملن :
 روږی تازهی سالی تازهی نیمه حلت
 روږه حلت روږی حلت - سرما حلت

بای بهار هات ، خاکی زیندوو کردموه
 بۆ به ئیرگه چلوی مهستی کردموه .

دوا یی ئهم دنیانه بیرته به (ئینه هات ، ما ههلات ، کردموه) والسا
 - ب - فاعلان .

٤ - دهمانی ههستی مەحسوسە مەشپوون :

به (خهین) بڕگهی په کەسی درۆزی فاعلان - ب - - - دهیج به کورت
 ئهوسا پێ به که دهیج به دوو کورتو دوو درۆز : وانا (فعلان) ب ب - -
 ئهوجا سه (فعلان) له گهڵ تهفهیلهیهکی مەحسوف نیو دنی یهکدهستن .
 ههدهش گهیهک بهژرمو زۆر ناوی ههیه بهلام گرنگ ئهوهیه یزانیان
 بڕگهیهک یان دوو بڕگهی له کههدهکرتوه سا به ههر ئاوێتک یت .

(سالم) دمان :

به حقیقت مهتا دیلمته ئوستادی هونهر
 بۆ ئهگهی جگهر ئهلامه موهبت گاهی نههر
 به / هه / قیه / قهت / ب ب / - - فعلان
 مه / نه / ما / دی ب ب / - - فعلان
 ده / نه / ئو - / تا ب ب / - - فعلان
 دی / هه / نه / ب ب - فعلان (فعلان)

ههروهکو ئهم دنیای سالم : حاجی قادری کویش ئهم دنی ده تهفهیله
 دووهم نیوه دنیای به فاعلان دهست پێ کردوووه :

چه بهروونی که شکا دل له حضوری مهله کووت
 هاته ئهم عالمی ئاسووته غهڕیهکی نهسرووت

١ - چه / به / دوو / تی ب ب - - فعلان

٢ - ها / نه / ئهم / ما - ب - - فاعلان

شیراز دہلی :

نہو بہ ہیئت کلمتیرہ کہ بہ علمت شترہ
کرمت کردوہ پستورہ دما پتیرہ

لہذا شیکردتھوی نام دینے سے پہلے اس کی توثیق کی ضرورت ہے۔
 زمین نہ کوئی عام چیز ہے نہ کوئی خاص (اسلمی) چیز ہے۔

- پ / - - پ / پ - پ / - - پ / - - پ
 فاعلان / ضلالت / فاعلان / فعل
 پ - پ / - - پ / پ - پ / - - پ / - - پ
 فاعلان / فاعلان / ضلالت / فعل

(زینومر) یش چارونکی تری گوتوه :

کهره تاسر / له فضای دمر / دو غماین / ماین
 ثوره هر کور / ده که چاوی / له هوا یی / ماین
 فلاتن / فلاتن / فلاتن / فلاتن
 همیش (مشیت محبوب ای یی دملین)

دربارې کيښې (مخبرې) ماموستای وروزيان «خاڅاري» دمل
 هم کيښو کيښې دمل تلواو له پکډه گز ښو هچ شپک کړيان
 ټاکانه - هم دوو پڼه زور له پکډوورنو هر په شپو دمل گاو
 ټاکه لکيڼه :

ب ب ب - - / چوار چار
ب ب ب - - چوار چار

ره / ھەق نەپوۋ لە زالىتى ھەرووزدا بە يەك بىر پۇستىرىن .

جورینگی نری هم کینه نموده پتی به کسی همسو نبوده دیروز کان به تلاوی بین ولتا به (فلاتین) - - - و دودو سو سوزمیش به

(خېن) پين وانا ب ب -- و پين چولرهمين ته نيا دوو يان من پر گهي پيني
بم شپوه په :

- پ -- / ب ب -- / پ پ -- / - پ

نورونه په کي هم کينه هلبه پيکي احمد مختاري چنه هم چنه
دتيه لڼ هلبه پيکي :

۱ - سيري هم بخته رمشوو نمسه چ قاهمولره

پاري چنه سالمه نيکاته له من پيزاره

۲ - خوم نيدلې هرگسي شملا نه کم نيکاته شعور ووز

چونکه وکت ديدلې هو پاري نه ياره

۳ - هر گرانه له من دستي ره پيکي نه گري

هي خدا دلپري من پوي شوته غمداره

(زار کرمانجي / د (ه) سالي ۲)

تيني : له شيرکده موي نيروي په کسي ديري دوهمدا دهين خوتاي

ورساي شپوه موي تولاوي خورنده موي هلبه نه که يت دها له نک

دردميت ، کهوا دهين بم چلوه بغرندرتوهو شيرکرتوه :

خوم/ني/دای/نر/گن/سي/شه/لا

/له/که/ميس/تا/شه/وو/دووز

- پ -- / ب ب -- / پ پ -- / - پ --

۵ - رهلي شمسي مطبوني مطبوف :

شاپريکي نودير دلي :

۶ - شوه تاريخه کلي و ماته زموي

کوته خو کيوي ، کوي - داروموي

۴ - تروتهكۆ گۆڭۈرۈ كۆندە وشيارىن

رواړ وچایاڼه په ښو پرکارن

۳ - انتخابی و رده گوار نهیتم

نی سیرلوہ : ۹۵ وارتن

نیوہ دتیری بہکم پیتھوہ :

فعلاتین فعلاتین فعلین

— ۳۳ / — ۳۳۳ / — ۳۳۳

فیروز دثیری دووہم پرستاره له :

1.5 / 2.4 / 3.6

مردن / مردن / مردن

بہار تھیلہ کانی دوا دتتق دووہ سوہم (یارن ، کارن ، رکن ، رکن)

(- - - فتن)

لهم عهدهای (سالم) دا :

تا دلای یاره قهرمناک دلم

---/---/---

جنی ۴ گولڈن روپے میں فہرستیں بھاری

—v—/—vvv—/—v—

روك كمتكم له جنون باز، عشق

---uu/---uu/---u---

تہذیب و تعلیم کے لیے

---/---/---

دودنه، (فاملازې) له گڼل (فصلازې) به رنګر، هرودوا ځانووونو تخملي

دوامش، و شکوت هم چاره :

پ پ - قیلن
 پ - فاطن
 پ پ - فصلن
 پ پ - فصلن

۶ - وصالی مشکول :

مشکول نموده فاطن له ویکه (خین) موه ددیت به (فیلان
 ب ب -) دواهی په گه دواهی یس به کورت وانا قیلان
 (ب ب -)

له کیشی هستی مشکولدا تیا چوربان دهن به (فیلان) و
 له گدل (فیلان) ورمین :

مبوللا به کی مذهب دملن :

به سمرگهی بهاران دمی کانی به پانی
 چ مېک له دمی یاران ، چ هزاران زنده گانی
 پ پ - / - - پ پ - / - - پ پ - / - - پ پ - / - -
 پ پ - / - - پ پ - / - - پ پ - / - - پ پ - / - -

(لال) دملن :

بَرْقُ البصر له هر برق تله گول له گال
 خُصِفُ القصر له پشراق قیامی به مال
 نرینه دپله یی چ مردوم ، نرینه مردومی چ دپله
 له فروغی خمدی فارغ ، له خدای خالی خالی

هم کینه په له پروت نموده خیالی یو لای کینیتکی نری هرودی
 دهر دم که هرگز له کورده دا نمونه یم بهرچاو که موندوه نروغی
 بهری کامله که له دوو پاره کرد نموه (متاعن ب ب - ب ب -)

له عشقت / دوو چاوم / هموودهم / به گریان

4. ناولت / مەتەلەم / مەسەلەم / تەبەسەلەم

فعلون / فـعلون / فـعلون / فـعلون

۴۰۰ گرام هلیپتدا (صافی) دملن :

به تہیروت کوواووم . دلم یر زوخواوہ

برخی همروئیم دوباره کولاه

له دایمی زوخت چ نورته مایه

له تاخیری شعوردا سفیدی پیاوه

نمودی بیینی ده‌کرتی نهمه‌یه دوا تخمیلی نهم چه‌ند دیره له شیکردن‌نهمدا

له جياتي فمولن ، فمولن دمردميت ، نه گهرجي دستور رڼي دمدا پرگي

دوای دیری قایمداو نه گهر کوردت یخ درخت یکریت ، بهلام گلورنی، فعلون

(ب - -) به فعل 'ب - ب دروستو ینی ده گوتی (قبض) •

نمونہ کی دی تم کیشہ ٹیویہ کہ (شعبہ) دولہ :

معياران پر معزورون دہالتی مولول

مہتا کی لہ عشق تالیں نہی گول

لہم جاورہ کنشہمدا لہ کوردی دا دمنہر یورہک لہ لاورہ نعدا (رہنگ پن نی)

(دوہم جہت) یہ قول "خواتین کے لئے" ہر ہم جہزہ (تلمیذ) دہلی :

بہ بالا طندو بہ قعد شووٹرو مارک

جمال پروتاکہ ٹیری مہوری ٹارک

شکر دہودی ہم چل رہے :

فصول / فصول / فصول / فصول

فصول / فصول / فصول / فصول

مەرۆکو ئىشەنچكە ئېرىشەلەيلى. مەرۆشەردا رىۋايەت ، سەلام ئەھلىمىز.

فارس، دا به هېڅو حال، توك كومه ناسته چې (۱۱).

۱ - موصوفی مفسور :

دوا ته فیله ی هم کیشه پر گه یه کی لن نرئی دهرئی دهری به (پ -
 فعل) و شامه ی نیرموسی به هم کیشه هوزاوه نومو له کورمیدا
 له به دی خانی دست پشانی کردوده پارچه یه کی له نوم بهار پین
 هوزیره نوم : که دهلن :

معلم بلا دل وه کی بهر بتن
 دقتن کو شاگردی دل بهر بتن
 فمولن فمولن فمولن فمولن
 حاجی قادری کللی دهلن :

تسام بو له دنیاوو عربا بتوم
 هم چوو له دستو نوم بو نعت
 هموو خرمی خرم دزمان دهلن
 له پین حورمه یان بو (حاجی) هملات

وه کو سه یرده کمین هم دیراته به فعل دوا یان دیت . جورکی تری کیشی
 موعاروب (معزوفه) ^(۳) له بهر نومو ی شمیش برتوبه له لایر دنی پر گی
 دوا یی ته فیله ی فمولن ، نیر جیا ولزی به کی شهوت له یوان محفوظو
 مقصودا نریمو هر دوو جور یتکه له به پک ده کرت . له جور (مهور)
 دهلن :

ترب کمن شوکر زوری هتاوه هم
 توتق زولا انا قیل تم
 بهس هم ز بلن من بهی واده کم
 هموو (واده کم) ته بهی واده کم
 زمانت که بیرتی قسمت حق به کار
 قلم دادهم . پهنی خو داده دم .

۵- مضارع

له بنه‌مه‌دا ئهم به‌سه‌ به‌م چۆره‌ هاووه :

مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن

پ --- / --- پ / --- پ ---

به‌لام نا کیتا له عه‌رمیی به‌یتیک نه‌مۆزولوه‌توه له‌سه‌ر ده‌قی ئهم کیشه‌
گوترایت ، به‌لکو پارچه‌به‌کی ئهم کیشه‌ به‌کاره‌یتراوه که ئه‌مه‌یه :

مفاعیلن فاعلاتن // مفاعیلن فاعلاتن

ته‌نانه‌ت به‌م شتیه‌یه‌ش هه‌ر به‌سه‌ نه‌کراوه ، به‌لکو به‌مۆی زه‌لفی قبضو
که‌و عیله‌تی حه‌فه‌و خرابه‌وه (مفاعیلن) زۆر شتیه‌ی گوپیوه . به‌لام
به‌ناواینگه‌ڕین شیه‌ی ئهم کیشه‌ ئه‌وه‌یه :

مفاعیل فاعلات

پ --- / پ --- پ / ۲

له‌گه‌ل ئه‌مه‌شدا هه‌رووز ئاسانی عه‌رم به‌ به‌سه‌رتکی سه‌ره‌مۆی
ئاوتیرو نوونه‌شی له‌ شیه‌ی عه‌رمیی دا ئیجگار که‌مه^(۱) به‌لام له‌ شیه‌ی
کوردی دا ئهم به‌سه‌ری مضارع که‌مه‌و زۆر خۆی ده‌نوێن ، ئالی ، مه‌هری ،
حاجی قه‌ه‌ری گۆی ، کوردی ، شێخه‌رمزا ، ئه‌حده‌ب ، زۆمه‌ر ، پیره‌ مێرد ،
گورانه‌و می دی به‌م کیشه‌ هه‌له‌به‌ستان دا ئه‌وه‌و له‌مۆ زۆر به‌سه‌ری به‌ناواینگه‌دا
له‌به‌یان هه‌له‌بژاردوه .

به‌سه‌وه‌ (ئالی) له‌ ۱۲۰ هه‌له‌به‌ستا وماردی هه‌و هه‌له‌به‌ستانه‌ی به‌م
کیشه‌ی گوتوه‌وه له‌ وماردی هه‌له‌به‌شی کیشه‌ی (ره‌جه‌ز) زیاتره .

(۱) نوبه‌مه‌ر - سادق به‌ناڵه‌ڕین ، ل ۶۰

له‌مۆ پرگه‌ی (ئۆزبه‌که‌یه‌) له‌ په‌راوێژدا (۱) چه‌ راسته‌ر بوو (ئسغی
ل). چونکه‌ ئه‌وه‌ی سه‌ه‌دا سادق نوو—یوه‌ی هه‌له‌به‌ که‌ به‌م
چۆره‌یه‌ : (که‌ره‌ به‌یتن ئو بی) .

مأمورستان محمدی خانی دست‌پیشانی جورینکی لهه کینه کردوه
به‌ناوی (مضارعی) تخریب :

مفعول فاعلاتن : مفعول فاعلاتن

-- پ / -- پ / -- پ / -- پ --

بۆ به‌گه‌م جارین شیخ نوری شیخ صالح لهه به‌پیتی (قال) به‌م جۆره
کیتاوه : (۴)

نوربانی کۆزی رینگه‌م ئه‌ی بادی خۆش مروو

ئه‌ی په‌یکه‌ی شارمزا به‌هه‌سوو شاری شارمزوو

مفعول / فاعلاتن / مفعیل / فاعلاتن -

۱ - مضارعی مفعولی مفعولی هه‌شتی :

(مفعول) که‌وا مفعیلان (ب --- ب) یروو به‌مفعیل (ب --- ب)

(تخریب) که‌وا مفعیلان (ب --- ب) یروو به‌ (ب --- ب مفعول)

(محزوف) که‌وا فاعلاتن (ب --- ب) یروو به‌ فاعلاتن یان

فاعلتن (ب - ب)

(ال) ده‌لی :

ئه‌ی ساکینی ریاضی مەدینه‌ی نه‌ووهره

لوتقی بکه‌ به‌هه‌سوو : مەدینه‌ی نه‌ووهره

عەرش به‌رین که‌ داگیره‌به‌ ، ره‌وضه‌ مه‌رکه‌زه

قەرش زه‌مین که‌ عەرسه‌ به‌ ، طیه‌ مه‌جه‌وه‌ره

شیکردنه‌وه‌ که‌ی به‌م جۆره‌ به‌ :

ئه‌ی ساکین / ئه‌ی ریاضی / مەدینه‌ی نه‌ووهره / نه‌ووهره

-- پ / -- پ / -- پ / -- پ --

لوتقی / که‌به‌هه‌سوو / مەدینه‌ی نه‌ووهره / نه‌ووهره

-- پ / پ پ -- / -- پ / -- پ / -- پ --

مفعول / فاعلاتن / مفاعیل / فاعلن

مفعول / فاعلاتن / مفاعیل / فاعلن

(حریق) دهلج :

ماهی تماشه ماهی تماشه ندیوه من

لُشی تماشه حیخی که چینگم ندیوه من

بُر رَؤزی عارضی و دکر رَؤژت گولی ککوم

شمسی چمال له نعلنی کرم قنت ندیوه من .

نَم کِچمتی وه تیج هر شاعیرانی سدهی یتشور هلبستان لهر

دانین بهلکو شاعیرانی نَم چرخشان هر و ما هلبستان لهر داناوه .

گوزان دهلج :

نَی چاو / چمتی بازی / شخصی هلو / وئی بهرت

-- پ / -- پ / -- پ / -- پ / -- پ --

مفعول / فاعلاتن / مفاعیل / فاعلن .

بهلام دمین پتی (نَی چاو) به (نَی چاو) بخرتینهوه واکا له بهر

خازی نیستی کاسی بانگ کردن چاو بکین به دوو پر که (چا + دو) نَمشی

له فو نهیلکدا کارتیکی گونچاوه . (۳۰)

له هلبستیکی تر دا دهلج :

هر چهن به / بهر مهلال / فرم / تنگه / قافی

یلک عورری خهم ههاسه یکی ساردی کانیره .

۲ - مفعولی هشتی لهرج :

نَم کِچمه و دکر گوزا (خانی) له لهر بهار دستیشانی کردوه

ک برتیره له :

مفعول / فاعلان / مفعول / فاعلان

-- پ / -- پ / -- پ / -- پ

حاجی قادری گللی دهلج :

تهی یخ نظیرو هستا هر غزی که بهر قدری

یخ دارو یخ دیاری ، یخ مالو پاینداری

شیکردنوهی بهم جلدیه :

تهی یخ / ظیرو هستا / هر غزی که / بهر قدری

-- پ / -- پ / -- پ / -- پ

له هلبستی کوردی دا زۆر جار (فاعلان) دمین به (فاعلات)

واا تووشی (کف) دهیت ، واا دوا یه گهی درۆی دمین به کورت .

بهلام بهو یه کوا یه گهی دوا یی تخیلهی دووم بهشیکه له چوار بهشی

بهت کوا زۆر جار قانیهدارن ، له کاتی خورتند ههوا له گهیری پشودانی

دهکورت نهر ، یه سروشته به که درۆی بکرتوه .

هم جلدیش (نال) دهلج :

سهر بهردیاری ربه / تن نهخت بهندی چینه

دل بهیلی خاکی یته / رووح مالی خۆنه یه

مفعول / فاعلات / مفعول / فاعلان

-- پ / -- پ / -- پ / -- پ

ههروما تا بهر بهگ دهلج :

فصلی خهزانی ههیره ، دمی زمانی دووله

دهردی فیرانی یاران تهنیدی کانو نووه

٦- بسط

لههوه پيدا هم كېته بريږه له :

سطن فاطن سطن / فاطن (٧)

پارچه كشي كه باوه بريږه له :

سطن فاطن سطن (٧)

له كوردي دا به چهند شپوه پك به كار هاتووه - بهلام وا ږانم له سنوورنكي
كهدا .

١ - بسط سطوي مجزوه :

عبداللهه كي (ندمب) دملن :

قورسي قهمر لهو روخي نومر شكا

سروى سمى لهو قندي دلبر شكا

هسكوى زهنگيت به دوو غمزه شكاهه

ومك له خجالت سمى نومر شكا

شېكر دلهوى پږه كالي هم جزوه به :

قورسي قهمر / لهو روخي / نومر شكا

- ب ب - / - ب - / - - ب -

سروى سمى / لهو قندي / دلبر شكا

- ب ب - / - ب - / - - ب -

هسكوى زهنگيت به دوو / غمزه شكاهه

ومك له خجالت سمى / نومر شكا

- ب ب - / - ب - / - - ب -

وهگو سه پرده کین هه تلیق چار تفعیلی (مستطن) نووش (طی) دهیت،
 کهوا پرگی دووهی درزی دهین به کسورت واکا دهین به (مستطن)
 (- پ -) .

مستطن فاطن مستطن

- پ - / - پ - / - - پ -

له راستی دا ئهم لکه کیشه له (سریح) موه زیکه . به ئایهتی له خوێندنهوهی
 پشی دووهیدا دهین (فاطن - ب -) به موهوی دهویرین دهئا له گهر پرگی
 سهیهی کورت خوێندراوه موهسا تیکهل به (سریح) دهیت .
 1 - بیهلی موهی دهستی :

ئهمه ئهو کیشهیه که ماموستا ئهمدهی خانی له نهمه عاردا
 پارچهیهکی فهرهنگه که کوی یح هۆنیوهتهوه :

گهر ته دێتین یی میرو سرو موه بهر

- پ - / - پ - / - پ - / - پ -

کینهو خیلان ته یتر گهر ته بکهن کهر به کهر

- پ - / - پ - / - پ - / - پ -

مستطن / فاطن / مستطن / فاطن

ئهمه له عهرهیی دا به کیشه نوێ به کانی (بیط) دانهراوه (نیوه
 دێتێکی کوردی به قهه دێتێکی عهره بیره) به نهمه عهلهستی
 نهمه دانهراوه وهگو دهلق :

قال عليها التهم فهي وجود عدم

ماموستا (منوت) تهیهیهی بوردی به هۆراوه به ههمان کیشه
 خوی له عهره بیره کردوه به کوردی ، که عهره بیره کێ ئهمهیه :

امن تذکر جیرانم بئدی سلم

مزجت ممما جری من مطنی بدم

پ - پ - / پ - پ - / - - پ - / - پ - پ -

مناظن / قتلن / مستن / قتلن

گوا (فلان - پ -) له رنگي (ځين) موه دهبې به قتلن
(پ - پ -) *

سره تروسيو :

له يادې همسايه کې دانيشترې ذې سلهلم

فرنيکت کرد تيکلي خوتن که تموا له چم

پ - پ - / پ - پ - / - - پ - / - پ -

(تينې : تخيلې يه کسې نيوه دتري دووم) (فرنيکت کرد) له
سر شيوه ټاڅوتې سياتې تې فرنيکت ټاڅوتدوتوه بويه (ک) د
پروېتيکي کورت دميتوه)

يا بابه يوو هاتېو له لای مدينه ورسول

يا برقي روون يوو له تاريکي له شاخې نيزم

- - پ - / - پ - / - پ - / - پ -

- - پ - / - پ - / - پ - / - پ -

له نسيده کېدا (مناظن) چاروبار له گڼل مستن چن ده گوزن .
(قال) له سر لم کيشه هلبميتکي هپه ټمه چه دتريکي لوه :

دېده نيگهباني يار ، تبي سرشکم هزار

تالهي دن نه سوار ، گاهه علمداري من

له تلهني گفتوگو ، جايي کينېو درو

وامپلره تبي تو ، عاشقېره کاري من

مشره يي تال گڼل ټامېرو ترشه بطن

سوتريشو خوي دلق : چا نره نتواري من *

۷- خلیف

له بنیامندا کیڼی ټم پوره پرتیږه له :

فَاعِلَاتِنِ سَمَطُنِ فَاعِلَاتِنِ

فَاعِلَاتِنِ تَوَوُشِي (خېن) دمیږ و دمیټه فَعِلَاتِنِ (ب ب - -) هرومها
تووشی (حذف) دمیږ کوا پر گهڼه پان دوو پر گهڼی لږ ده کوڼی و دمیږ
به فَعِلَاتِنِ (ب ب -) پان (- -) فَعِلَاتِنِ پان فَعِلَاتِنِ (ب - -)
ټممش له دوا تکمیلدا دمیږ -

هرچی (سَمَطُن) له کوا تووشی (خېن) دمیږ و دمیټه سَمَطُن
ب - ب - . توووهی ټم پوره له کوڼی دا ټممه :

خلیفی مطبوعو مطبوع :

شیخ مرزا دملن :

موتلهوون / مزاجی گوزوگون

موتسمیرف که دیده بوو ته لوسون

موتلهوون / مزاجی گوز / اوگون

ب ب - - / ب ب - - / - -

ب ب - - / ب ب - - / ب ب - -

فَعِلَاتِنِ / سَمَطُنِ / فَعِلَاتِنِ

فَاعِلَاتِنِ / سَمَطُنِ / فَعِلَاتِنِ .

هرومها (گوزان) دملن :

معدلیت : گولی بهاری حیات

معدلیت : هوایی کشتی نورما

معدلیت : وسیله یی ټیجا

ب. هموو بیللەتو عومومی ولات

وه‌کو سه‌ره‌ده‌کەین سنج دێژی پێشوه به (فەلاتن) دەستی پێ کراوه .
 کۆتاییه‌کایشیان دێژی سنجهم به (فطن --) و گواڵی تر به (فطن)
 پ ب - دواڵی هاتوووه :

مەدەنیەت / گۆلی بەها / دی حەیات

پ ب - - / پ - پ - / پ ب -

فەلاتن / مفاطن / فەملن

مەدەنیەت / وه‌سیلەیی / ئیحا

پ ب - - / پ - پ - / - -

فەلاتن / مفاطن / فەسلن

حاجی قادری کۆچی دەلن :

شەعواری به‌لانی کوردان

به‌ککه‌تازی فەساحتی بابان

که‌ لەشکرده‌تووی دا ده‌یین (فەلاتن)ی به‌کهم هاتوووه و نووسی
 (خه‌ین) هاتوووه ، تنیا مستطیل خه‌ینی به‌مردا هاتوووه (فەلاتن)ی
 یێ دواڵی بووه به (فِملن --) .

- پ - - / پ - پ - / - -

فەلاتن / مفاطن / فطن

مه‌ر به‌م جۆره‌ش شیخ ره‌زا لهم هه‌لبه‌ستا گوته‌وه‌تی :

١ - مه‌هه‌ندو درزو ئاوه‌زی هه‌رچه‌له‌

ده‌ی گرم ، ده‌ی کوتم به‌ ده‌ستو به‌پێ

٢ - شو که‌ ده‌یم ده‌مه‌ده‌کاتوه وه‌کو هه‌ر

وا ده‌زانم سه‌گه‌ر به‌من گه‌هه‌ین

۳ - سرو و سیم له تۆزو قیلو گمپا
 و مگ په لاسنگه یی له پشاور سپن .

پنی سره نای دینی سرهم کین که (فعلان ب ب - -) ده دا نمرانی
 ز هه سوو به (فعلان) ده ستیپ ده گن . پنی کوتا یسیان هم جوره به :
 هه چنه نه (- -) تو بهین (ب ب -) . و ده کو هار (ب ب -)
 له بهین (ب ب -) ، لو گمپا (ب ب -) ک و سپن (ب ب -) .
 کسوا فطن ب ب - کورت کراومی (فعلان) هو یی گهی خرنزی
 لن فریتراوه . دهین کینی شومش بکین که (فطن - -) یش هه و ده عاپه
 چونکه یی گهی په کیمی دوو هه ندی یی گهی کورته .

شاعیری بهرزه حاجی قادری کویی له شاعیرانی دی زیاتر هم کینه یی
 هه لیزاردوه به تایینی له هه بته جوت پاشه نه کاندک هم هه لیزاردلشی
 له دوورینی و شامزایی یوه بروه ، چونکه هم هه بته درخزانه زیاتر هم
 کینه کورته که ده تا یازده یی گمین چاکتر هه لدمسترو هم بیان له چاو
 کینه کانی فردا له کینی خرمالی تر بکترمو تا کاداری شومش بروه که
 شاعیرانی لیرا زور به یی چیرۆکه کانیان هم کینه هه لیزاردوه به وینه داستانی
 (هه بته په بکمر) که له لارو خرنشموارانی لوسادا به لاروانگ بروه .

لوانه شه خرنشمواری له مرزبان به هه له هم کینه به کینی ده یی گهی
 کوردی پیتون . به تایینی که (حاجی) ی ماموستا (دوا) یی کوردستان
 ده کات و ده لن :

- ۱ - یی نوایانی مولکی کوردستان
 هه له گاوانی تا ده گانه شوان
- ۲ - له خوری چهل و هه ستیرو هه بته
 به به بهر یی به نه بهی و هه بته

۳۔ پاک، دھرجن لہ کاری : یہ محفل

پولای وائیتین جو دھری کمسن

۴ - حاجی مرید شیر، کالی و مک کاوہ

روايات معتبره درمغنی معلولہ .

دہین نموشہ مستیخان بکین کہ شیخ نوری شیخ صالح بہین
ناوہجانی ہم بصرہ تعلیمہ کالی ہم دیرہ نووسیدہ :

مذہبیت ہی نے سر

۴. چنزاری چرهیی دلیور

فاعلاتن / مغاطن / قطن

۸- سر

نام کیسہ لہ بنامتدا برتہرہ لہ :

مستعمل مستعمل قاطن

- ۷ - / - ۷ - - / - ۷ - -

سیدنا محمدی خانی ہم گیشی دستیشان کردو و پارچہ بہ کی
فرہنگ لکڑی لیسر ہڑیوہ تہوہ : دتیری بہ کھی ہم جڑوہ :

نارنجی کاسن علیہ کی قلعہ خروندہ

دولت گرووی به نعل زانیه

نہم مہابتی حاجی قادری گزری ہر لہر کیتی (سریع) کہ
مفتلن (- - ب -) تووشی (طی) بروہ گہوا پر گہی درخی دوومی
کورٹ بروہ بوہ (- - ب -) مفتلن .

۱۔ من له نعمت رتبه يكم كهوته بهر

خوانی به‌هشتاد و سه‌فتری هشت خوان

۲ - ییزه‌نی چاهی زه‌نی مَ پرو دَل

راهی نه‌جانی نه‌لک‌و پرسان

۳ - لیرنه‌نی تَو لشکری تیرالیه

سیری منیش لشکری تَوراییان

شیکردنه‌وی دَنجی یه‌کَم به‌م جوره‌یه :

مَن له غمت / پرنگه‌یه کم / کوه‌یه‌یه

- ب - ب - / - ب - ب - / - ب -

مفتلن / مفتلن / فاطن

خواتنه‌مفت / تَوو سه‌نری / هشت‌خواتن

- ب - ب - / - ب - ب - / - ب -

مفتلن / مفتلن / فاطن .

وده‌کو سه‌برده‌کین ییزه‌کان له (مستلن) موه پروته‌ته مفتلن .

مهرچی دَیره‌کانی تره . هه‌لش جَار وا یین‌مچین مستلن پروته‌ته هه‌لاتن

- ب - - - به‌لام بۆنه‌وی له یازنه‌ی ئهم کیشه‌هه‌رته‌یین ده‌یین ده‌نگی

(ی) له‌و پرگانه‌دا که (ی) یان تَن‌دا پرگه‌ی سه‌ره‌یه‌ له خوتنه‌ده‌دا

دِر پَران نه‌که‌به‌موو گورج ده‌ریان پَرین وه‌کو :

۱ - ییزه‌نی چا - یَ / وه / دَر / چا - ب - ب -

۲ - له‌شکری ئَیه - له‌ش / گَن / دَر / تَیه - ب - ب -

۳ - له‌شکری تَوو - له‌ش / کَ / دَر / تَوو - ب - ب -

له‌وه‌یه‌کی تری ئهم کیشه‌هه‌ل‌به‌یه‌کی (ده‌لای) یه‌ که‌هه‌ر له‌سه‌ر

کَیشی (مطوی) یه ، ئهم دوو دَیره‌ی له‌هه‌ل‌به‌یه‌یین :

۱ - چانی هه‌زَم به‌ سه‌ری زوتنی خاو

پوستی دَل چیدی له‌ زنده‌ان مه‌که

۲ - حالی وهقای گو له با تیک نهچن
 سونبول وولیدنه پهرتشان مه که .
 مهرودها (زئومر) دهلن :
 لهی مهلهسی خاسی عیراتی عزیز
 لهجهیی تو جیلوهیی تزه نهسیز
 تزی شهمنی میللاندو گوردوی میران
 نهسردهنی حق پارتی (بالافان)

۹- مبحث

کینی مبحث له یه پیرانه یتکدیت :

مستملن فاعلان (۲)

-- ب -- / -- ب --

مستملن تروشی (خبن) دهیتو دهیسن به (فاعلان) ب -- ب --
 فاعلان (یش) هم گوراتهانی جهردیت :^(۱)

۱ - فاعلان ب -- ب -- (خبن)

۲ - فاعلان ب -- ب -- (خبن و قصر)

۳ - فاعلان -- (اصلم)

۴ - فاعلان ب -- ب -- (مفعول معزول)

۵ - مفعول -- -- (مشعش)

له کینه له کوردی دا له جیانی چوار ، ههشت تەخمیلای ههپو
 مهینه (مستملن) له شتووی (فاعلان) دا دهینین ؛ شه پلر لئاتیکی
 مزیقای نهرمویانو خوشی ههپو له ئاوازی کیشی (طول) ی ههپو
 دهچند زۆر شاعیری کوود به کاریان هتاوه به تاییهتی لای ئال ، حاجی

قادری کزبی . معوی . رمزی . خادم . زبوره و شیخ رحزا سوونه بم
دبتووه .

معوی دملق :

دمق به ویسمتی کورسی که دم که پیم که کوکب
زوبانی پتوه روواین بهقد همور کوکب

شیکردنومی :

ده من به ویسم / ده نی کورسی / که دم که پیم / کوکب
مفاطن / مفاطن / مفاطن / مفاطن / مفاطن
ب-ب- / ب-ب- / ب-ب- / ب-ب- / ب-ب-

حاجی قادری کزبی دملق :

فه لک به تیرو که مانی له نیسه چوته که سین
شکاره گامی زمینی له چنگی کنوه دمچین

شیکردنومی :

فه لک به تی / رو که مانی / له نیسه چوته که سین
ب-ب- / ب-ب- / ب-ب- / ب-ب- / ب-ب-
مفاطن / مفاطن / مفاطن / مفاطن / مفاطن
شکاره گا / هرزمینی / له چنگی کن / وه ده چین
ب-ب- / ب-ب- / ب-ب- / ب-ب- / ب-ب-
مفاطن / مفاطن / مفاطن / مفاطن / مفاطن

له شیکردنومی هم دتی مدا بزمان دموکوت که لاسر کیتی
مقبولی مسخووک دمپوات .

خادم دملق :

۱ - به چاوی حیره توره دیم که بلیلی مسخوون
له حسرمتی گولی رمحا به نالوو حاور

۲ - گوتم به بلبلې یې چاره یو به گراني ۱

نم شمريکي غمډ دمدی تر به نالهی زار .

لهم دوو دنيو دپا پښه کاني دوايي (مخزوون ، خاور ، يانی ، لوی زار) هر
به که له دوو پر گهي دروژ پښتلمتووه (- - - - - فطن) .

به لام لهم هلبستی (زبور)دا تعفيله ی (ب ب - - - - - ب .
ب -) دواييزان بهم دوو دنيو هيتاوه :

۱ - ته به شتم که عمله نگوتوه له ومزمی زمان

خپالي شير و غزل ليم پيريوته سربان

۲ - که سيري حالتی سلامت نه کم پيرشاه

منش له بهري تما به به ماسی مله وان

پښه کاني دواوه يک له دواي يک ومهان :

عي زه مان ب ب - - فطن

سربان - - - فطن

شاه - - ب فطن

له وان ب - - فطن

لهم دياردميش وا دياره له هلبستی گلاني دواویش دا هبه ، به خرابی
نازانم لهم هلبستی (شېخ رها) بکين به سوته که به چوار زمان :
نورکی ، فارسي ، غره يی و کوردی دایاوه . شوچا تعفيله گانيان
به راورد بکين .

۱ - گزر دواير المامي ارقه سفده دوات

مدار اهل کسدر مدبر تحريرات

۲ - گفتت که حفرکن ز تيغ فلقه ام

فان فلقتي آفة من الاوقات .

۳ - لہر عباکہ جہم کردی نہی فقیری خدا .
 نہوا عباکہ (دستم) بہ (لکری) خوتو عبات
 «مژنا گوزان کہ علبستی جیلومی شازدا دملن :
 کہ جبرگی پیر نہ وہ نکت نکت دلایی عود نہروا
 ترمب دمعاته خرؤش تاللی سرور نہزا .
 پ - ب - / فصلان / پ - ب - / - -
 پ - ب -

(۲) نوونہی معبونی توالوی ثم کیشہ کہ علبستیکی تیکہ نکیشی
 (ومقای) دا دہینن کہ دملن :

نورق حایی رموانم طہیی دمردی جودایی
 (چنین تو عہ شکن یار شوخ دیدہ چرای ۱)
 (چراغہ دیوانی ومقای - لیکولینومی قہرمدانی
 لایعہ ۱۶۸ ، ۱۶۹ / گزلی زانیاری کورد)

نہ رقی حہ / ب و و / و / طہیی دی / د و چ رایی
 پ - ب - / پ - ب - - / پ - ب - / پ - ب - -
 مفاطن / فصلان / مفاطن / فصلان
 دہرہ فاسرہ کیش همان کیش ویتوانی حہ . ولچہ اند
 دہرہ کیشی نہ علبستی لیردا دمفینہ پیش چلو :
 بہ چہرہ بافی گولائی ، بہ خاندہ زمونی دلانی
 (سگر تو شاخ نباتی گل جشت خدایی ۱)
 بہ غمزہ کوششی چلوت میلایی دمردی لغہرمدو
 (بیا کہ صد گلدارم ز آہوان خطایی)
 دلت شکاوه . چقاوما خیالانی عممدی معصیت
 خدانکرده چہ دیدی ز دوستی (ومقای) ۲

۱۰- طویل

نم کشته برتریه له :

فمولن مفاعیلن فمولن مفاعیلن (۲)

کښیکه تاییت به هملېستی عربیو له کوردی دا پن نموده په ، نه گهر
هېش بیت ژور کمپو ده گهته . (مفاعیلن) دمثبت بین به مفاعیلن و
نمولن .

(قال) له هملېست کوردی په شپږه عربیو دا پښتو می زیانر
عرب په پته نې هملېست که بهر خوندملاردا تیږ یکت هملېست کی
به کښی (طویل) دارشتوه : تممنش بهشیکه له زانایو روح سووکی
نم شاعره . دملن :

۱ - دموونی لدار الشارمزور و پرده

کرمیکه گرمی الی آو سرده^(۱)

ده/دوو/نی/ل/دا/وش/شا/ده/زوو

ری/دوه/په/د/هی

ب - - / مفاعیلن / فمول / ب - ب -

فمول / ب - - - / - - ب / مفاعیلن

که/فر/من/سی/کین/گهر/مین/پا/لا

۱ - پروانه دیوانی نالی / ملوستان عبدالکریم مسررید ملوستان فاتح /
ل / ۱۰۱ . په پای من ودها پخوښترپتهوه په دروستی کښه گه
باشته لوهی له دیوانه گدا نووسراوه نه گورنا نیوه دپری دووهم پر گه پته
گهده کات ، نهوسا مه گور پر گه پته گه پته زیاده پکښی بهم شپږه به :

کفتمیکه گهری (من) الی آوی سرده

نممنش ساغ کړنموی پښتو .

ا/آ/وی/سر/د/هی

ب - - - / ب - - - - / ب - - / مضامن
فصولن / مضامین / فصولن / ب - ب - ب -

۲ - تری وردۀ قوتا و جوتا و ساپا^(۱۲)

ب - - - / ب - - - - / ب - - - / ب - ب - ب -
فیا قوتی من جوتۀ نم غردہ
ب - - - / ب - - - - / ب - ب - / ب - ب - ب -

۳ - تری عینۀ الاصلان من خلکو خولہ

ب - - - / ب - - - - / ب - - - / ب - ب - ب -
تری مندل الاورق من توزو گردہ
ب - - - / ب - - - - / ب - - - / ب - ب - ب -

نہم تاکہ دینیمش کہ می مہلا حمہنی دزلیہ ہر لہسر ہم کیتہ بہ
وہرہ ہی لاکتہ^(۱۳) .

تہیر* إذا معلومت* دستی بچاکم
و قول ہتیر دولکاکہ می آہ با ہمرق
ب - - - / ب - - - - / ب - - - / ب - - - -
فصولن / مضامین / فصولن / مضامین

لہم چوارنہ بہ وشہ کوردیہ و قالب عہرہ ہی رہی (قانع) پس ہر لہسر
ہمان ہمزو ہمان گیتہ :

۱ - لہ چاہہ کہی دہ . مارف خزنداردا وردہ (ووردہ لہن) نووسراوہ ، لہوہ
براستر دھڑم لہ نوسخہ کہی ماسا شاپانی مدرس کہ ۱ ووردہ ہو ،
وردہ نووسراوہ .

۲ - محمد علی قہرمدانی / کشکولی کہلیوری نمدی کوردی / بحر
سورہم - ل ۱۵۵

و گوزات گوزات پرورت نارنا
 مع از سر و مگرون و دول نارنا
 و آو کآو ساردر سرچنار بجاوین
 : داسر و تور و پاچ و مشار

دیوانی قانع / ۱۹۷۹ - لایحه (۳۱)

۱۱- شرح

نعم کینه له بنی منی عره بی دا ودهایه :

مفعول / مفعولات / مفعول / ب - / - - - ب / - - - ب -
 مفعول بزی همه تووشی نعم گوزاتاه بیت و بین به :

مفعول - ب - ب - (مطوی)
 مفعول ب - ب - (مخبون)
 مفعول - - - (مقلوع)
 مفعول - - (اخذ)
 مفعول - ب - (مرفوع)

(مفعولات) پیش تووشی نعم گوزاتاه دمیت :

مفاعیل (ب - - - ب ، مفعول ب - - - ، مفعولات)

- ب - ب ، مفعول ب - ب ، مفعول - - - ب ، مفعول - - - ب -

شیخ مارونی فرده بی پارچه بی کی له فرجه مگوزکی (مسمعی) لاسر
 کیتی شرح هژیو تهوه ، بهلام له نهغیاسی دانسه لهبر نوپنهوه
 دستاودمست کردنی دستخه کان هه نیک ههله نه لگی تووشی
 دیره کان هانوه که هه نیک جار له کله می (منسرح) دهمهچو به
 (سرح) ده کیترن - بهلام به شیهه بی کی گشتی جی گومان نوره که

له‌سەر کێشێ ئێرخی شەعنی مطوی مقطوع ، هەروەها مەنبوونی مەکتوب
هەزارەتەوه . وا دێت دێت شیان دەگەتەوه وەرەڵەمەدین هەڵەکالی
دەستووس چار بکەن .

١ - (آپک) بێ کێوی ئێرو (صوت) • دەنگ

(توت) توده (شپە) خووه (لون) • رەنگ •

٢ - (زوج) بود شوخرو (زوجة) وه

(طبع) فراداست بە کوردی گە

٣ - (مئة) وه (ائمة) چیرە ئاوێزوو

(خرز) درووه (خیط) چەبەشد دێزوو

٤ - چیت (جز) گێزمه (نصف) شە

(رل) دمهیه (کوّه) چیرە روزه

٥ - (دمع) چیرە (مضمع و عیر) فرمیک

(عیرة) عەجەب ، چیت (شرارة) یزیک

٦ - (ندي) مەمک (حلة) بێن گۆی مەمک

(قبیح) گەوه (قمر) چیرە غەوێک

٧ - (برّ) گەنە (دخنه) بێن هەرزە

(برّ) چیرە ئیصاه (سوار) بازە •

شیکردەوهی دێهەکان :

(١) - - ب - / - ب - / - ب -

- ب - ب - / - ب - / - ب -

(٢) - ب - ب - / - ب - / - ب -

- ب - ب - / - ب - / - ب -

(٣) - ب - ب - / - ب - / - ب -

- ب - ب - / - ب - / - ب -

- (۱) - پ - پ - / - پ - پ - / - پ -
 - پ - پ - / - پ - پ - / - پ -
 (۵) - پ - پ - / - پ - / - پ - / - پ -
 - پ - پ - / - پ - / - پ -
 (۶) - پ - پ - / - پ - پ - / - پ -
 - پ - پ - / - پ - / - پ -
 (۷) - پ - پ - پ - / - پ - پ - / - پ -
 - پ - پ - / - پ - پ - / - پ -

سرنج دهمین دتیری دوهمو حوتم لهر کیتی (سرنج)
 دهرواتو برتیره له :

مفلن متلن ظلن .

موانی ترش زور یان لهر کیتی :

مفلن قاعات ظلن

یان (مناظن) لمجی (مفلن) ی یه کم و (فرلن) لمجی
 (مفلن) ی سیزم ین دیت .

۱۲- دووبه یتی

کیتی دووبه یتی له جوړی شازده بهره کئی له لیل به دهره له
 دوانوایی یه له عره می دا به (بهری سله یان رباعی) دسراوه و له فارسیان
 وهر گرتووه واپن دهمچ که هم کیشه له گمل سلیقی زمانی عره می
 له گونجیت . شکر دلهودی کیشه که له عره می دا گوهه به :

مفلن متلن موانی قملن

-- / پ - پ - پ - / پ - / - پ -

(خادم) له چارځسته کړې دېدا دملن :

مورمت که له پهنجا گډ زمری کرد ئیست
پننج ماوه ته گډر شش له خوا تر همت
پژ خزمه تی مایفانو مضمروقهو مای
پک هیستی مردانه بکه پشت بمت .
کوا کینه کای بهم چورمه :

فصول* مضامین* مضامین فح
-- ب / -- ب / -- ب / -- ب / --

بهلام له چارځسته کړېدا یی کوتای به فصول* ب - و هفتی جار
به فح - دیت .

نمواینی سلی لایان نهیا
هر کس به خیالی غزی له دمرا به جودا
هر کس نظری به حسی ته حقیق بکا
یا گوهری قیصره ویدا حق دمرا .

-- ب / -- ب / -- ب / -- ب / --
-- ب / -- ب / -- ب / -- ب / --
-- ب / -- ب / -- ب / -- ب / --
-- ب / -- ب / -- ب / -- ب / --

هر بهم کینهش هوار چارنه کانی (خیام) ی کردوه به کوردی ،
له چارنه دهکینه لموه :

هر پنجه گولیکي سورد له گولزاري برو
-- ب / -- ب / -- ب / -- ب / --
نو سوردی خونی دلی دلفارتي برو
-- ب / -- ب / -- ب / -- ب / --

هەر پەلکە وەتەوشە پەلکە لە هەردوێی دەرەج

-- پ / پ - پ - پ / - - - -

خاڵێکە لەسەر روومەتی نازدەلوق بوو

-- پ / پ - پ - - - - پ / - - - -

وەیان بڵێن :

-- / - - - - پ - پ - پ - پ / - - - -

فەلەن / مەتەلەن / فەلەن / فەلەن

١٣- کامیل

بەیری کامیل یەکێکە لەو کێشە کەسەلییەکانە کە هەلبەستێ کوردی کۆیان
پێ هەزاراوەتەو . تەخەلەکی برێژێرە لە "مەتەلەن پ - پ - ب - ب - گەم
شیرە" مەلا حەسەنی شامۆ نووسەتەکی ئەم کێشە . لەسەر رێوشوونی
کێشێ رەسەل و هەزەج و ئەوانی دی لە هەر دێژە هەلبەستێکدا هەشت پێ
(مەتەلەن) ی دانراوە بەلام دوێژی و قورسی لە ئەنجامی زۆری پێگەکانی یووە
دێژێکدا هەشت پێدەکرێکی (٢٠) پێگە ، سەرەرای هەستی بە جۆش
شامیراڵەو وەستایی لە هەژندەتەو دا :

(شامۆ) نووسێر : (٢)

١ - دلی وەلکە هەزەجی حەزینی من لە فیراتی رووی نیگارەو

بە تەپەنەتێکی گەرمەو ، بە مەقامی شۆرو قەتەرەو

(١) دێوانی شامۆ / ئەمەدە کردۆو بڵاوکردنەوی محەممەد سەید
کارەوخ ، (٧) -

(٢) پرواڵە دێوانی ئەحمەد موشەررەف : ئەمەدەو بەراوردکردۆو پێشەکی
نۆدوسی : د. مەزەدین محەممەد رسول . لایەر (١٤١) ، لە بەراورددا
نۆسەرەو : تێبینی : شامیر بە خەلی غازی ئەم پارچەبەیی بەم چەشنە
نۆسەرەو ئەو لە وێژیا نووسیمە (مەتەلەن ، مەتەلەن ، مەتەلەن) .

- ۶ - په کږمې دموونووه شپږې تپې که ده لږ په چاوي خوماري پار
 وده کو بولبولن که دمنځون زلر په قمنس له کونجې تلارموه
 ۳ - په هولو سداي فوغالي دل که له سازي سپنه دپته گوڼ
 هر له لتي لخواي ميراثي په په کږمې که مالچو تارموه
 ۴ - په نومېدي دپني مامي رووت گولي نورو سپنې موښک بل
 له دوو دېمق دلي من مودام په فوغانو فالوور زارموه
 ۵ - ملي راده کيښن يگا له کا له خوا مسوولتي دودا له کا
 په مسمي دي ترا له کا که تر شي په له لېر لارمه
 ۶ - وده سيري چه مسمي چاوه کم له فیراتي ټپووه جون تقي
 له سرا که دتي فېضان له کا وده کو سيل په شپږي بهارموه

له شکر دتومي دتري په کمو دووه دپا دياردمېچ که هسور پښه کان
 متاعن ب ب ب - ب - ي تولون ، تنيا ټپه نهېن که هه لتي جبار پر گي
 به (ي) يان (و) ي درز کزاي هاتېن پتوسته کورت بکر ټپوه .

(۱) ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب -
 ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب -
 د لي وده هوزا / دي سه زني من / له فیراتي دوو لي نېگارموه

(۲) ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب -
 په کږمې دموونو / نوم شپږې تپې / که ده لږ په چا / وي خوماري پار
 ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب - ب -

وده کو بول بول / که ده خړتي نيزلر / به قمنس له کونجې تلارموه
 سوو له په کي دي له سوو نه کمو ده گسته کاني هم کيښه هلب ستيکي
 احمد موختاري جافه که ده لږ :

دلي وده هوزلري حازني من شموو روژ په گاهو ناله په
 په نومېدي چاوي مسمي تر ، په تسمي مسمي پيال په

ئەمەش بە كەينىڭ ئاڭادلىرى لە گوردج خوتەندەمەي (ى) ى سەربار كراو
 (إضافة) دەيىن راست وەكو شاعىر خۇي
 دەست يىتالى كىدوۋە لەسر كىشى كامىلە .

بەلام شاعىر پۇي بە خۇي داۋە لەسر پەي مەي زىماتىو مىللەت ھەلەكەت
 تەلمىلە توۋى (ئىنسان) يان (ۋەقەس) يان (جەزىل) پىكەت كىمە لە
 ئىكرەلەمەدا دەيىن :

- ۱ - د لى ۋەكەموزا رى ھە زىنىن شەۋرۇزەلا ھەلەكەت
 ب - ب - ب - / - ب - ب - ب - ب - / - ب - ب - ب - ت ت
 مىتەلەن / مىتەلەن / مىتەلەن / مىتەلەن / مىتەلەن
 مەۋاۋ / مەۋاۋ / مەۋاۋ / مەۋاۋ / مەۋاۋ (مەۋاۋ)
 ۲ - پەئەمىيەت / ۋى مەستىك / بەتەمەي مەي / يەلەكە
 ب - ب - ب - / - ب - ب - ب - / - ب - ب - ب - ب - ب -
 مىتەلەن / مىتەلەن / مىتەلەن / مىتەلەن / مىتەلەن
 ۳ - لەمەۋوۋىر / قىقامەت / لەمەۋچىۋىر / لەمەۋىتىن
 ب - ب - ب - / - ب - ب - ب - / - ب - ب - ب - / - ب - ب -
 مىتەلەن / مىتەلەن / مىتەلەن / مىتەلەن / مىتەلەن
 مەۋاۋ / مەۋاۋ / مەۋاۋ / مەۋاۋ / مەۋاۋ (مەۋاۋ)
 كە بە خۇي مەۋاۋ / مەۋاۋ / مەۋاۋ / مەۋاۋ / مەۋاۋ
 ب - ب - ب - / - ب - ب - ب - / - ب - ب - ب - / - ب - ب - ت -

دېرەكالى تىرى ھەلەكەت كەش ھەر بىم جۇرە شى دەكرەتەۋە لە پەۋەي
 دودەس دېرى سەۋمەدا ئەيىن كە ئىم سەۋبەم ھەيە ، جازدەكەم
 پەشائى بىلەم .

(۳ د) بىرۋاقىت : ھەمىد ھەسەن ھەلەكەت - ئالەمى ئىلى ھەلەكەت ۋەتەنەسى
 لاپەرە (۱۵۹ ، ۱۶۱) .

۳ - به یگانه و غم / زه می دلبرم / که غمینی غمزا / ل غم و آلوده

ب - ب - ب - / ب - ب - ب - /

۱ - سه ب ب چره / به راز و شو / که غمینی غمزا / که ساله به .

ب - ب - ب / ب - ب - ب - / ب - ب - ب - / ت - ت - ت -

پیش به کسم (سه ب ب چره) که به (مفاعل) یاز به (مفاعل) ده کیشترتی .
ده لیم ره لکه له به ممتدا بهم جوره یو یو :

سه ب ب چره

به هوی رتووسی جاواته و پیش سه ب ب له میرکرایت ، له مهر وایت
به (مفاعل ب - ب - ب -) ده کیشترتی من پیشیارم نموده به هم شتویه
بهرتشرتیه .

هروه کو له پیشته گوتم نیوه دتریکی تم کیش (۲۰) یو گی
تواوه ، وانا - رزمو پشوی دموق ، جوه به یو زور له خورکن هه
نیوه دتریک دهم به دوو به شوو و پشویه کی رانمستان ده کوشته تیوان
دوو به شته کوهه .

وايتاني گشتي

۱ - نيم هېلېنه له سر کيښي همزمين ، شويانېکومو گډوالي
پوره کانيان دپاري پکښو لوه کايان پروسه :

حاجي قانو دملخ :

له دمدی دووریو چوری زمانه
گملخ نمدیکه ، زور دووی مه زله
له خوم لاکر هملېتم وک چاروک
له چاوم گریه دمړین وک حماموک
به فیکرت دق زمانه چورنه بالهک
به پښ حوسې مه توم برو به تښت
له پرم پتم دپلو داروشاخو باری
وده کو منصر برو هرې پاه خاری

نالی دملخ :

هر پرمچم پيشانيه فیکري شوو رڼوم
هر گوندو زوقه نملی دورو درېم
پن دیموو دپلاري هموو خړته دمرېم
په مني گولو هرگس که نهين لاله ددېم

صاني دملخ :

نيم پرمچم نه گريبه هموو دولمنی دینه
نوو زولغو روخت گاهنې سر ووی زمينه

عشرت له دلم تابه نك خارنه قوربان
 وملك طوپردهي شاهانه لاسر ووروي نكيه
 حاجي قاندر دهلق :
 بهم چشنه به سهرغي عيشق بازي
 مستبلي كه ستره له ماضي
 كه ششالي و موزي گاهي نكي
 تهنسيري كه بيروي قهنري دلي
 ناپير به گي جان دهلق :

نماوه حالتي زين ، لهنس چوو روحي شيرين
 و مغيان زين بگه شين ، بلين يري موغلان باين
 ۲ - كيشي رمجهز لهن هلبسته دياريكو دستوره كاني هرورز
 گورين و شلويي گوريني پر گه كان پيشان بنده :
 عبدالله به گي (نهنج) دهلق :
 سبا له كنم گوزهرگاهت دباري دلبره نهرق
 شهبسي عهنبر گاهيت و مها گيان بهرورمه نهرق
 له خهوا شو خيالي دهنسي كاكوئي يارم كرد
 دهنانم پر له عترو بزوو مشكو عهنبره نهرق .
 قانع دهلق :

هات زوو به زوو كردي سلام . بالا نهماس خوش كلام
 ونم عليكم السلام ، نه دلبري شيرين سير
 حوريت وها چنر پيري ؟ سروي وديا تهنه ككاري
 هينده نه زانم دلبري ! بالا به چشنه ليلوپير
 مهلاي جزري :

قيرو ز رمزا ديم دويق ، مينعت خردق مهرورده دل

بسی عاشقان معجزه بکوی ، شوهرت ملا ره خبرور بکوی
فدایی شکستی هوور بکوی ، شورتا برطان کورور بکوی .

صافی دملج :

دموری فلهك به حيله پرو ، فملى بهماری پردوچرو
رهنگى خمزانی دامه پرو ، جومه بهلایى خستجان
صافی له دمردی خیره نه ، چاره یی حال زحمه نه
زاسی به ئیش و نه زنه ، دل یی برین و ئیش و لان .

۳ - ئهم دێخه شه بکهمو جلوه کانی کیشی رهسل دیاری بکه :

هر کسح هاتو گوته من عاشقم پروا مه که
تا لهر گوته ئیشه ئی جیگه گهسته مار نهین
ههله مرق گهوههاری فرینکی ههتیه
دمه بهم یی کورپی گزله به بهزیو
وهختی وهی هاتوو خوت پراییتی
توله موم گریموه ومه هتق بستی .

• • •

کهی منو تۆ شهرفان واپرو به یی یهك ههله بکه یی
یان ده بو من کهی به یی تۆ سهركمه سه به سترم

• • •

پا به دار یی ئهو گهلهی تۆی وۆله به ئهی شلخو شهنگ

• • •

تۆ گولی گولزاری ییگه ئهی منت کردۆه ههنگ .

طالبی عوقبا له دنیا دل رهشه

طالبی دنیا له عوقبا یی بهشه

تهر زمانو چا بهلوسو له تر خۆشی

دل له مهنتا ههروه کوو قهری رهشه .

دهمکوون حوکه دوزانم بهنودا دمدی رقیب
 وده سا بهشتی خودامس له پنهم برده تهیب •
 ناری سینم گهر نهین غرقم نمین
 ناوی چاوم گهر نهین سوونام نمز
 سهری هر موی بدمم تهرزه تمه تاییکه
 گهردوشی نوکی سرم دووگلی سوداییکه
 ۱ - نم حالستانه گایا لهر کیشی (متقارب) ۱

يك بك شوران بکوه :

لهر چلوی داین له روزگاری جارتی
 تکا نمشکی ناوړه کوروتی ، (هوار)
 لهرخو به هی داینی شوخو شرین
 شیک بووین نمش گهرچی نیستا نسرین •
 له ساغیر نندا شوخه می میلی شمع
 که پړوانه گهردوش به جامی مته •

(خادم)

چیره نم همود تته نو من منت
 له نده چیره فغرو به غ کردت
 به وچوونی ناووت ده کوی زنده گی
 به دمرچوونی بایک دهین مردت

(معوی)

ده سامی به حادتی پیالهی شراب
 به چهرگی پرووزلوی هارومک کباب

(قاص)

۱ - ئەم ھەلەستانە يەك يەك شەيەكەمەو يزانە لەسر كام لەك ئەكە كالى

كەشى (مضارع) ھۆزلۈكە تەو :

ئەم رۆزى سالى تازەيە تەوۋازە ھاتەو

چەتەككى كۆلى كوردە بە خۇشى بە ھاتەو

ئەم رەنگە سوورە بوو كە ئە ئاسۆى بىلىدى كورد

مۇندەى زىالى بۇ گەلى دوورۇ نىك دەيد .

(پەرەمىد)

ئەيىرۇ زەمانى يەن ئەندەىر يەن وەظاىرە

وۆزى خراپە كەتە . ھەسرى رايىرە

باوى تەماوە باسى وەقا قەت مەكە دەمتەل

لەم ھەسرەدا كە چەككە وەقا يەن وەظاىرە

(رەمىزى)

خەرمانى لىغلى كوردى (كوردى) كە كوردى پىتول

ئالى كە ئالى كاسەكە دا بە تەبە لتوان

تارابى كورد مەسەوۋە نەندى بە لوتى خۇى

مەشرەپى دا بە ھەندى وتى يەنە دېزان .

(ھەندى)

دوم كەتە بەزى خاسى برازا ئەزەكەم

ئەم ئەو بە سەد تەوۋوخ و ئىتلاسى و سەركىزى

(شەيخەزى)

۱ - گەرمى تەپى بەھارە كە پەشكو كوزاچەو

پەشكۆ گول ئاتەشى بە لەسىم بوو گەناچەو

۲ - ئەم ئەزى لوورە ھەرچى كەوا ئارە مردوورە

بەم نەغنى سوورە ھەرچى كە خاكە زاپەو .

(ئال)

تنبی : وریا به له خوندلومو نیوی دوو می دیری په کسی له
هلبسته (گول کانه) به (گولانه) بخوندومو چوکه له کانی
خوندلومو همزه که پر ده پتو لاړه له که تیکل دین .

پر باغي مه روی باغي (سرما) په کی خزان
پر مزمزه می فقیران (سرما) کی بهاری
مه لومه (حاجی) باچی معصیت ده که به کوردی
تا کسی هلن به کوردی له کراوه معنی باری

(حاجی قادی کلی)

۶ - (۱) زه هم هلبسته لمر کیتی (بیط) دملوت پان ۱۶ کایا
یتی مسلمان - - ب - به چاند شیوه گولانی به سرداهاتوه ۱
قالی دملن :

دوری له من خستوه یخ به پین باری من
باری خردایا که تو بگری مه به بکاری من
دوبیری - من دمنان - سم قسمی سروی باغ
یته نظر گدی قراخ دیعی جوباری من .

۷ - له دیره هلبسته نی بکومو زه له لمر کام لک له لکه کالی کیتی
(خیف) دانواون :

به تروک له لمر لمری یخ چارت
لیکمن کن به چاشی بیارت
بزیه دمتیمه پرده گدی چاوم
که یوشم ز چشم المیارت

(معوی)

وده چ خوش ییت به معوی به
بلکه تیش به کن دمی له ب تع

سایه ناخانه سر ساری عارف
گهر هوما گاسانی بن شعیر

{ حمدی }

نهی (وان) پانی شکایتی دووری
ماچ که چاوی جهانی شیخ نووری
رست شیر ری رواجو نیست دار
باوکی تر بود بیتی ری بتر بازلور

(گورانی)

تاوی مینم روضه چوکه سما
انّ مینی تکبان سما
نمش پمشی که تیوی می گوونت
هر به تاوی میخی خه سما

(مهری)

۸ - تم هلبسته نی بکوهو پزانه لهر کام لکی کینی
و مجتهدن ؟

نهلهک به نیرو کهانی لهینه چو کهمین
شکاره گاهی زمینی له چنگی کنوه دمچین ؟

حاجی قامی گزی

شوی بهاری جهرانی خونی بودیم نشور
له هجری پایزی بهانی دا نسیر

(نالی)

له دائیری سلهنا نهی قهریحه روونو رموان
کسم نهی که وه کو تر خوری می یخ نامهنگی

به جوئی پی له بهدیځه وهگر کهلم گریدان
ته گرجی ویتایی (حافظ) به غولتولو شهلای

« گوردان »

دینکه شونی له لاسو لخواه رږزی تومید
دینکه سوچی مرامی نندیره شوگارم
له خاوه نی مپرو مالانو چووتو لاملکم
له ساحبی پوځگو پانډو دندو زموږ دزارم

« وندزی »

بله به خیلوه لکانو غولامو خوروی بههشتی
لورنی خیسې رهوانم ، طبعی دمرنی جودایی

« وندایی »

۹ - هم دتجه هه لېستاکای (زبور) لاسر پسرې سرچ شیکهوه :

لوی عهلسی سوورو سپر سوورو دوش

دپهلمی میللت به کمالشاته گکش

رلای منه خاربه بله سپهرت

بالې مه لایک بووه نه هضرهت .

لوی عهلسی پروزو بلندی وهکن

خاکي قدیمته سړی دور له بهدول .

دیسراوی کتسه کانی عمرووز

که لم کیسهنا پلس کراون

۱ - ههزهج :

ههشی تهواو : مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

ب --- / ب --- / ب ---

ههشی محذوف : مفاعیلن مفاعیلن فعلن

ب --- / ب --- / ب ---

ههشی تهواو : مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

ب --- / ب --- / ب ---

ههشی مه کتوف : مفاعیلن / مفاعیلن / مفاعیلن مفاعیلن

ب --- / ب --- / ب ---

ههشی ئهخرهیی مه کتوفی مه محذوف :

مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعلن (باز فعلن)

ب --- / ب --- / ب --- (باز ب ---)

ههشی ئهخرهیی : مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن

ب --- / ب --- / ب ---

ههشی ئهخرهیی مقبوضی محذوف :

مفعول مفاعیلن فعلن

ب --- / ب --- / ب ---

هشتی به کوفی معذوف :

مفاعیلن / فحولن / مفاعیلن فحولن
ب - - - / ب - - - / ب - - - / فحولن

هشتی معذوف :

مفاعیلن / مفاعیلن / مفاعیلن فحولن
ب - - - / ب - - - / ب - - - / ب - - -

۲ - رجهز :

هشتی تمولو :

مستعلن / مستعلن / مستعلن / مستعلن
ب - - - / ب - - - / ب - - - / ب - - -

هشتی معذوف : مفاعیلن / مفاعیلن / مفاعیلن / مفاعیلن
ب - - - / ب - - - / ب - - - / ب - - -

ملوی مخبون :

مفتعلن / مفاعیلن / مفتعلن / مفاعیلن
ب - - - / ب - - - / ب - - - / ب - - -

۳ - رمدل :

هشتی تمولو :

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن
ب - - - / ب - - - / ب - - - / ب - - -

هشتی معذوف :

فاعلاتن / فاعلاتن / فاعلاتن / فاعلاتن
ب - - - / ب - - - / ب - - - / ب - - -

هفتی معذوف :

فَاعِلَاتِن / فَاعِلَاتِن / فَاعِلَاتِن

- پ - / - پ - / - پ -

هفتی معذوفی معذوف :

فَاعِلَاتِن / فَاعِلَاتِن / فَاعِلَاتِن / فَاعِلَاتِن (یا فاعِل)

پ - پ - / - پ - / - پ - / - پ -

هفتی معذوفی معذوف :

فَاعِلَاتِن فَاعِلَاتِن فَاعِلَاتِن (یا فاعِل)

پ - پ - / - پ - / - پ - / - پ -

هفتی مشکوک :

فَاعِلَاتِن / فَاعِلَاتِن / فَاعِلَاتِن / فَاعِلَاتِن

پ - پ - / پ - پ - / پ - پ - / پ - پ -

4 - متقارب :

هفتی تکرار : فَعُولِن / فَعُولِن / فَعُولِن / فَعُولِن

پ - پ - / - پ - / - پ - / - پ -

هفتی مقصور : فَعُولِن / فَعُولِن / فَعُولِن / فَعُولِن

پ - پ - / - پ - / - پ - / - پ -

5 - مفارح :

مکونی همزهی معذوف

مفعُول / فاعِلَاتِن / فاعِلَاتِن / فاعِلَاتِن

- پ - / - پ - / - پ - / - پ -

(فاعِلَاتِن - پ - پ)

هفتی همزهی مفارح :

مفصول* / قاطلاتن / مفصول* / فاعلاتن

-- پ / -- ب / -- پ / -- پ

۶ - پیٹ :

مطوی مجزوء : مستطن فاعن مستطن

-- پ / -- ب / -- پ / -- پ

معتبی مطوی :

مفتطن فاعن مفتطن فاعن

-- پ / -- ب / -- پ / -- پ

معتبی مخبون :

مفاعن / فاعن / مفاعن / فاعن

-- پ / -- ب / -- پ / -- ب

۷ - خفیف :

مخبرونی معضوف :

ب / -- ب / -- ب / -- ب / ضلاتن / مفاعن / فاعن

ب / -- ب / -- ب / -- ب / فاعلاتن / مفاعن / فاعن

-- پ / -- ب / -- ب / -- ب / قاطلاتن / مفاعن / فاعن

۸ - سریع :

شمعی مطوی :

-- پ / -- ب / -- ب / -- ب / مفتطن / مفتطن / فاعن

شمعی تہواو :

-- پ / -- ب / -- ب / -- ب / مستطن / مستطن / فاعن

۹ - سچٹ :

مخبرونی معضوف : مفاعن / فاعلاتن / مفاعن / فاعن

-- پ / -- ب / -- ب / -- ب / -- پ / -- ب

-- پ / -- ب / -- ب / -- ب / -- پ / -- ب

پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ

پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ

مقبولی تهو او : مفاطن / مفاطن / مفاطن

پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ

۱۰- طویل :

فمورن / مفاطین / فمورن / مفاطن

پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ

... منسرح : مطوی مپیون

مفتلن / قاطن / متلن /

پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ

مفتلن / قاطن / متلن

مفتلن

پ-پ

پ-پ

پ-پ / پ-پ

۱۲- دوه پتی :

مفول / مفاطین / مفاطیل / فع

پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ

مفول / مفاطین / مفاطیل / مفول

پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ

فطن / مفاطین / فمورن / فطن

پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ

۱۳- گامیل :

مفاطن x ۴ (موه مفاطیلون چوار جاړ)

پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ / پ-پ

ههلبهستی نازادو گیتی عرووز

له سالانی دواى شەپى دوومى جیهانی دا ههنگاوێكى نوێی کردنهوى
 گیتی عرووز له شیرى عهرهیی دا بهروو یتشهوه هاوشترا که ناوی به
 (السر الحر) وانا ههلبهستی نازاد دهر کرد ، جا له بهر پهیره ندهی ئهم ههنگاوه
 به زانستی عرووزمه به یتو یتهم زانی خۆتهری کوردیش که یتک لاگاداری
 نمو کاره تازه دلهتیره یت ، به تایهتی که تاقیکردنهوه گهش سهرنجی
 شامیرانی کوردی راگیشاوو ههتیکان چکیکی تاقیکردنهوه که یان
 هیتاوه تاو ههلبهستی کوردی بهوه .

یته دزمان ، باغهی ههلبهستی عهرهیی لهر گیتی عرووز برتیره
 له (بهیت) یتک که له دوو نیومدتی یتک هاتومه ههسو دتی هکانش له پاشه
 (لانیه) دا جوتو هاو تهرتروون . ههر دتی یتکیش به کسان له چهند پیرهک
 یتکه هاتوره ، پیره کانش له چهند پیرهکی کورتو درۆ .

بهلام له سهرده یتکی نه یتک کۆنهوه ههولسی دهستکاری و
 تازه کردنهوی ئهم شیرو روشارهی ههلبهستی عرووزه درلوه ، له لایه
 پاشهندو رهنگاوێکی و دتی و نیوه دتی ، نموتهی ئهم دهستکاری بهش
 له عهرهیی دا « موومشمانی نه نهولوسی » ، که ههر (موومشمانی)
 برتیره له چهند پارچه یتک ههر پارچه یتکیش برتیره له چهند نیوه دتی یتکی
 نهواو دهرت کراو پاشهند یتک تا یتک دوو دوو و دوو بارو یتک یتک
 ریز کراو .

له كوردې دا (موسته زاد) چورنكه لهو همولې دستكارياته ، نهمهش
 غهزه لپكه دنيه كاني يلك چور پاشه نديان ههپه ، هه ر نيوه دنيه لك كارييكي
 يژ زباد كراومو هم كره تاه پاشه ندي سهره بخوي خزان ههپه ، نه گه
 لاش بران نهوه نده كار له ماڼاي پړكي غهزه كه لاكن . سووه نشان هم
 (موسته زاده) ي نالي په :

لهي تازه جهان ا پيرمور ثوكتاموور كه نوم
 تا ملوه حه پاتم
 دستق بلوره دستي شكستم ، كه به سرچوم
 قورالي و مقام
 تر پوسني لهو حوسني لهر مير جيتالي
 من پيرمور قالي
 لهم كوليبي نه مزاه ، زنده وچ نه مردوم
 هه روا په مقام .

كيشي نيوه دنيه سافه كان نه ههپه :

مفعول " مفاعيل " مفعول " فعلن

كه ره سرباره كشي نه ههپه :

مفعول " فعلن .

هه گاوړكي دې لهم دستكاري به دمرچوره له پتي موي بهيت - دېمه
 هه لپست - و داعيتالي پتي موي (مشطور) واته نيوه دنيه لك ده پتيه ناغاي
 حه بېستو هه موي نيوه دنيه كان يلك پاشه نديان ده پتيه . وه كو لهم
 غهزه لهي نالي :

لهو سيليه وا ميشكي خه تا پيروي يړلوه
 پر پيچو شكن ، خم بهنمور حلقه كراوه

لهو لاويکه لهولاره به لهم لاره کتاره
 يا يسهمني خاوه به پروي رازدا پرلوه
 يا دووکلي جهستی ته پو شمه سوئاوه
 يا هوري سيئاوه که مانع له هئاوه
 داويکه له روي دالهي خالت همراوه .

همروه ها دووبهتي دچرايسن» و چوارخسته كي و پينج خسته كيش
 ههنگاوېن بډ دمرچوون له پتړهوي بنه تاي دتړو يهك پاشه ندي له چار
 نړيو مزيقاي هلبستدا .

جزوه هونړنكي تري موستزاد نوميه که (شيخ نوري شيخ صالح)
 له هلبستيددا به تاوي (عسکري) سالي ۱۹۲۲ له گولاري (رږزي
 کوردستان)دا بلازي کردونهوه که لمر کيشي (مضارح) و برتړه
 له هشت پارچو هر پارچه يي له چوار نيوه دتړي پتکه اتووه له گن
 نيوه دتړنكي موستزادي به همان پاشه بند .

صاف صاف که دتړو تي نيم پړد چر - شز باړيتار
 مانعي له ميختي نيوه نهينم له کا غيرار
 سوبه يکي پاللو پين غش نهينم وه کو بهار
 موستبه يکي پين له که پي که يښو نه شعلار
 پين گزود پين غوبار

دتړه سافه کان برتښن له :
 مفعول فاعلات مفاعيل فاعلن
 کړته دتړه سرباره کش برتښه له :
 مفعول فاعلن .

ماموستا «گوران» هوروي تازه کردنه مو دهمتکاري کردني قالبسي
 کوني له پارچه هلبستي «گلواني دووري» دا دهمت پين کردوه که سالي

۱۹۳۳ له گزاري (هوار) دا باړوي كړدودونه وه كو خوي دهلې به يې
 په كهم چورمې لمر كښې غرووزه و دودهم سره پيش لمر
 كښې په نېټه به لمرى به بستانه كښه غرووزه كچه :

لوى چارو ! چښې بازي غځول معلومونې پهرت
 كړا باله تيزه كاني ليكاي حوسنى دلبرت
 -- ب / -- ب / ب -- ب / ب -- ب --
 مفعول / فاعلات / مفاعيل / فاعلن

د نړۍ چورمېش كوت كړاوه ، له جياتي چوار ، دوو تفصيلي هڅه :
 كړا هميكه كې جمال
 كړا حوسنى پي پيال
 مفعول / فاعلن
 -- ب / -- ب --

دلهرېش له (گولۍ سوور) و (خه تده كې باي) دا همنگوي
 تازه كړدودهمو كوت كړدني . له د نړۍ كښې هزه چا هلكړنوه ،
 به لاه هم همنگاوه له چورمې غرووزدا شپږمه كې غزاديان به غځوه
 لمدى به پښې قاليكي دست نشان كړاو ريگريكي رو كړاو به نه نجام
 دمدران .

له لمدې غره پيش دا هر بهم چوره بو ، تا لاه سمدېدا دواي
 هملوكوت له گڼل هلبستې لمر وپاډ ودرگپاني دمځي شاقسرب
 هواراوه كاني شكير و هملو نوځولزانې روښنير لوبالوبه
 غوراواښنه كان ويځه خوش كړا بو دلميتاني هلبستې غزاد « الشعر
 الحر » به تايپني كه تاومروكي شور شگړي و چپ پتريش به خړ
 رزگار كړدن بو له همدې ځوتې ومو وښكرو پړواندي دماره كاني
 كښې غرووزي ميراتي هزاره ساله به خوييكي تازه .

چۆنەنكى ھەلبىستى ئازاد :

دەپن زۆرچاڭ لەمە بگەين كە ھەلبىستى ئازاد وازى لە ھەرووز و
لە بەھەركانى خەيلى لەھىناو ، بەلكو ھەر ھەلبىستىڭ دەتوانىش بىسە
يىتوالەي . ھەرووز يىتورىتو جياوازىرەكەيان لەمەدايە كە دىنە ھەلبىستىكى
شېئەي كۆن ئەگەر (رەسەل يىت بە ئىوونە) ۸ ھەشت يىتى (فاعلاتىن) ى
نەدا دەيىت . بەلام لە ھەلبىستى ئازاددا دىنە (بەيت)كە بىرىش ئۆرە لە
دوۋ ئۆرە دىنە كە (شەئرى) ى يىن دەلتىن بەلكو بىرىشە لە چەند ئۆرە دىنە ئۆرە
لە دوۋ ئاشەش ھەشتو ... ھەسويان بىرو مەبەستىڭ دەردەپىر . ئەم
چەند ئۆرە دىنە ئە لە كۆپلەپچىڭدا كۆدەنەو : ھەر يەكە ومارەپەڭ تەخىلەيان
نەدايە ھى وا ھەپە يەڭ يىتى (فاعلاتىن) ى ھى وا ھەپە دوۋ ، يان چوار ، يان
سەن بىن رىز كۆرەن ھاۋرىكى . لەمەدا رىڭكەوتو يىتورىتى بىر دەردەپىر و
پىشودان دەردەگىپىز . پاشەندىشان ھەرومەدا رىڭكەوتو ھىچ ياساپەڭ
رىزان ئاڭاكت . زۆر جارىش سەردەكەيت كۆپلەپەڭ بەيچ پاشەندە .

لەم جۆرە ھەلبىستى ئازادە بە كوردى ئەم ئىئوونە دەھىتەنەو -
سالى ۱۹۵۶ لە گوڭزى (ھەتەل) دا پلاۋكراۋدەتەو ، ھەلبىستەكەش لەمە
كىشى (رەسەل) دەروات :

ھەل كە ئەي بار ھەردەلەول

لەول بەدە پىشكى وڭزى ھەلپەلپە

كۆكەو ھەروى رەنى باران لەپاۋ

با بىگىت گول لەگەل دلدەدەكان

كۆپەكا دل

دوۋ گرۇ روۋبارەكان !

نەمە بارايتىڭ بىسەر بەرزو ئىۋى

پىاكى زەمى .

که زماردی پیره کانی بسم چوره په :

- فاصلان فاطن (۷)
 فاصلان فاطن فاطن (۴)
 فاصلان فاطن فاطن (۳)
 فاصلان فاطن فاطن (۳)
 فاصلان (۱)
 فاصلان فاطن (۷)
 فاصلان فاطن فاطن (۳)
 فاصلان (۱)

مايوستا گوران هر له بسمي (رسمل) دا گوتوويي :
 ژوف هزار ژوف ! ناخ هزار ناخ ! تا قيامت ناخو داخ
 من که سنگم بږمه ، ملبسم بږمه چيشي ناخو داخ
 من که خړنم ناگره
 جوړنه جوړشم ناوړه
 من که ديهي قمخري ته ژرخي پرووم
 ناخه ږه ننگي گاپرووم *

لېمش سووته په که له کيشي (هزه ج) که له سالان شسته کاڼدا
 داندراوه و له « کاڼيلو خوشه ويستی » دا پژوگراوه ته وه :

- په لاوی زنی ويايم کرده ږي لېم دا مفايلان (۳)
 له لاواوی (۱)
 ويايش هر بږمو هيوايه ههنگاوی (۳)
 له گډچي ديوې مردن دای کوتاوه دپخسکه ي ته نېغام
 (۱)
 له پرووی ترس و ستم وستم (۷)

عمومي شایاني بامه ته ههلبهستی نازادیش دا زحاف دهیښږو دموړی
 حوی ده گټیږت . ههروه کو چوڼ له نسووتی په کمېدا دیان (فاعلاتن) پرو
 به فاعلن .

سره نای سره نښانی ههلبهستی نازاد له بهره سافه گاندا بسو
 چرنکه دابیش گردنی پښه گان (که هه موی ځک وماره پر گه یان هه به) له
 نیوه دپه گانی ههلبهستدا گاسانه . هموسا هر نیوه دپه ځک با ځک (پښ)ش
 یت ترپه ی کیشه که پیشان

دعدت . وانا سره دتا هر کیشی رهسلو ههزه چو رهجهزو متقارب
 به کارحات ، پاشان شاعیراتی ترخووازه بامه نومستان ، هاتن لاسر بهره
 یتکه له گانی وه کو (طویلو بیطو خفیو مضارعو می تریش ههلبهستی
 نازادیان دانا . گوا هر بهرته دوو چور (پښ)ی له چورو وماره ی پر گه
 جیاوازی تن دایه . وه کو فصول

مفاعن له طویل دا ، مستملن فاعلن له بیط دا .

خا یټوڼ دمتوازق دپه ځک (مفاعن) یتو دپه گه ی تری (فصول)د
 دپه ی سیم (فصول) یان به پیچواتهوه ؟

له دپه ځکدا که په گه ی ترپه له ههلبهستی نازاددا پښه نځک دپه ۰۰ ټوپه
 دهین شاعیر پان لاسر سره به مشوړی دپه ههلبهست نښاتوه ، وانا دپه یان
 نیوه دپه ټاپته بنامه ی رپه ی ههلبهسته ، ځلکو ترپه ی موسیقا که وه کو
 لای رومان له په گم پنی کولپه به کموه دمست پښ دهکات تا دوا پښو تا
 مه بهستو فیکری شاعیر تمواو دهیټ . همیش له رنگه ی « نفسین »و
 دهوړکرتوه «ندویر» . ټیر ټیر گهر ههلبهسته که لاسر کیشی طویل
 پرو هموا (مفاعن)ی دپه ی دووهم (بهسووته) (فصول)ی دواپه ی به گم
 نارونده گتو دهین به (فصول مفاعن) همیش که ریککی گونځلوی دپه .
 ههلبهستی کی هم کیشه به .

دلخه کم نه مرانی له کوردی دا سوو بهی هلبستی غازاد له کیشه
تیکمه کان بشوزمهوه لیرمدا پیشانی بدم .

کهوایت هلبستی غازاد له چوارچیموی عرووزدا خوی دموریتیتو
له دانانی وماروی (تلمیله) له دښه هلبستدا لغازدمو کتیب
چور بهجورده کانی عرووزی تیدا به کار دیتو تره لمر بلغمی (پښ)
همل دمستی نهک دیر .

واندیاره . هلبستی غازادی عرمی ، تافیکردلوه به کی پیشکوتواله
خوه . بزه سرکوتو به نغو بهستی به ره لسانی تیکشکاند . کیتا
رو بهی هلبستی عرمی بهم چوره کیشه دموریتیتو شاعرانی گموره
گموره سرکوتیان لږ بهی هیتاوه ، به نایستی له گڼ پابته لوی هلبست
: نالمرک هرومه با ږه شاقری ، ش گولجاووه سرکوتووه .

مستخرجاته

- ١ - أوسلو ، لن الشعر - ترجمة عبدالرحمن بدوي .
- ٢ - محمد فنيس خلال ، النقد الأدبي - دار الثقافة ، بيروت ، دار المودة / ١٩٧٣ .
- ٣ - جلال الحنفي ، المروض / تهذيب وإعادة تدوين ، بغداد ١٩٧٨ .
- ٤ - حكمة فرج البدي ، المروض في أوزان الشعر العربي - بغداد - ١٩٦٦
- ٥ - د. صفاء خلوصي ، فن التقطيع الشعري والقافية ، ط ٢ ، بيروت ١٩٦٦
- ٦ - أ. كوتدراوف ، أصوات وأشعار (دراسة في علم اللغة) ترجمة أدور سوجنا .
- ٧ - الخطيب التبريزي ، الكافي في المروض والقوالي / تحقيق "حسني حسن مبداه" - مكتبة الخانجي - القاهرة .
- ٨ - د. إبراهيم أبيس ، موسيقى الشعر ، ط ٥ ، القاهرة / ١٩٧٨ .
- ٩ - د. محمد طارق الكاتب ، موازين الشعر العربي ، البصرة / ١٩٧١ .
- ١٠ - د. كمال أبو ديب ، في البنية الإيقاعية للشعر العربي ، دار الصلح للدراسين - بيروت .
- ١١ - د. محمد متغور ، في الميزان الجديد ، القاهرة ، مطبعة لجنة التأليف والترجمة والنشر / ١٩٤٤ الطبعة الثالثة .
- ١٢ - مصطفى جمال الدين ، الإيقاع في الشعر العربي من البيت إلى النظم. النجف الأشرف / ١٩٧٤ ، الطبعة الثانية .
- ١٣ - برويز خالري ، وزن الشعر الفارسي ، القاهرة . (بمصرى) .
- ١٤ - د. صفاء خلوصي ، فن الترجمة في ضوء الدراسات ، بغداد / ١٩٨٢
- ١٥ - محمد سعيد أسير ومحمد أبو علي / الغليل / مجلد في علم المروض / دار المودة - بيروت / ١٩٨٢ .

- ١٦- أبو الريحان البيروني ، في تحقيق ما للهند من مقولة مقبولة من العقل
أو مردودة ، حيدرآباد ، الدكن ، الهند / ١٩٥٨ .
- ١٧- سطوح حتي / المروسي الواضح / دمشق - دار اليقظة للناتلف
والترجمة والنشر بسورية .
- ١٨- السيد أحمد الهاشمي / ميزان الذهب في صناعة شعر الصرب ،
بغداد / ١٩٧٩ .
- ١٩- ج.س. فرير ، الوزن والقالية والشعر الحر ، ترجمة د. عبد الواحد
قلاوة ، موسوعة المصطلح التقني / بغداد ١٩٨٠ .
- ٢٠- د. محمد الكاشف ، د. أحمد هريدي . د. محمد عامر / المروسي بين
التنظير والنطيق / القاهرة / ١٩٨٥ - مطبعة المدني .
- ٢١- ابن الخطيب التبريزي ، الكافي في المروسي والقوالي ، تحقيق حميد
حسن الخالصي ، بغداد ، مطبعة شفيق ١٩٨٢ .
- ٢٢- الشيخ معروف التودمي ، تخميس القصيدة البردية ، بغداد / ١٩٣٢ .
- ٢٣- الشيخ معروف التودمي ، لهجته - بسمه تعالی - ملاحقة الله
الصيني .
- ٢٤- معروف خزندار ، كينس وقافية له شيرى كوردی ، بهشتاد /
جانبانی آله .
- ٢٥- د. مژالدين مصطفي رسول / شيرى كوردی ولایتي شامیرانی .
- ٢٦- ملاذ الدين سجادی ، نرخ شاسي ، بهشتاد / جانبانی ممداریف ١٩٧٠
- ٢٧- د. كامل البشير ، شيخ كوردی شيخ صالح له كوردی ليكوليسيرى
ويژهی ورهخته سترى .
- ٢٨- علي فتح طرمي ، لهجته كوردی شافو لهجته ، هرايز ، جانبانی
روژشيري / ١٩٨٥ .
- ٢٩- صادق بهاء الدين ، توبه خارا سديان موزن احمدی خانی ، بهشتاد،
جانبانی كوردی زانباری كورد / ١٩٧٩ .
- ٣٠- كوران ، دهخترى دهخترى له زانكوى نادای زانكوى بهشتاد
(دهخترى) .
- ٣١- احمد هردی ، كولارى برايهی (وتاریك) لماره (١٠) كاتونی/ ١٩٧١
- ٣٢- عبد الرزاق بشار ، كولارى روژشیری نوی ، لماره ١١ ، ١٢ ،
- ٣٣- عزيز كوردی ، روژشیری هاوكلى ، لماره (٢٢ ، ٢٣) ایلول/ ١٩٧١ .

- ۳۷- گوران ، گوفاری هانوار / ژماره ۱۹ سالی ۱۹۲۲ .
- ۳۸- د. احسان ، گوفاری کوليجي نعدبييات / ژماره ۱۵ / ۱۹۷۱-۱۹۷۲
- ۳۹- شمس‌الدين محمد بن نيس داري ، المقسم في معاير اشعار المقسم (به فارسي) .
- ۴۰- د. پرويز خاڅلري ، ولن شعر فارسي (به فارسي) چاپ (۲) تهران پ ۱۳۰
- ۴۱- مبداهنار بن اسحق شريف ، عروض هاديون (به فارسي) - تهران/۱۳۳۷.
- ۴۲- ديواني شاعيران (له نالواغندا نالويان هانوره) .
- ۴۳- وه نايي ، صاني ، نالي ، سالم ، حاجي قلندي کوي ، شتيخ دولا ، حامريق ، حامدي ، خادم ، کوودي ، مصوي ، پيرميترد ، گوران ، قسابع ، زيوهر ، صفوت ، لودب ، حنين ، ههوار ، يسمار ، شاهق ، دآوار ، مهلاي جوري ، مهلا محمدي کوي ، نعمهده موختار چال وهدي .

١٩٩١

ب ٩٨٢ پتھار ، عیالزاد

کیش وموسیقی هملیستی کوردی / عیالزاد

پتھار - ١ - چا - ١ - بعلما : دهلای رۆشنیری و بلاو کوردی

کوردی ، ١٩٩١

ل : ٢٢ سم - (زنجیری کتبی ژماره ٢٧٧)

١ - زما کوردی - کیش وموسیکا ، الله الکریه -

المروفي ١ - ناویشان ب - زنجیره -

کتیپخانه نیشتمانی (پرسیکاری له بلاو کوردی)